

Ludovít Štúr

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 28
38 - 39/2013
28. september 2013

Cena 1,- €

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

STÁLE USTUPUJEME
GEJOM A LESBIČKÁM
Strana 4.

POTRAVINOVÁ SEBESTAČNOSŤ
A STŔL CHUDOBNÝCH
Strana 5.

PÁLČIVÉ PROBLÉMY
ÚNIE PRETRVÁVAJÚ
Strana 6.

NOVÚ RÓMSKU REFORMU
PODPORUJE AJ SAMOSPRÁVA
Strana 8.

PRÍLIŠ REÁLNE
HORORY NA HORÁCH
Strana 11.

SLOVO O SLOVENSKU

Na základnej škole som patril medzi najnižších v triede. Ak som sa chcel presadiť, musel som o to viac kričať. Tak je to aj s našimi menšinami. Páči sa im kričať. Kritizujú vládu a ocitajú sa vo svetlách kamier. Za posledných dvadsať rokov vykrikovala maďarská menšina. Vraj ako sa im na Slovensku ťažko žije. Prítom školy, omše aj názvy obcí majú v materinskom jazyku. Ich politici nám dokonca vládli. Dva-krát. Maďari majú u nás rovnaké práva ako akákoľvek iná národnostná menšina členského štátu Európskej únie – ak nie väčšie.

Ak väčšina dovoľí, prečo nepýtať viac... Týmto heslom sa najnovšie riadi sexuálna menšina. Na Slovensku ich nikto neprenasleduje, nikto nepozera do súkromia ich spálni. Im to však nestačí. Začínajú kričať. V Bratislave sa konal už štvrtý ročník tzv. Dúhového pochodu za práva homosexuálov. Došla ich len hrstka. Polícia ich chránila, pár politikov zamávalo do kamier. Kabinet však ešte predtým zriadil komisiu pre riešenie ich práv. Aktuálne pripravuje pre nich stratégiu. Ozvala sa matičiarka Eva Kristínová. Úspešne. Jej výstrahu pred ústupkami voči homosexuálom podpísalo už vyše tri tisíc signatárov. To bola prvá odpoveď.

Môj priateľ povedal: Homosexuáli mi nevadia, pokiaľ ma nechytia za koleno. Pomyselnú hranicu sexuálna menšina prekročila. Nielenže sa každoročne teatrálné predváža v bratislavských uliciach, začala konať i strategicky. Žiada to, čo naštrbuje i európske hodnotové zásady rodiny a spoločnosti – napríklad aj možnosť manželstva, adopcie dieťaťa či sexuálnu výchovu v útlom veku dieťaťa s poukázaním na možnosť, že princ miluje princeznu.

Druhou odpoveďou pre nich bol Pochod za život v Košiciach. V uliciach východoslovenskej metropoly sa stretlo šesťdesiat tisíc ľudí. Nevykrikovali, nepredvádzali sa. Pochod neprehliadli ani médiá. Bola to najmasovejšia demonštrácia od čias nežnej revolúcie. Bol to aj odkaz vláde, o koho sa má starať. Či o štvorpercentných kriklúnov alebo o štátotvornú väčšinu.

Maroš SMOLEC
šéfredaktor

R - 2013041

ISSN 0862-8823
39
9 770862 882007

Pavol Paška na Hrade pred matičiarimi: Náš kráľ Svätopluk... Tradícia stretnutí pod vládcom starých Slovákov

Dušan D. KERNÝ – Foto: Maroš M. BANČEJ

Nech je meč nášho kráľa Svätopluka vo vašom srdci, nech ho tam pocítite vždy, keď ide o obranu legitímnych slovenských záujmov kdekolvek, nech vám pripomína nášho kráľa, a najmä to, že sme národ, ktorý si ctí minulosť a tradície. Táto socha symbolizuje tradície identity a štátotvornosti,“ vyhlásil predseda Národnej rady Slovenskej republiky Pavol Paška, hlavný rečník na ojedinelom podujatí Matice slovenskej pod sochou Svätopluka na nádvorí Bratislavského hradu.

Matica slovenská pozvala vyše stovky matičiarov, priaznivcov a sympatizantov Matice slovenskej o. i. z radov vrcholných predstaviteľov VÚC, medzi nimi Juraja Blánara, Milana Belicu, Pavla Freša, členov vlády a viacerých ústavných činiteľov na nádvorie Bratislavského hradu pri Svätoplukovi, aby ocenila ich nezištnú a dobrovoľnú prácu na prospech Matice slovenskej. Zároveň sa vyhlásil zámer urobiť z tohto prvého stretnutia tradíciu matičného stretávania sa pod sochou kráľa starých Slovákov Svätopluka.

■ NÁVRAT K ZAČIATKOM

Predseda NR SR P. Paška sa neubránil spomienke na jún 2010, keď traja ústavní činitelia – prezident SR, predseda vlády a predseda parlamentu, v pôsobivom akte nielen odhalili Svätoplukovu sochu, ale aj symbolicky zviazali tri prúty – historické dedičstvo viažuce sa k Svätoplukovmu odkazu, povestné tri prúty súdržnosti. „Stálo ma to nemálo energie, aby sme dosiahli, že socha nášho kráľa tu bude stáť, bol to pre mňa nesmierne vyčerpávajúci boj nielen s byrokraciou, ale aj s ľudskou hlúposťou a vtedy mi ani na um nezišlo, že to bude pokračovať. Uplynuli odvtedy tri roky, odznelo množstvo overených, vierohodných názorov a ani to nezahubilo tú ľudskú hlúposť, ktorá sa prejavila vtedy a sledujeme ju

Prítomným sa prihovoril predseda parlamentu Pavol Paška slovami: Náš kráľ Svätopluk...

aj dnes. Preto majú všetky akcie a medzi nimi táto matičná, na ktorú som prijal pozvanie a ďakujem za matičný dar, repliku súsošia sv. Cyrila a Metoda, veď tieto priestory sú zviazané s cyrilo-metodskou tradíciou.“

■ MATIČNÍ LAUREÁTI

Mnohí z prítomných podporili iniciatívu zverejnenú v SNN obnoviť pôvodný nápis na podstavci sochy a požiadali predsedu MS M. Tkáča, aby to v osobnom rozhovore tlmočil predsedovi NR SR. Stretnutie sa tak vlastne stalo prihlásením sa k pôvodnej podobe pamätníka, ako ho odhalovali v roku 2010.

Matičný pozdrav prítomným

a oceneným, medzi ktorými boli vrcholní predstavitelia politiky, vedy, vysokých škôl, umelci, herci, maliari, sochári, spisovatelia a publicisti, a samozrejme radiovi matičiari a predstavitelia Mladej Matice, predniesol predseda prezidia Matice slovenskej Jozef Šimonovič. Zdôraznil predovšetkým štátotvornú tradíciu, ktorá sa viaže na Svätopluka a je hlavným podnetom pre organizovanie matičných podujatí a matičnej obhajoby sochy, ako i nápisu na jej podstavci. J. Šimonovič vystihol pred svojofňým výkladom slovenských dejín, pred popieraním nespochybniteľných faktov a pripomenul aj potrebu pestovať

a udržiavať tradície. Varoval pred protidemokratickými spôsobmi a vyzval na obranu štátotvornej tradície a symbolov vo vlastnom slovenskom štáte. Poznamenal, že táto obrana sa viaže tak k soche Svätopluka, ako aj k predošlým pokusom odstrániť súsošie štúrovcov z jedného z hlavných bratislavských námestí.

Kráľ Svätopluk nemôže zostať sám a nemôže byť osamelý! Takto znela výzva na založenie tradície kladená Vencov vďaka pri soche kráľa Svätopluka, spojená s výzvou dôstojne sa pripraviť a v novej matičnej dynamike osláviť v roku 2015 nadchádzajúcu dvestoročnicu Ľudovíta Štúra.

3 OTÁZKY PRE:

prof. R. Marsinu, spoluautora Zlatej knihy Slovenska

Dokumenty o štátnosti v ľudovom výbere

• Ste spoluautorom Zlatej knihy Slovenska – dokumenty štátnosti. Aký význam má príležitostné vydanie k dvadsaťročnici štátu?

Pred rokmi vyšli dva diely Dokumentov slovenskej identity a štátnosti – sú to však objemné knihy, ktorých cieľom bolo obsiahnuť pokiaľ možno všetko. No to je potrebné, ale skôr na štúdium. Preto podľa vydavateľa bolo pre potrebné poskytnúť verejnosti takrečeno ľudovú knihu. Teda nezľaviť nič z už dosiahnutej úrovne vedecky potvrdených faktov, ale dať niečo, čo poskytne stručnejší prehľad. Keďže namiesto niekoľko tisíc strán dokumentov o identite a štátnosti má kniha

150 strán, tento cieľ sa zrejme dosiahol.

• Zlatá kniha Slovenska má osem častí. Ktoej ste autorom?

Sú to dokumenty o našej identite a štátnosti a ja sa trvalo zaoberám stredovekom, a teda tieto časti sú mojim podielom. Vybrané sú najdôležitejšie dokumenty, ktoré poskytujú pohľad na identitu a štátnosť. Na začiatku sú samozrejme písomné dokumenty uvádzajúce prvého, podľa mena známeho vládcu na našom území – ním je Pribina, prvý vládca našich predkov. To sa viaže k obdobiu roka 828, teda k vysviacke kostola v Nitre. To je všeobecne a medzinárodne prijaté, uznávané.

Potom sú tam dokumenty o cyrilo-metodskej misii, ďalej bula pápeža Jána VIII. Industriae Tuae, to je jún roku 880. Tým vznikla osobitná cirkevná provincia aj na našom dnešnom území, tým sa kresťanská cirkev stala nezávislou od zahraničia, podliehala iba apoštolskej stolici v Ríme. Pápež Ján VIII. prijal Svätopluka a jeho krajinu pod svoju ochranu, čím ju postavil na úroveň ostatných kresťanských krajín vo vtedajšej Európe.

• Ako na vás zapôsobilo prvé predstavenie knihy verejnosti?

Bolo to pôsobivé – veď sa konalo priamo pod sochou Svätopluka.

Text a foto: Dušan D. KERNÝ

V SNN 40/2013
SI PREČITATE

- Budú mať homosexuáli a lesbičky nadpráva na zneužívanie „inakosti“?
- Michal Miloslav Hodža pod Tatrami v Liptove snoval vidiny budúceho sveta
- Prečo nedať mäsiarikovi pred národným múzeom batôžtek na cestu domov

Matica slovenská oceňovala v Bratislave skutočné osobnosti národa Slovenské médiá skutočnú elitu spoločnosti úspešne ignorujú

Maroš M. BANČEJ - Foto: autor

Matica slovenská využila predvečer Dňa nezávislosti v stredu 18. augusta 2013 o 15.30 hodine na ocenenie ďalších osobností, ktoré sa zaslúžili o vznik nezávislej Slovenskej republiky 1. 1. 1993. Stalo sa tak za prítomnosti predsedu Národnej rady Slovenskej republiky Pavla Pašku, ktorý od predsedu MS Ing. Mariána Tkáča, PhD., dostal bronzovú sošku sv. Cyrila a Metoda. Okrem iného zmyslom tohto podujatia bolo aj zdôrazniť, že to boli najmä maticiari, ktorí sa výraznou mierou v roku 2010 zastali Jazdeckej sochy kráľa Svätopluka.

Pod sochou kráľa Svätopluka sa zhromaždila vari stovka ľudí, ktorých spájala vzťah k Matici slovenskej, teda aj k Slovensku. Pri pohľade na toto reprezentatívne zhromaždenie mohol prítomný divák registrovať významných umelcov, vedcov, politikov, lekárov, športovcov či novinárov, skrátka skutočné osobnosti, ktoré k tomuto označeniu nepotrebujú barličky bulvárne nafúknutých senzáciových článkov.

■ POD KRÁLOM

Podľa reprezentatívneho menoslovu predstavovali pred auditorium, aby si z rúk predsedu Matice slovenskej Mariána Tkáča prebrali ocenenia za svoju dlhoročnú prácu. Ako by povedal klasik – na roli národa dedičnej. Aj

keď menoslov ocenených je skutočne rozsiahly, je našou povinnosťou uviesť ho kompletný tým skôr, že ostatné médiá už tradične celé podujatie viac-menej ignorovali. Ani jemné mrholenie však nezabránilo tomu, aby sa slávnostná atmosféra nešírila ako zvláštne fluidum pod sochou kráľa, ktorého by niektorí neprajníci najradšej vygumovali z našej histórie spolu s národným citením.

■ OCENENÍ

Medailami Matice slovenskej pri príležitosti 150. výročia vzniku tejto národnej inštitúcie boli ocenení:

Milan Belica, Dušan Čaplovič, Ján Čomaj, Ľudovít Černák, Pavel Delinga, Jozef Dvonč, Vladimír Faič, Ján Figel, Július Filo, Pavol

Frešo, Kamil Haťapka, Ivan Huďec, Dušan Jarjabek, Ján Košíar, Štefan Kvietik, Jana Laššáková, Marián Parkányi, Juraj Sarvaš.

Pamätné listy Matice slovenskej za dlhoročnú prácu v prospech Slovenska dostali:

Marián Ač, Fedor Bartko, Miroslav Bielik, Alica Bieliková, Ľuboš Blaha, Ján Budaj, Ján Cuper, Miroslav Číž, Jozef Darmo, Pavol Dinka, Ján Doruľa, Eduard Drobný, Petra Džerengová-Nagyová, Andrej Ferko, Viliam Fischer, Jozef Haľko, Július Handžárik, Etela Hessová, Emília Hrabovec, Anton Hrnko, Ján Hudacký, Jozef Hvišč, Dušan Jamrich, Milan Janičina, Ján Jankovič, Ľudmila Ješkova, Ján Kačala, Gabriela Kaliská, Dušan Kerný, Igor Kišš, Titus Kolník, Eva Kolníková, Ábel

Kráľ, Rudolf Krivoš, Ján Kulich, Fedor Lajda, Ivan Luluha, Milan Luluha, Ján Lazar, Zora Lazarová, Vladimír Matejička, Dušan Mikolaj, Samuel Mišiak, Štefan Paulov, Dušan Pekár, Miroslav Pekník, Ľubomír Petrák, Miroslav Pius, Jana Poláková, Marián Polonský, Jozef Prokeš, Ever Puček, Rafael Rafaj, Ida Rapaičová, Jaroslav Rezník, Jaroslav Rezník ml., Ivor Ripka, Dárius Rusnák, Anton Semeš, Juraj Schenk, Zuzana Solieri, Ivan Stadruker, Peter Strelinger, Michal Sýkora, Vincent Šabík, Mária Španiková, Ján Tazberík, Juraj Tevec, Viktor Timura, Jozef Turčány, Božidara Turzonovová, Milan Vároš, Ľubomír Vážny, Anna Vitteková, Jozef Vladár, Peter Vojtek, Ondrej Zimka, Ondrej Zimka ml.

Pripomíname si 380. výročie narodenia M. Svätójánskeho Dobrý organizátor, pedagóg a vedec

Helena RUSNÁKOVÁ – Foto: sk.wikipedia.org

Martin Svätójánsky-Szentiványi patrí k menej známym osobnostiam napriek tomu, že v období, v ktorom žil, bol významný vedec polyhistor, znalec viacerých vedných odborov. Prednášal gramatiku, syntax, hebrejčinu, logiku na univerzite v Trnave, v Štajerskom Hradci, na Pázmáneu vo Viedni a na univerzite v Mnichove.

Narodil sa 20. októbra 1633 v Liptovskom Jáne v známej slovenskej zemianskej rodine Svätójánskovcov. On sám sa tiež po celý život hlásil k svojmu slovenskému pôvodu. Ako dvadsaťročného ho v roku 1653 prijali do jezuitského rádu v rakúskom Leobene. O tri roky neskôr, v roku 1656, sa stal profesorom parvistov (najnižšej triedy kolégia) a zastával aj funkciu pomocného referenta pre divadelné hry. O rok neskôr dokončil filozofickú fakultu vo Viedni a následne do roku 1661 pôsobil ako profesor a prefekt mariánskej kongregácie. V ďalšom období sa venoval vo Viedni štúdiu teológie, za kňaza bol vysvätený v roku 1665. Po niekoľkoročnom pôsobení v Košiciach a vo Viedni sa vrátil v roku

1668 do Trnavy, kde sa v roku 1670 stal profesorom metafyziky.

Ako vynikajúci pedagóg, organizátor a vedec, špecialista na kanonické právo v Uhorsku sa zaradil k vedúcim osobnostiam Univerzity v Trnave. Jeho prácu si všimli aj iné univerzity, kde ho pozývali prednášať (v Štajerskom Hradci, vo Viedni, v Mnichove). Z tohto obdobia pochádza jeho najrozsiahlejšie trojväzkové dielo Curiosiora et selectiora variarum scientiarum miscellanea (Zmes zvláštnych a vybraných náuk z rozličných vied). Preslávilo ho nielen v monarchii, ale ďaleko i za hranicami habsburskej ríše. Myšlienky z tohto spisu boli publikované v Trnave v rokoch 1689 – 1702. Čitatelia sa formou otázok a od-

povedí mali možnosť bližšie sa oboznámiť s poznatkami z oblasti prírodných vied. Tiež získali vedomosti o úrovni vzdelávania na univerzite v Trnave.

■ ZOSTAVOVANIE KALENDÁROV

Keďže v tomto období kúpala knihy bola veľkou vzácnosťou aj u bohatých rodín a väčšina obyvateľstva svoje poznatky zo života i z vedy získavala z kalendárov, rozhodol sa podieľať na šírení vzdelanosti medzi slovenským ľudom tvorbou kalendárov. V roku 1679 sa stal dekanom filozofickej fakulty a v roku 1682 aj dekanom teologickej fakulty. Popri svojej vedeckej a pedagogickej práci sa venoval šíreniu tlačovníctva medzi ľuďmi. V rozpätí rokov 1675 – 1703

pripravil, zredigoval a vydal množstvo kalendárov, vedeckých ročníkov, právnických príručiek, ale aj katechizmy a slovníky pre srbské a rusínske menšiny. V roku 1688 vypracoval vydavateľský program, podľa ktorého sa mali knihy tlačiť tak, aby boli prístupné všetkým spoločenským vrstvám a národnostným skupinám žijúcim v Uhorsku. Na univerzite v Trnave vybojoval jednu z najväčších knižníc svojich čias. V rokoch 1690 – 1693 vykonával funkciu rektora trnavskej univerzity.

■ ŠIROKÝ ZÁBER

Jeho vlastná vedecká publikačná práca sa členila na prírodovedecké, prírodofilozofické, logické a metafyzické diela. V oblasti hydrologie sa zaoberal aj balneológiou a vlastnosťami liečivých minerálnych vôd a ich využívaním nielen na Slovensku, ale i v celom Uhorsku. V diele O podivuhodných silách a vlastnostiach vôd opísal Jánske pramene, s výskumom ktorých sa v neskoršom období zaoberal aj známy geológ Dionýz Štúr. V spoločenskovednej oblasti sa venoval najmä historiografii Uhorska od najstarších čias až po svoju dobu. Vo svojej výskumnej práci sa zapodieval aj koncepciou

MARTIN SZENT IVÁNY

minulosti Slovanov, pričom sa usiloval presadiť svoj názor, že slovanské národy žili na území Uhorska dávno pred príchodom Maďarov. Vo svojich dielach sa venoval aj otázkam z oblasti filozofie, medicíny, zemepisu, prírodných vied, hospodárstva, fyziky. Všetky svoje práce, až na pár výnimiek, písal v latinčine a všetky mu vyšli v Trnave. Vydal aj viaceré náboženské polemiky, ktoré vyšli až po jeho smrti. Jeho životná púť sa uzavrela tiež v Trnave 29. marca 1705.

VŠIMLI SME SI

Takéto konštatovanie zaznelo koncom augusta 2013 z úst istého nacionalistického karieristu, ktorý si hovorí politik, ale jeho meno nebudeme zverejňovať, aby sme mu neprikladali väčší význam, než v skutočnosti má. Dotyčný pán chcel dať najavo, že Slováci boli, sú a vždy budú na južnom Slovensku iba hostia, a to nanajvýš tak trpení.

Slováci kolonizujú juh Slovenska...

Prenechajme túto tézu psychiatrom a venujme sa tomu, čo sa v súčasnosti považuje za „kolonizáciu juhu Slovenska“. Napríklad aj nesúhlas s premenovaním Tešedíkova na Pered. Vraj Slovensko nerešpektuje referendum, v ktorom sa nadpolovičnár časť obyvateľov Tešedíkova rozhodla pre pôvodný maďarský názov Pered. Vraj je to historický názov. Skôr ako sa pozrieme na platnosť takéhoto referenda, pripomeňme si, že „historickými názvami“ na Slovensku obdarili maďarské úrady napríklad aj Dubnicu – Máriatölgyes, a z Handlovej spravili Nyitrabányu. Vyhľadajte A-311 slovenského poverenictva vnútra z 11. júna 1948, ktorá vyšla v Úradnom vestníku o dva týždne ne-

skôr, však odobrala mnohým obciam s takýmto násilným pomenovaním s maďarským alebo nemeckým obyvateľstvom ich tradičné názvy. A prisúdila im nové, väčšinou po slovenských národných buditeľoch a iných dejateľoch.

Pred akým dátum sa maďarský nacionalizmus ešte chce vracat?! Ved' je nesporné, že rozhodnutie o zmene názvu musí prijať vláda. Žiadosť predtým posudzuje názvoslovná ko-

misia ministerstva vnútra. Vláda by mala o Tešedíkove rokovať v poslednom štvrtroku tohto roka. Mala by mať na zreteli aj to, že zákon o obecnom zriadení predpokladá, že názov obce musí byť v štátnom jazyku. Pered je maďarský názov. Názov obce musí mať slovenský pôvod. Po roku 1989 sa začali niektoré z juhoslovenských obcí usilovať o prinávratenie bývalého názvu. Napríklad v Štúrove o tom už v novembri 1991 bolo platné referendum a veľká väčšina zúčastnených sa vyslovila za Parkan. Vláda však tomu odmietla vyhovieť s poukázaním na „spoločenský záujem“ a stanoviská názvoslovných komisií. Tento postoj by mala zachovať.

Ján ČERNÝ

Médiá sa zaujímajú viac o Noru Mojseovú ako o rozpočet Ved' všetkým nám ide o priority...

Najdôležitejšou udalosťou na našej domácej politickej scéne na sklonku leta je určite téma „Fico a kolegyňa“. Aspoň na takú ju povýšili naši síce samozvaní, ale o to sebavedomejší strážcovia demokracie pod Tatrami. Je to téma taká dôležitá, že plní titulné stránky aj istého, vraj, mienkotvorného denníka už niekoľko dní.

Občas jej síce konkuruje „bločková lotéria“, ale uznávame – to naozaj nemá tie správne grády. Ani takzvaný politický škandál o tom, že pracovníčka Úradu vlády sa po materskej dovolenke vracia na svoje pracovisko...

■ BULVÁR

Pri pátraní po informáciách, ktoré by sprevádzali prípravu štátneho rozpočtu na rok 2014 – v týchto „mienkotvorných médiách“ –, dosahuje čitateľ úspešnosť, rovnajúcu sa skúmaniu pôvodu Bifa-kovho „pozývacieho listu“. Ešte pred niekoľkými rokmi sme zákon o štátnom rozpočte volali zákonom roka. Chápeme, že Mojseovej zat-

knutie je pre život v našej spoločnosti oveľa dôležitejšie, ale nech nám náš čitateľ prepáči – predsa len venujeme pár slov spomínanému zákonu roka. Možno ani nie viac ako Ivan Mikloš, exminister financií

v časoch vlády Mikuláša Dzurindu, ktorému sa predsa len ušiel priesťor v bulvári na „vecnú diskusiu“ o podobe budúceho rozpočtu štátu: „Je to veľmi smutné čítanie, pretože z neho ide bezradnosť“, zhrnul plodnú debatu odborníkov niekdajší finančník. To bolo v júli, potom sa zrejme išiel niekam bicyklovať, či zabehať si alebo robiť čosi iné, po-

dobne pre štát dôležité. V tom istom čase Peter Kažimír povedal tiež na mimoriadne dôležitú tému aj z hľadiska konštrukcie rozpočtu: „Čistá zadlženosť ekonomiky v prvom štvrtroku 2013 klesla o 1,3 miliardy eur. Toto zlepšenie predstavovalo 7,9 percenta v pomere k hrubému domácejmu produktu. V porovnaní s rovnakým obdobím vlaňajška tak bol dlh slovenskej ekonomiky nižší o päť percent.“ Slováci sa to však nedozvedeli, nemali kde a ako.

■ VRAJ EXPERTI

Akurát nedávno v podstate to isté povedal pre istý náš ekonomický mediálny titul istý ekonomický expert nemenovanej renomovanej banky. Výrok svietil na portáli necelej poldeň. Aj to asi iba omylom. Nahradil ho „aktuálnejší“ článok o tom, ako Kažimír vedie Slovensko do záhuby. Určite tam zotrvať aspoň týždeň. Kým sa neobjaví iný Fico s inou kolegyňou. Ved' nám ide o priority – prioritne.

Ivan BROŽÍK
Karikatúra: P. GOSSÁNYI

Koniec rasizmu na Slovensku...

Ivan BROŽÍK

Bezbolestný, bez kriku, bez masových protestov a dokonca aj bez zúfalých a ničím – ako už mnohokrát doteraz – nepodložených konštatovaní o hlbokoj nenávisti nášho štátu a jeho občanov voči Rómom. Prišiel v podobe nateraz ešte stále neúplnej „Rómskej reformy“ z autorskej dielne splnomocnenca vlády pre túto problematiku Petra Polláka. Iba niekoľkobodový program už teraz naznačuje, že štát sa bude k všetkým svojim občanom správať rovnako. Nestojí za zvažovaním, koľkým desiatkam ľudsko-právnych organizácií a ich aktivistom takáto občianska politika rovnosti vezme vietor z plachiet, respektíve dotácie z účtov, z ktorých peniaze nikdy nedošli k cieľovým adresátom. Nestojí ani za reč zvažovať, do akej miery smú

alebo nesmú príslušníci iných menšín na Slovensku – teda gadžovia a Nerómia – používať slovo cigán bez toho, aby boli upaľovaní na hraniciach za nedôstojné prejavy rasizmu. Peter Pollák totiž „rómsky problém“, Achillovu pätu každej civilizovanej spoločnosti, zúžil na nesmierne sympatický princíp rovnosti rómskeho etnika a jeho povinnosti pred zákonom, v porovnávaní sa so spoločenskou majoritou vo všetkých ľudských aj ekonomických právach. Absolútne podružné je, či cigáni sú cigáni – napríklad tí olašskí sa tak dodnes sami nazývajú – alebo Rómia sú Rómia, tak sa zas označujú tí, ktorí ostentatívne svojím spoločenským statusom zdôrazňujú svoju rovnosť s „Nerómami“ v spoločnosti. Už len táto „plodná“ dišputa investigatív-

ných novinárov, ľudsko-právnych fanatikov a zapálených vlajkonositeľov rómskeho útlaku na Slovensku nás stála najmenej dvadsať rokov zbytočného času, miliónov financií z Únie i zo štátneho rozpočtu.

KOMENTÁR

A Rómom pripravila o šancu, aby jedna celá generácia z nich skúsila žiť inak. Nech si oni sami raz až príde čas, určia pôvodcov svojej doterajšej biedy. Sú to všetci tí, ktorí na každý pokus o nejakú reguláciu správania či návykov časti rómskeho etnika hlasno vykrikovali – rasizmus! Nuž ale iba oni delili našu spoločnosť na majoritu a Rómov, teda delili ju na rasistickom, v lepšom prípade na etnickom princípe. Hoci rozdiel je takpoved-

diac iba zvukomalebný. A nie náhodou práve títo rasisti už niekoľko dní mlčia. Nezapaľujú ohne, nedávajú si špicaté kukly svojej „intelektuálnej“ spolupatričnosti na hlavu, neorganizujú pogromy na tých, ktorí sa roky odvažovali na Slovensku nazývať veci pravým menom. Pollák ich totiž umlčal tak, ako sa to nepodarilo nikomu doteraz. Jeho reforma je postavená na neuveriteľnej odvahe konštatovať, že práva sú podmienené povinnosťami. A že je to neodiskutovateľný princíp občianskej spoločnosti. A že sa týka všetkých občanov našej spoločnosti bez rozdielu príslušnosti k etniku.

Peter Pollák pripomína Luthera Kinga a jeho slávny sen pred Lincolnovým pamätníkom vo Washingtone: „Snívam o tom, že jedného dňa budú moje štyri deti žiť v krajine, v ktorej ich nebudú posudzovať podľa farby pokožky, ale podľa charakteru.“

Už prvé tri známe reformné body žiadajú zajašať: „Ludia v hmotnej núdzi, ktorí sú súčasťou sociálneho systému, nedostanú sociálnu dávku bez toho, aby si dávku

zaslúžili prácou, ôsmimi hodinami týždenne, tridsiatimi dvoma hodinami mesačne verejnoprospešných prác,“ oznámil Peter Pollák s tým, že výnimku budú mať študenti a tehotné ženy. Jeho návrh novej právnej normy má tiež zrušiť takzvanú priestupkovú imunitu sociálne odkázaných ľudí. V súčasnosti ak urobia priestupok a nemajú ho z čoho zaplatiť, vyhnú sa trestu. Táto reforma má umožniť, aby pokuty boli vymožiteľné.

„Ludia v sociálnom systéme budú zodpovední za svoje správanie a pokuty, ktoré dostanú, budú vymožiteľné z ich príjmu,“ navrhuje Pollák. A prízvukuje, že príjmom sa rozumie i sociálna dávka. Reforma rieši aj povinnú školskú dochádzku detí. Po novom má platiť, že ak bude mať dieťa viac ako pätnásť neospravedlnených hodín alebo bude sústavne porušovať školský poriadok, rodičia nedostanú príspevok za školskú dochádzku. Najpodnetnejšia na Pollákovu „rómskej reforme“ je skutočnosť, že sa v nej ani raz nespomína slovo Róm. Ide predsa o ľudí a o to vždy išlo.

Chlieb je život každodenný

Peter JÁNOŠÍK

Hviezdoslavovo básnické „chlebové ľudstvo pole“ je to, čo umožnilo prežívať generáciám ľudstva od pradávna. Chlieb je život, základná potreba človeka, nenadarmo v Otčenáši prvou prosbou, ktorú modliaci vyprosujú pre seba, je dostatok chleba. Naši starí rodičia vždy pred odkrojením prvého krajca peceň v spodnej časti prežehnali – natoľko si ho prosť ľud cenil. Aj príslovie vraví: Chlieb sa nikdy nepreje. Chlieb sa dostal aj do prísloví a porekadiel, často rozporných, aj do pozornosti veľkých mysliteľov, ba spomína sa i v Biblii. Josef Čapek povedal: „Chlieb je skrz-naskrz vec spravodlivá, maslo nie vždy, jedincom koristnícky blahobyť nikdy.“ Jedz chlieb a pi vodu, neprídeš na chudobu – hovorí poľské príslovie,

ale latinské mu oponuje: K psiemu životu treba iba vodu a chlieb. Hovorí sa aj: Chlieb na ceste neťaží.

Nielen chlebom je však človek živý. V Starom zákone čítame: Nie samým chlebom živý bude človek,

POZNÁMKA

ale všetkým tým, čo vychádza z úst Hospodinových, živý bude človek. Apoštol Ján vo svojom evanjeliu uvádza veľkolepé Ježišove slová o Božej energii, ktorú nazýva nebeským chlebom. Až takých nebeských výšin sa dotýka ľudský pojem chlieb. K čomu nás to zaväzuje?

Ešte za socializmu som videl český film Dve veci pre život. Pre hlavného hrdinu to bola práca a

partnerka. Typický príklad potreby mladého človeka. Z obidvoch vecí možno profitovať – aj zo zárobku na chlieb, aj z čistého ľudského citu, ktorého cieľom je dieťa. Z hľadiska prírody ide o biologickú reprodukciu, z hľadiska národa je to šanca na prežitie. Bohužiaľ, dnes kdekto radšej dá prednosť honosnému kaviáru, než by skromne so svojimi deťmi požíval obyčajný chlieb. Hľa, Čapkov „jedincov koristnícky blahobyť“.

Podľa prieskumu, aby sa spoločnosť udržala pri živote viac ako dvadsaťpäť rokov, musí mať pôrodnosť 2,11 dieťaťa v rodine. Ak má menej, vymiera. Historicky sa nijakej kultúre s priemernou pôrodnosťou 1,9 nepodarilo znovu sa obnoviť. V roku 2007 bola prie-

merná pôrodnosť vo Francúzsku 1,8, v Anglicku 1,6, v Nemecku 1,3. U francúzskych moslimov je priemerná pôrodnosť 8,1. Je to prvá krajina, kde je viac mešit ako kostolov. Za ostatné roky narastla moslimská populácia v Anglicku z 80 000 na 2,5 milióna. Je tam vyše tisíc mešit. Na Slovensku sa úhrnná plodnosť, teda počet detí na jednu ženu, v roku 1992 prepadol pod hodnotu 2,0 a odvtedy postupne klesá až na aktuálnu hodnotu 1,239. Slovensko má jednu z najnižších pôrodností v Európe a medzi Slovákmi sú dve deti výnimočné a tri rarita. Mnohopočetné rodiny sú výlučne záležitosťou rómskej menšiny. Štát má záujem posilniť rodičovský príspevok na prvé dieťa a potom ho postupne znížiť na ďalšie deti. Úvahy sa uberajú aj tým smerom, že by sa príspevok na prvé dieťa zvýšil na 900 eur, na druhé by bol 600 a na tretie 500 eur. Máme 5 411 000 obyvateľov. Bude „chlebové Slovače pole“ pre nich hojné? Konajme uvážlivo. Aby svet, v ktorom žijeme dnes my, bol svetom šťastným pre naše deti a našich vnukov.

SPOZA OPONY

Navonok to vyzerá tak, že neustále zdôrazňujeme potrebu informácií o zahraničí z nejakých osobných, ba súkromných dôvodov. V podstate je to pravda – nechceme toľko času tráviť zháňaním toho, čo sa inde dozvedajú bez problémov. Posúďte sami: už dva roky sa hovorí o Sýrii. Spočiatku to bol priam príchod arabskej jari. Potom sa urobilo veľa, aby opozícia bola – okrem iného aj „nami“, teda európskymi, a samozrejme transatlantickými inštitúciami – vykreslená ako jediný legálny predstaviteľ sýrskeho ľudu. Až teraz sa priznáva, že odporcovia vlády sú vlastne z rôznych extrémistických a teroristických islamistických organizácií. Aktívni i penzionovaní špičkoví americkí vojaci hovoria o tom, že ak by poslali americké lietadlá nad Sýriu s bombami, tak by vlastne priamo pomohli al-Káide. Čoraz otvorenejšie sa hovorí aj o podpore americkej CIA a iných tajných služieb protivládny odbojovým skupinám.

V čase, keď sa americký prezident rozhodoval, či požiadá o súhlas na zásah v Sýrii kongres, noviny New York Times na svojej internetovej stránke zverejnili video, ako rebeli s výkrik-

verejnosti voči vojenskému zároku Západu v Sýrii.

Nič nie je čierno-biele ani v Sýrii a ani v medzinárodnej politike spojenou so Sýriou. Navyše keď sa ukázalo, že rus-

day má, podobne ako ruskojazyčná Rusia 1, priamo na mieste vojnové spravodajkyne! Je ohromujúce sledovať ich reportáže napríklad z bojov proti islamistom ničiacim a vraždiacim

kde sa hovorí ešte aramejsky, teda jazykom, ktorým hovoril Ježiš Nazaretský.

Je na neuverenie, že v štáte, ktorý sa toľko hrdí cyrilo-metodskou tradíciou, vznikom písma pred tisíc sto päťdesiatich rokov, sa o živej kresťanskej tradícii, o tisíc rokoch staršej ako naša, dozvedá z ruskej televízie! Od reportérok ruských TV staníc, lebo slovo TV kanál sa nám na ich skutočne profesionálnu činnosť v tomto prípade vidí nenáležitú.

Kým sa nezačali boje, bol to režim Bašira Assada, ktorý podporoval výučbu a medzinárodné kurzy aramejčiny. My, ktorí sa hrdíme letnými kurzami slovenského jazyka – tradície niekoľkých režimov na Slovensku – by sme si mali o to viac uvedomiť, čo to znamená uchovávať aramejčinu. A čo to znamená ničiť kláštor, kostol a ľudí v obci, kde sa hovorí tým istým jazykom od čias Ježiša Krista. Ved' predsa sem do Malúly siahajú naše korene, korene západnej, prinajmenej kresťanskej tradície a civilizácie!

Prečo treba hovoriť o sýrskej Malúle

Dušan D. KERNÝ

mi Allahu Akbar, slúžili ste diablovi, za to vás stihne smrť, Allahu akbar – Allah je veľký brutálne vraždia mladých, donaha vyzlečených mužov. Tí ležia ako skrčenci tvárou v blete, k hlave má každý priloženú hlaveň, potom video stmavne a na záver sa ukáže iba priekopa s ich mŕtvolami. Islamskí odporcovia režimu Bašira Assada nemilosrdne vraždia bezbranných... Iné je však o tom čítať a iné je vidieť túto hroznú scénu popravy. Jej zverejnenie je súčasťou narastajúceho odporu

ká diplomacia účinne a aktívne spolupracuje s americkou a medzinárodnou na politickom riešení sýrskeho problému. Úplne inak sa v tomto svetle javí aj doterajšia ruská podpora sýrskemu režimu, postoj ruského prezidenta aj zdatnosť ruského ministra zahraničných vecí Lavrova v otázkach Sýrie.

Pre našinca je však šokom iné – spravodajstvo ruských televízií. Je samozrejme, že v Sýrii má spravodajcu armádna TV Zvezda. Ale anglická Russia To-

v Malúle, ich zábery z tamojšieho kláštora, rozhovory s predstavenou ženského kláštora, činnosť reportérov priamo pod paľbou...

Malúla nemá strategický význam, a preto tam nie je natrvalo armáda, aj reportáž ruskej reportérky je o tom, ako je Malúla vlastne trvalo bez ochrany a je vystavená islamským bojovým skupinám. Cielene ju prepádajú a ničia. Malúla je totiž kresťanská obec, kresťanský kláštor. Je to jedno zo šiestich miest,

SEBAOBRAŇA

Inštitút pre ekonomické a sociálne reformy nedávno zverejnil analýzu hospodárenia samospráv, podľa ktorej väčšina miest a obcí Slovenska bola schopná minulý rok hospodáriť s drobným prebytkom a tiež znížiť svoje dlhy. V roku 2011 dlhovali samosprávy bankám 1,05 miliardy eur, v roku 2012 to bolo 1,01 miliardy eur. Koncom roka 2012 malo najvyšší dlh mesto Žilina.

Samosprávne radovánky

V restoch mesta je však započítaný aj úver od štátu na výkup pozemkov v súvislosti s investíciou do kórejskej automobilky. Celkový dlh mesta bol na konci roka 2012 asi 40 miliónov eur, z toho úver asi 17 miliónov eur. Druhý najvyšší dlh má podľa analýzy Čadca, a to 47,4 percenta. Po Čadci má tretie miesto Vranov nad Topľou so 44,6 percenta, potom nasleduje Brezno s dlhom 43,3 percenta a Púchov s deficitom 42,5 percenta.

Bratislava mala šieste najvyššie zadlženie s výškou 42,3 percenta. Dlhom samotného bratislavského magistrátu predstavoval síce 59,7 percenta, no štatistiku hlavného mesta zlepšilo odpočítanie dlhov mestských častí, ktoré boli prevažne nižšie. Bratislava dosiahla celkové skóre plus 0,2 bodu, čo jej zaručuje prívlastok dostatočne finančne zdravé mesto.

Na potešenie občanov mestá Sereď, Topoľčany a Nové Mesto nad Váhom nevykázali ku koncu roka 2012 nijaké dlhy. Minimálny dlh bol v Kežmarku 0,8 percenta, v Poprade 1,1 percenta, Hlohovci 1,8 percenta a v Ružomberku 2,2 percenta. V prvej desiatke finančne zdravých miest sú dve východoslovenské mestá, štyri stredoslovenské mestá a štyri zo západu Slovenska.

Podľa analytikov boli ešte v roku 2010 všetky najväčšie mestá v takmer likvidačnom deficite. Zlepšenie situácie vraj súvisí s komunálnymi voľbami z roku 2010, lebo novozvolení predstavitelia miest museli obmedzovať výdavky, čím prispievali k zlepšeniu hospodárenia.

Mestá a obce na Slovensku sa teda zjavne snažia šetriť. Dlhy, ktoré si samosprávy narobili, vznikli z neopatrnosti a neodbornosti zväčša už bývalých primátorov. Dlhy samospráv vznikali aj pre ťarchu predražených projektov cez eurofondy, ktoré museli čiastočne financovať úvermi a teraz ich veľmi ťažko splácajú. Scenár bol zvyčajne podobný. Samospráva chcela niečo postaviť a dúfala, že jej to zaplatí projekt z eurofondov. V takom prípade je však povinná spoluúčast' žiadateľa o financie z eurofondov. Samospráva si na ňu požičala a keď projekt nevyjde (napríklad pre neodborné vypracovanie), dedine či mestu ostáva na krku dlh.

Je jasné, že takto zadlženým mestám dnes ťažko niekto požičia ďalšie peniaze, preto musia najprv nekompromisne znížiť dlhy, a to najmä šetrením na rozvoji mesta. Okrem iného štát určil limit, že na splácanie dlhu môže ísť maximálne štvrtina príjmu mesta. To by malo zabezpečiť, aby mesto dokázalo platiť svoje bežné výdavky. No vládne terajšie šetrenie miest nestačí a označuje ho za nedostatočné. Minister financií nedávno vyhlásil, že za deficit verejných financií môže aj zlé hospodárenie samospráv. Premiér Fico mestám a obciam odkázal, že ak nebudú šetriť tento rok podľa plánu, v budúcom roku im dá vláda ešte menej peňazí. Podľa niektorých starostov a primátorov sa však samosprávy zadlžovali aj preto, lebo štát im pridelil množstvo nechcených kompetencií, na ktoré im nedal peniaze...

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

Západ sa zrazu odvracia od experimentu zvaného rodová rovnosť
Slovensko napreduje v ústretovosti

Eva ZELENAYOVÁ – Ilustračné foto: internet, zdroj: buskfilms.com

Zákon 36/2005 Z. z. o rodine v článku 1 stanovuje, že manželstvo je zväzkom muža a ženy a spoločnosť tento jedinečný zväzok všestranne chráni a napomáha jeho dobro. V článku 2 tohto zákona sa zasa konštatuje, že rodina založená manželstvom je základnou bunkou spoločnosti. Tento zákon prijal zastupiteľský orgán – Národná rada Slovenskej republiky. Politici, ktorí vstupujú do výkonu moci alebo ju vykonávajú, by mali zákony rešpektovať a ak jestvuje spoločenská požiadavka, meniť ich.

Podobný Dúhový pochod homosexuálov sa už po niekoľkokrát konal aj v Bratislave.

Preambula ústavy ich zaväzuje k cyrilo-metodskému duchovnému a historickému odkazu Veľkej Moravy. Skutočnosť, že sa Slovenská republika stala členským štátom Európskej únie nemôže byť dôvodom na to, aby sme občanov Slovenskej republiky nútili k neprirodzenému správaniu sa v rozpore s ich tradíciou, kultúrou, legislatívou.

■ ČOMU POKLONKUJEME?

Minister zahraničných vecí Miroslav Lajčák vo svojom blogu z augusta tohto roku obhajoval na sociálnej sieti Celoštátnu stratégiu na ochranu a podporu ľudských práv. Na šéfa diplomacie privedli emotívne. Reakcie odporcov tejto stratégie označil za nenávisť, výhražné, nepriateľské. Medzi odporcov stratégie sa zaradila aj Matica slovenská cez iniciatívu Evy Kristinovej, ku ktorej sa pridalo množstvo jednotlivcov i spoločenských organizácií.

V otvorenom liste ministrovi Lajčákovi pripomenula, že zvyšovanie jednej skupiny automaticky znamená diskrimináciu druhej. „Aproximácia nových umelých, vymyslených a lobisticky presadzovaných ľudských práv, ohrozi tradičné ľudské práva väčšiny občanov a zasiahne do ich rodinného života, výchovy a vzdelávania detí. Videli ste, čo tieto trendy narobili vo Francúzsku: vyhnaní do ulíc milióny ľudí a rozpútaní občiansku vojnu medzi národom a jeho „demokratickou reprezentáciou“, ktorá proti hlasu vlastného národa uplatnila brutálny policajný zásah a parlament proti vôli občanov odhlasoval pre väčšinu Francúzov neprijateľný zákon o homosexuálnych manželstvách. Myslite, že sa tým vo Francúzsku nastolil sociálny pokoj? Nenávisť voči LGBTI ľuďom sa násilným presadzovaním ich údajných práv len vyhrcoje a to, čo spoločnosť predtým potichu tolerovala, začína

nahlas odmietat,“ uviedla v liste o. i. známa slovenská herečka.

V stratégii sa Slovenská republika akosi príliš iniciatívne hlási k novým trendom v oblasti ľudských práv, ktoré jednoznačne znevýhodňujú rodinu a sú proti duchu platného zákona o rodine. Prečo? Komu sa potrebujeme vnučovať, keď uvádzame: „Blížiace sa predsedníctvo SR v EÚ v roku 2016 je historickou príležitosťou prezentovať Slovenskú republiku ako vspanú krajinu, pre ktorú je politika zameraná na presadzovanie ľudských práv, rodovej rovnosti, rešpektovanie multikulturality a nediskriminácie neoddeliteľnou súčasťou vnútornej aj zahraničnej politiky.“

■ ORIENTOVANOSŤ

Europoslankyňa Anna Záborská sa venuje téme rodovej rovnosti dlhodobo a v tejto súvislosti upozorňuje na salámovú metódu, keď na začiatku prijímaných

smerníc Európskym parlamentom sa v žiadnej z nich nenachádzalo slovo rod. Len v jednej sa hovorilo o diskriminácii v súvislosti so sexuálnou orientáciou, a to len v prípade zamestnania. Vo svojom príspevku na podujatí Konferencie biskupov Slovenska v apríli tohto roku uviedla, ako sa na Slovensku presadili aktivisti za rodovú rovnosť. V roku 2007 zriadila vláda Roberta Fica Radu vlády pre rodovú rovnosť a odôvodnila to plnením záväzkov z Lisabonskej stratégie a medzinárodných zmlúv. Mala za úlohu navrhovať opatrenia na predchádzanie diskriminácie z dôvodu pohlavia. V roku 2011 vláda Ivety Radičovej prijala nový štatút Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť a tá už na svojom prvom zasadnutí vydala vyhlásenie, v ktorom žiadala zriadenie špeciálneho výboru pre práva osôb s neheterosexuálnou orientáciou. Vláda však návrh neschválila. V roku 2012 verejne vyzvali aktivisti bojujúci za práva lesbí, bisexuálov, gejov a transsexuálov Ficovu vládu, aby takýto výbor zriadila. V októbri minulého roku teda vznikol Výbor pre práva lesbí, gejov, bisexuálov, transrodových a intersexuálnych osôb (skrátka LGBTI). Záborská upozornila, že počas piatich rokov sa významne zmenila a rozšírila definícia termínu rod a rodová rovnosť. Poukázala aj na to, že v minulom volebnom období, keď bola v EP predsedníčkou Výboru pre práva žien a rovnosť príležitostí, sa v súčasnosti názov výboru zmenil na Výbor pre práva žien a rodovú rovnosť. Bez súhlasu poslancov. Súčasne poukázala na fakt, že pre termín rod neexistuje žiadny právny základ v európskom práve, a Európska komisia sa teda usiluje robiť ideologickú politiku bez právneho základu.

Je pozoruhodné, že pokiaľ niektoré členské štáty EÚ zatvárajú centrá rodového výskumu (Nórsko, Nemecko, Francúzsko), Slovensko prejavuje záujem v tom napredovať. Pravda, bez všeobecného konsenzu obyvateľstva, ba v rozpore s platnou legislatívou. Aj preto sú občianske iniciatívy cenné. Zatiaľ oddialili rozhodovanie o stratégii o deväť mesiacov...

Echo kamarátovi Zemkovi

Drahoslav MACHALA

Laco Novomeský napísal príznačne presne dvojveršie: Smrť je len nenávratno. Iba zabudnutie je koniec života. Stalo sa to, čo sa stáva, čo príde vtedy, keď nie ste na to pripravení. Zomrel mne a nám dávy kamarát, slovenský historik Milan Zemko. Bývali časy, keď sme si počas ECHA bratislavských vysokoškolákov za šéfredaktora Petra Zemana a po vysokej škole, keď sme hrávali „pláckový“ futbal na Železnej studničke, bývali veľmi blízko. A potom vtedy, keď som nastúpil na prvú novinársku štáciu na kultúru do Večerníka a Erik Sirotný do Výberu. Stretávali sme sa stará echárska partia akože kvôli futbalu. V hre sme si nikdy nič nedarovali: na jednej strane Martin Bútora, Mišo Horský, Ivan Marton a Ferko Letovanec, najlepšie brániaci chlap v „pláckovom“ futbale v Bratislave a v príľahkých galaxiách. A potom podľa toho, kto prišiel, teda Emil Borčín, Štefan Moravčík, Igor Podracký (absolvent hudobných vied, ale čarodějník s loptom), ja a Laco Lapšanský, ktorý chodieval na štvrtok na Železnú autom až z Bordeaux, kde prednášal slovenčinu. A, samozrejme, spisovateľ Milan Ferko, ktorý mal vtedy

zakázané písať a publikovať. Na trénerskú lavičku ako kibic opakované týždne čo týždne prikrivkal historik a rozhladený intelektuál Milan Zemko. Debaty o spoločnosti a politike prichádzali až pivo v Lamačskej krčme. Ale prišli aj časy, keď sme sa jedni druhým dosť vzdalovali. My sme sa na chvíľku prepadli a Martin Bútora zase vysoko vystúpil až k Havlovi, ale vždy si udržal úroveň. Keď kandidoval na prezidenta, nemal som problém podpísať mu petíciu.

O ČOM JE REČ

Rovnako ako si aj teraz vážim bystrosť úsudku politológa Michala Horského, ktorý slovenskej politike rozumie o päť tried lepšie než všetci tí nemožní Klusovia, Baránkovia a Slosiariči. Áno, názorovo sme sa vzdialili, ale nikdy sme po sebe nehádzali blato. Naše echárske obdobie bolo ako tichý dohovor, ako je pre iných to, že v detstve hrávali spolu guľôčky.

Budem hovoriť o Milanovi Zemkovi. O človeku, ktorý sa ako Laco Ťažký a môj kamarát Peter Kováčik tiež narodil v Čiernom Balogu. Ale nebol to typický Baločkár. Odkedy som Milana Zemka

poznal, viem si ho živo predstaviť, ako sedí v čitárni v Univerzitnej knižnici, na stole rozložené The Times, Die Zeit a Süddeutsche Zeitung, ktoré prelúskal, aby hneď vedel o svete všetko podstatné. Bývali časy, keď sme sem s frajerkou v čase skúšok prišli z internátu z Horského parku o osem desať ráno, už sme nenašli miesto, lebo čítareň aj požičovňa boli kompletne obsadené študujúcimi študentmi! Dnešných študentov vysokoškolákov v čitárni univerzity skrátka nenájdete.

Čím ma Milan Zemko upútal? Predovšetkým spôsobom uvažovania. V sporoch sa prel, sporil, ale robil to láskavo a veľakrát s úsmevom. To som naozaj u nikoho iného nevidel. Ak sa mu podarila typická „zemkovsky“ úderná formulácia alebo argumentácia, usmial sa pod fúzy, vediac o vlastnej intelektuálnej prevahe. Zato sa nikdy nad iných nevyvyšoval. Vedel také fakty zo slovenskej histórie, z ktorých som jednoducho zamieral. No nesporne najväčšieho historikovi Milanovi Zemkovi bolo, že neznášal vytváranie legiend a legendarizovanie slovenskej histórie. Lebedil si v kritickom myslení aj v kritických

prístupoch. Triezvo nazeral na povstanie i na prvú Slovenskú republiku, vedel odlišť pozitíva od omylov a nikdy sa nebal o svoj ťažko vystavaný názor sporiť s vedeckou uvzatnosťou. Taký býval ako podpredseda NR SR v roku 1991, keď som prišiel za ním ako za politikom s Holandankou pani Nelly Vonkovou z Prinsensbeeku, ktorá cez vojnu skrývala slovenského pilota RAF Otta Smika. Zemko jej venoval takmer hodinu pozornosti. Vážim si jeho hlasovanie 10 : 10, keď sa slovenskí a českí politici túlili po hradoch a zámkoch a nevedeli dospieť k modelu štátoprávneho usporiadania Slovákov a Čechov. Nikdy mu nezabudnem, ako sa jasne a zrozumiteľne postavil za zotrvanie Pamätníka štúrovcov na Námestí Ľudovíta Štúra, ktorý chceli dobrodruhovia z Okrašľovacieho spolku na podkušovanie Paholčíka zameniť za maďarónsku podobu cisárovnej Márie Terézie. Vyskolil o štúrovcoch aj tupého obmedzenca Muchotrávku v relácii Pod lampou. Milan Zemko bol veľký muž novodobej slovenskej histórie. Na Slovensku je o človeka menej a ja som z toho smutný. Chýba tu vedec podobného originálneho úsudku, ktorý ak vyslovoval názor, vždy sa pritom opieral o skvostné poznanie. Tak Milan, do videnia vo Vieche na večnosti... Len si tu ešte kdesi-čosi vybavíme. A príbehnete ta tiež v hrstke popola, ako to v básni napísal Bútora prvý svokor Laco Novomeský

Poľnohospodárstvo upadá a obrat je v nedohľadne Sebestačnosť sa mení na stôl chudobných

Ivan BROŽÍK – Ilustrácia: Slovenská spoločnosť pre kvalitu

Na jednom zo septembrových rokovaní dostali členovia vlády na pracovné stoly správu, z ktorej ešte stále rázi viac smútku ako nádeje. Slovenské poľnohospodárstvo nestagne, ono naďalej upadá. Každá minca má dve strany. Aj tá roľnícka. Napríklad ak v potravinárstve a v pôdohospodárstve ako takom stúpila priemerná nominálna mzda (o „celé“ jedno štvrtpercento v porovnaní s predchádzajúcim rokom), v slovenskom hospodárstve nedosahuje ani osemdesiat percent priemeru.

Teda inak napísané, tí, ktorí pre nás dorábajú potraviny, tvoria krajinu, rozvíjajú vidiek, tí, ktorí tvoria asi sedemdesiat percent obyvateľstva Slovenskej republiky, zarábajú o celú pätinu menej ako zamestnanci v iných odvetviach. O prílišnej vďaka štátu, ale aj o záujme zo strany nás spotrebiteľov to práve nesvedčí.

■ ŽIJEME Z DOVOZU

V zahraničnoobchodnej výmene pri poľnohospodársko-potravinárskych výrobkoch Slovensko dosiahlo záporné saldo 409 mil. eur, kým v ekonomike SR celkový zahraničný obchod skončil s aktívnym saldóm 3 609 mil. eur. Záporné saldo agropotravinárskeho obchodu síce medziročne kleslo, zvýšil sa totiž podiel agropotravinárskeho sektora na celkovom vývoze, ale aj na celkovom dovoze zahraničného obchodu SR. Tento vývoj bol dôsledkom stagnácie potravinárstva v ekonomike SR a pokračovaním útlmu poľnohospodárskej a potravinárskej výroby s nepriaznivým dosahom na celkový ekonomický a sociálny prínos týchto odvetví. Žijeme teda z dovozu, a to konečným dôsledkom čoraz viac znameňajú každoročné znižovanie potravinovej sebestačnosti.

Úroveň výnosov v potravinárstve a v pôdohospodárstve oproti predchádzajúcemu roku klesla v priemere o štrnásť percent. Spôsobilá to nielen nižšia produkcia najmä komodít rastlinnej výroby, ale aj pokračujúci dovoz komodít živočíšneho pôvodu, a to nielen doplnkových sortimentov, ale i takých produktov, ktoré sú slovenskí poľnohospodári schopní vyrobiť. Dovozom hotových potravinárskych výrobkov a zvyšujúcim sa vývozom prvotných poľnohospodárskych surovín sa oslabuje najmä živočíšna výroba, čo prispieva k poklesu zamestnanosti a zníženiu podielu domácej produkcie na slovenskom trhu. Smutné je, že nebol problém vyrábať a predávať, to boli schopní poľnohospodári kedykoľvek podľa

prípadných požiadaviek. Nedočkali však zvládnuť problémy s umiestnením svojej produkcie na domácom trhu.

■ ODSTRČENÝ A UKRIVDENÝ

Tak sa musí v Únii cítiť slovenský poľnohospodár. Toto tvrdenie podporujú nasledovné fakty. Rozhodujúcim finančným zdrojom na prevádzku podnikov boli totiž podpory. Zo zdrojov EÚ bol stanovený limit na priame podpory vo výške deväťdesiat percent priemeru „starých“ krajín EÚ. Tieto prostriedky bolo možné ešte zvýšiť z národných zdrojov národnou vyrovnávacou platbou do výšky desať percent. V rozpočte SR bolo však na národnú vyrovnávaciu platbu schválených iba 4,5 percenta prostriedkov z limitu desať percent, tým teda celková úroveň priamych platieb u nás aj v roku 2012 ostala pod priemerom platieb starých členských krajín Únie. Nuž, a to negatívne ovplyvňuje konkurencieschopnosť slovenských poľnohospodárov na európskom trhu.

Vo všetkých krajinách Slovenska, okrem Košického, sa výsledkom hospodárenia znížil, v lepšom prípade stagnoval na úrovni predchádzajúceho roka. Stratu vykázali tri kraje – Bratislavský,

Trenčiansky a Žilinský. Najvyšší medziročný schodok v Bratislavskom kraji, čo nemusí byť spôsobené podnikmi v tomto kraji, ale daňovou alokáciou vlastníkov poľnohospodárskych podnikov hospodáriacich mimo územia kraja. Najvyššiu úroveň hospodárenia dosiahli Nitriansky a Košický kraj. Pod úrovňou celoslovenského priemeru sa teda pohybovala väčšina krajov. Paradoxné je, že výroba medziročne klesla v krajinách s lepšími prírodnými podmienkami. V krajinách východného Slovenska sa výroba naopak zvýšila. V Košickom kraji sa takmer o dvadsať percent zvýšila aj produktivita práce.

■ HOSPODÁRENIE NA DLH

Celková zadlženosť majetku v poľnohospodárstve sa medziročne zvýšila na úroveň 44,4 percenta, a to je hrozivo varovné číslo. Na záruky úverov boli aj v roku 2012 rozhodujúce priame platby z EÚ, ktoré boli garanciou krátkodobých preklenovacích prevádzkových úverov poskytnutých komerčnými bankami. Komerčné banky vyžadovali od poľnohospodárskych podnikov garancie splátok úverov z priamych platieb bez adekvátneho úrokového zvýhodnenia. Úrokové zvýhodnenie úverov by totiž aspoň čiastočne znížilo nákladovú náročnosť úverov a zlepšilo finančnú situáciu podnikov, keďže aj v roku 2012 sa v nedostatočnej hotovostnej likvidite nachádzali aj prosperujúce podniky s diverzifikovanými podnikateľskými aktivitami. Zaujímavé je, že napríklad poľnohospodárska pôda je v súčasnosti málo prijateľnou garanciou pri poskytnutí úverov, údajne pre jej rozdrobenosť a neusporiadané vlastnícke vzťahy.

Úroda dobrá, obchod zostáva stále verný špekuláciám Trh ovláda zaklínadlo zisku

Ján ČERNÝ – Foto: agrofarmnet.sk

Hektárové výnosy obilia sú v prepočtoch vyššie ako pred rokom, no objektívnejšie je vraj porovnanie s päťročným priemerom, okolo ktorého výsledky oscilujú. Poľnohospodári však dôvod na radosť nemajú. Monitoring Slovenskej poľnohospodárskej a potravinárskej komory (SPPK) v polovici septembra udával, že slovenskí poľnohospodári ukončili žatevné práce. Priemerná hektárová úroda pšenice dosiahla úroveň 4,37 tony, úroda jačmeňov 3,97 tony.

Tohtoročná žatva nebola zlá.

Raže zozbierali poľnohospodári v priemere takmer 4 tony z hektára, ovsu 2,64 tony, triticale (kríženc z žita a pšenice) 3,36 tony; hustosiatych obilnín spolu 4,44 tony a repky 2,79 tony z hektára.

■ VIAC NEZNAMENÁ LEPŠIE

Podľa tlačového hovorcu SPPK Stanislava Nemca sú vo všetkých prípadoch hektárové priemery vyššie ako pred rokom. Objektívnejšie je však podľa neho porovnanie s päťročným priemerom, pretože minuloročnú úrodu poznačilo extrémne suché počasie. Určitou výnimkou je repka, ktorej priemerná hektárová úroda výraznejšie prevyšuje päťročný

priemer, čo však avizujú aj viaceré okolité krajiny. SPPK považuje za problém medziročný pokles nákupných cien obilnín a repky o desiatky percent. V jeho dôsledku niektorí poľnohospodári utŕžia v tomto roku za predaj letných plo-

ANALÝZA

dín menej finančných prostriedkov ako vlani, keď zozbierali z polí nižšiu úrodu.

Okrem toho suchu v júli a aj počas nemalého časti augusta zapríčini podľa komory nižšiu produkciu jesenných plodín, najmä zrnovej kukurice, cukrovej repky, zemiakov a slnečnice. Nepriateň počasia ovplyvní aj tvorbu jadrových krmív,

pretože na viacerých miestach sa buď nedali urobiť druhé kosby, alebo neprinesli očakávané výsledky.

■ PESIMIZMUS VO V4

Úroda jesenných plodín bude horšia ako úrody obilia vo všetkých krajinách V4. Informovali o tom predstavitelia poľnohospodárskych komôr krajín V4 na septembrovom stretnutí v maďarskom Szekszárde. Jeho účastníci síce konštatovali, že vo všetkých krajinách V4 sú tohtoročné úrody obilia vyššie ako vlani, ale pokles cien je taký veľký, že viacerí poľnohospodári utŕžia za predaj obilia alebo repky menej prostriedkov ako pred rokom. Špecifikom tohto roka sú tiež veľké produkčné rozdiely me-

dzi regiónmi i jednotlivými podnikmi. Podľa člena Maďarskej agrárnej komory Miklósa Kisa tamojší poľnohospodári zozbierajú len 6 miliónov ton zrnovej kukurice namiesto očakávaných 8 miliónov ton. Napriek tomu však podľa neho ceny nekopírujú túto skutočnosť a sú medziročne o viac ako 20 percent nižšie, pričom momentálne dosahujú asi 150 eur za tonu. Zhoršilo sa aj speňažovanie ostatných rastlinných komodít na maďarskom trhu, najmä slnečnice a pšenice.

Člen Národnej rady poľnohospodárskych komôr Poľska Robert Nowak konštatoval, že produkcia letných plodín medziročne vzrástla asi o 13 percent, ale ich ceny v lete klesli o 30 až 50 percent. Momentálne sa však už odrazili od dna a zaznamenali približne 5-percentné zvýšenie. Svoje údajne zohrávajú aj niektoré poplašné správy médií, ktoré dobrú správu vidia iba v prognóze katastrofy takej či onakej. V sektore živočíšnej výroby poklesli nákupné ceny ošpaných, zatiaľ čo v prípade hovädzieho mäsa zostali stabilné. Pod hrozbou prekročenia produkčných kvót surového kravského mlieka poľskí poľnohospodári obmedzili jeho produkciu, čo prispelo k udržaniu relatívne vyššej nákupnej ceny.

Za priemerný označil tento pestovateľský rok zástupca Agrárnej komory ČR Jiří Felčárek. Podľa neho nákupné ceny sa v porovnaní s vlaňajškom znížili asi o štvrtinu. Aj preto AK ČR odporučila svojim členom, aby komodity momentálne nepredávali a čakali na vyššie ceny. Českí poľnohospodári tiež zvýšili využívanie termínovaných obchodov, a to aj napriek tomu, že rozhodcovský súd ich vlani do určitej miery spochybnil, keď by sa podľa neho obchod nemal uzatvárať na výrobok, ktorý ešte neexistuje. Na druhej strane práve termínované obchody predstavujú jednu z možností na zmierňovanie následkov veľkých cenových výkyvov.

POZNÁMKA

Dotácie z Európskej únie pre našich poľnohospodárov sú nespravodlivé. Staré konštatovanie, na ktorom sa od nášho vstupu do „klubu vyvolených“ nič nezmenilo, platí bez ohľadu na to, ktorá vláda na Slovensku práve vládne a ktorý minister rezortu viac či menej kričí, že je to tak a malo by to byť inak. V rozhovoroch s ľuďmi z praxe, najmä s predsedami ešte ako-tak fungujúcich družstiev nám však vychádza čosi iné.

Skrivodlivé dotácie

Aj keď naozaj zo štatistického pohľadu u nás dotácie na farmára nedosahujú a ešte dlho nedosiahnu aspoň tri štvrtiny dotácií poľnohospodárom zo starých členských krajín, ani ich dorovnanie na túto úroveň by nepomohlo slovenskému poľnohospodárstvu pozviechať sa z marazmu „trhu“. Áno, marazmu. Ak rovnaké dotácie dostáva niekto, kto nedochová ani kravu, ako ten, kto ich má na starosti niekoľko stoviek v stajniach, je čosi pomýlené v systéme, a nie vo výške príspevkov. Ak na jablkách zarobí viac ten, kto je iba priekupník a dodáva ich do obchodu bez toho, aby vyložil kamión, potom je smutné, že jablkové sady na Slovensku postupujú ako japonské pobrežie po vlne cunami. A ak sa nám opláca – obchodu aj spotrebiteľom – dovážať a kupovať zemiaky zo zahraničia, pretože u nás sa vplyvom sucha „neurodilo“, tiež asi nebude chyba v počasi, ktoré bolo v zemiakarských regiónoch Európy takmer totožné s tým, aké panovalo u nás.

Minister pôdohospodárstva Jahnáček nástojčivo celé mesiace hľadá spôsob, ako dostať na pulty „našich“ obchodov čo najviac domácej poľnohospodárskej produkcie. A nedarí sa mu. Ministerstvo zverejňuje tabuľky tých reťazcov, ktoré predávajú najviac produktov „made in Slovakia“, práve tak ako tých, ktoré ho majú v ponuke najmenej. Bez rizika z porušenia zákona o reklame a antireklame pokojne môžeme na základe týchto údajov zverejniť, že najviac podporuje domácu produkciu sieť COOP Jednota, najmä Lidl. Ale položme si otázku aj takto? Ako štát podporuje domácu produkciu okrem toho, že sleduje jej podiel na trhoch, vydáva rôzne regulatívy a pod.?

Vráťme sa k nešťastným dotáciám z Únie. Koľko miliónov z nich pretieklo poľnohospodárstvom iba účtovne? Stačí sa trochu zaoberať štatistikami o dobytých jednotkách a odpoveď je každému jasná. A keď si k tomu pridáme aj čoraz viac meniacu sa štruktúru vlastníkov pôdy, ktorá cez rôzne biele kone už i tak patrí zahraničiu, potom je absolútne jasné, že teória „dajte mi eurá a ja čosi dopestujem, dochovam“, je zlá až tragikomická. Lenže v podstate práve to je dotačný princíp Únie. Čo tak ísť na to inak? Zrejme je to len utópia, ale ekonomické prepočty tvrdia niečo iné. Celú sumu dotácií, ktoré na Slovensku jednotlivé hospodáriace, ale aj nehospodáriace subjekty čerpajú v prospech vlastnej výroby-nevýroby, preorientovať na dotácie výkupných cien pre tých, ktorí skutočne čosi dorobia? Je to najjednoduchší princíp, aký len môže v obchode a výrobe fungovať. Dopestoval si jablká a máš na kilogram náklady euro a pol? A obchodný reťazec ti ich nechce vykúpiť za cenu vyššiu ako 80 centov? Dokladuj náklady, dokladuj cenovú ponuku a my – štát – ti z dotácieho balíka doplatíme rozdiel. To isté by mohlo platiť o zemiakoch, o hovädzom mäse, o čomkoľvek z našej poľnohospodárskej produkcie. Na trh by sa dostali slovenské výrobky, producenti by mali zaplatené výrobné náklady plus nejakú maržu, podvodníci by nedostali nič a všetci by boli spokojní. Čo na to treba? Zrušte dotácie v dnešnej podobe, aj tak sú poctivým producentom iba na dve veci. Na ktoré, to určite vieme všetci.

Ivan BROŽÍK

NA MARGO

Europoslanec S. Kozlík

Zápas o voliča

Európske inštitúcie sa pustili do ročnej kampane pred voľbami do Európskeho parlamentu (EP). Podľa riaditeľa informačnej kancelárie EP na Slovensku Roberta Hajšela kampaň má obyvateľov Slovenska upozorniť najmä na to, že svojou účasťou na voľbách majú možnosť nepriamo ovplyvniť rozhodnutia EP a ich dosah na život v jednotlivých členských štátoch Európskej únie (EÚ).

Volby sa pravdepodobne uskutočnia v sobotu 24. mája 2014. Štvorčlenná kampaň má na Slovensku osobitný význam – účasť v eurovoľbách patrí u nás medzi najmenej početné v štátoch Únie. Je to paradox, pretože práve Slovenska sa najväčšmi týkajú rozhodnutia euroinštitúcií, s ktorými nesúhlasia tak mnohí občania, ako aj špičkoví politici a ekonómovia. Medzi najznámejšie patrí politicky vynútené rozhodnutie o odstavení technicky vrcholne funkčnej atómovej elektrárne v Jaslovských Bohuniciach. To premenilo Slovensko z vývozcu elektrickej energie na jej dovozcu. Takéto rozhodnutia prídu aj teraz – najmä na záchranu eura. V minulosti paradoxne najväčší tlak na Slovensko vyvíjali predstavitelia strán, ktoré v domovských štátoch na plnej čiare prehrali vo voľbách do europarlamentu a nedokázali presvedčiť domáceho voliča.

Otázka je, či sa na Slovensku podarí opačný gambit – dostať do europarlamentu poslancov strán, ktoré nie sú v Národnej rade SR. Teraz je tam napríklad predstaviteľ SNS Jaroslav Paška a tiež bývalý minister financií a terajšia kľúčová postava mimoparlamentného HZDS Sergej Kozlík. Z hľadiska nielen euroskeptikov a eurokritikov má tribúna europarlamentu mimoriadny význam – poskytuje relatívne široké mediálne možnosti a zároveň je skutočnou školou kádrov v stále zložitejších eurootázkach, teda pre skutočne európsku parlamentnú politiku. A tej na Slovensku stále nie je dosť. Má to neraz neocentelnú cenu, ako sa ukázalo nedávno pri aktivitách maďarských poslancov o Benešových dekrétach na pôde EP – pri tejto príležitosti sa slovenská verejnosť dozvedela, že im nečelil priamo ani jeden zo slovenských poslancov, lebo neboli na výbere prítomní.

V neposlednom rade sa bude aj priamo voliť predseda Európskej komisie. Terajší šéf európskej exekutívy Barroso nezberia vavríny: jeho správu o stave Únie komentoval veľký nemecký denník slovami: „Vystúpenie Barrosa a jeho päťročný výkon je na zaplakanie, keď to hodnotíme z hľadiska, čo komisia urobila pre zvládnutie krízy z pohľadu občana EÚ.“ Úsporná politika komisie, ktorú budú postupným „eurodohľadom“ stále viac členom EÚ vnucovať, doteraz prehĺbila rozdiely medzi chudobnými a bohatými – je preto o dôvod viac urobiť všetko pre takú účasť na slovenských voľbách, ktorá by jasne ukázala reprezentatívnosť slovenského kritického samostatného postoja k europolitike. A to tak smerom do Bruselu, ako aj smerom k slovenským prezidentským voľbám v roku 2014.

Dušan D. KERNÝ
Foto: L. LESAY

Najnovšia správa predsedu Európskej komisie o stave spoločenstva

Pálčivé problémy zostávajú nevyriešené

Predseda Európskej komisie José Manuel Barroso predniesol osem mesiacov pred európskymi voľbami poslednú Správu o stave Európskej únie. O osem mesiacov by mali voliči, ak prídu k urnám, v celej Európe posúdiť, čo Únia dosiahla, kde a v čom stagnuje, prečo sa potáca v krízach a čo pre nich znamená. Dnes má Únia dvadsaťosem členov a zóna spoločnej meny sa rozšíri na osemnásť členov. Barroso musel reagovať na šíriacu sa kritiku Bruselu a odcudzenie medzi občanom a inštitúciami.

Dušan D. KERNÝ

Snažil sa presvedčiť vysvetľovaním, že „Európska únia nie je cudzia veľmoc a je výsledkom rozhodnutí, ktoré prijali členské štáty“. To je síce pravda, ale egoizmus dvadsaťosemčlenný či národný egoizmus jednotlivých štátov v parciálnych otázkach v ničom nemôže ospravedlniť chyby, bezfarebný výkon komisie a jej obrovského aparátu. Komisia nesie rovnakú zodpovednosť ako členské štáty. Barroso sám musel priznať, že „kríza ešte nie je za nami“. Ale kto môže mať pochoopenie pre Barrosov nárek na konci jeho funkčného obdobia: „Nemôžeme byť spokojní, je to frustrujúce, ako to dlho trvá, aké dlhotrvajúce sú obdobia, kým sa dospeje v európskych inštitúciách k rozhodnutiu.“

■ SPOLOČNÁ STRECHA

J. Barroso musel bezprecedentne obhajovať aj zmysel jestvovania Európskej komisie ako „nezávislého a objektívneho rozhodcu, ktorý má svoje opodstatnenie“. Brojil proti rozdelovaniu štátov v rámci EÚ: „Európska únia musí zostať projektom pre všetkých členov, spoločenstvom rovnocenných partnerov.“ Inými slovami rovnocennosť nie je po piatich rokoch krízy v EÚ každodenná samozrejmosť. Barroso hľadal aj východiská tvrdením, že nie každá otázka potrebuje európske riešenie, Európa by mala reagovať „veľko“ na veľké problémy a „malo“ na malé problémy, nie všetko musí riešiť Únia. V priebehu rokov sa prijal rad nepotrebných opatrení, ktoré rušia tie potrebné.

To, že Brusel nemusí riešiť všet-

ko, je výrazný ústupok osobitným požiadavkám niektorých štátov – teraz alebo v budúcnosti. Dá sa povedať, že Barroso známy ako dobrý rečník a rétor sa uplatnil, ale – presne v duchu svojho výkonu vo funkcii nevystúpil ani s víziou a ani s programom, ktorý by Európsku úniu mohol zásadne meniť, reformovať a prispieť k zmene pomerov, v ktorých sa ocitli desiatky miliónov jej občanov práve zásluhou toho, že ich spoločná „strecha“ Únie nedostatočne chránila.

■ PREDSEDOVE ILÚZIE

Prvé ohlasy na poslednú správu o Únii z dielne predsedu, ktorý je v úrade od roku 2004, sa viac ako uštipavé spytovani, či Barroso žije v rovnakej Únii ako jej radový občan? Teda nepriamo tvrdili, že žije v úplne inom svete. Komentátori kriticky poukazovali na to, že Barroso sa usiluje hovoriť o poloprázdnom pohári ako o plnom. Najslabší výkon najslabšej komisie – tak zneli kritické komentáre. Podľa nich Únia nedokázala účinne vyriešiť základné problémy a nezohrala pri riešení krízy tú úlohu, ktorá sa od nej očakávala.

Napokon zaznelo to aj v prejave samotného predsedu Barrosa: „Dlhujeme riešenie našim dvadsiatim šiestim miliónom nezamestnaných občanov. V konečnom dôsledku ide o jedinú: rast, ktorý je potrebný na odstránenie najpálčivejšieho problému dnešných čias, a tým je nezamestnanosť. Súčasná úroveň nezamestnanosti je ekonomicky neudržateľná, politicky neospravedlni-

teľná a sociálne neakceptovateľná.“ Komentátori, ktorí trvalo sledujú problematiku Európskej únie, kriticky poukazujú na to, že predseda EK ani slovom nespomenul svoj niekdajší návrh presadiť bankovú daň – finančný odvod z finančných transakcií bánk a veľkých korporácií pôsobiacich v EÚ. Malo to podľa niekdajších odhadov priniesť ročne okolo tridsaťpäť miliárd eur.

■ RODNÝ LIST KRÍZY

Predseda EK poukázal najmä na neeurópsky pôvod krízy: „Presne pred piatimi rokmi vláda Spojených štátov amerických prevzala kontrolu nad hypotekárnymi agentúrami Fannie Mae a Freddie Mac, poskytla spoločnosti AIG záchrannú finančnú pomoc a spoločnosť Lehman Brothers požiadala o ochranu pred veriteľmi (teda zbankrotovala). Tieto udalosti vyvolali globálnu finančnú krízu. Táto sa rozvinula do bezprecedentnej hospodárskej krízy a vyústila do sociálnej krízy s dramatickými následkami pre mnohých našich občanov. Tieto udalosti zhoršili problém zadlženosti, ktorý stále sužuje naše vlády. Ich následkom bol alarmujúci nárast nezamestnanosti, a to predovšetkým u mladých ľudí. A tieto udalosti stále zaťažujú naše domácnosti a podniky.“

Predseda Barroso aj vyčísľil, čo to pre štáty EÚ znamenalo: „Zmobilizovali sme vyše sedemsto miliárd eur s cieľom zachrániť od najhoršieho krajiny, ktoré kríza zasiahla, a to je zatiaľ najväčšie úsilie, aké kedy bolo vyvinuté na stabilizáciu medzi člen-

skými štátmi EÚ. Musíme však voličom pripomenúť, že verejný dlh štátov sa vymkol z rúk už pred krízou. My však môžeme ľuďom pripomenúť, že Európa nestála na začiatku tejto krízy. Kríza bola následkom nesprávneho riadenia verejných financií zo strany vlád niektorých štátov a nezodpovedného správania sa na finančných trhoch.“

Predseda EK síce konštatoval, že „jednotný trh je rozhodujúcim impulzom pre konkurencieschopnosť a zamestnanosť“. Tvrdil, že „implementáciou nástroja na prepojenie Európy v nasledujúcich niekoľkých mesiacoch položíme základy prosperity budúcich rokov“. To však zakrýva podstatný problém európskej situácie – fakt, že väčšina ekonomík je orientovaná na export a je závislá od pomerov v svetovej ekonomike a celkovej situácie tak geopolitickej, ako aj geoeconomickkej – teda od pomerov v prudko sa meniacom svete zraniteľných trhov a odbytišť. Pritom – ako ukazujú pomery v arabskom svete, ale aj vývoj najväčšmi doteraz rastúcich ekonomík – európsky vývoz závisí od oblastí, na pomery ktorých Únia nemá dosah.

■ RECEPTY DO BUDÚCNOSTI

Čo radí odchádzajúca komisia na čele s doteraz najslabším predsedom, ktorý počas dlhotrvajúcej päťročnej krízy „nezabral“? Bruselský recept je staronový: „Prispôsobujeme sa aj dynamickej premene v celosvetovom meradle tak, že inovačný dynamizmus musíme podporovať na európskej úrovni. To je dôvodom, prečo musíme aj viac investovať do inovácií, technológií a do úlohy vedy. Ja osobne mám veľkú dôveru vo vedu, v schopnosť ľudského umu a kreatívnu spoločnosť, ktorá dokáže vyriešiť svoje problémy. Svet sa dramaticky mení. A ja som presvedčený, že mnohé riešenia v Európe i mimo nej vzniknú z nových vedeckých štúdií, z nových technológií. Želal by som si, aby na čele tohto globálneho úsilia stála Európa. Preto sme my – Parlament a Komisia – počas rokovaní o rozpočte EÚ určili za takú prioritu iniciatívu Horizont 2020.“

Vstupom do Európskej únie sa Chorváti nezbavili nijakého problému

Strážia najdlhšiu hranicu spoločenstva

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Foto: (mrs)

Chorvátsko sa od 1. júla stalo členským štátom Európskej únie. Bol to ďalší veľký krok vo vývoji tohto štátu od vyhlásenia nezávislosti od Juhoslávie v roku 1991. Chorvátsky premiér Zoran Milanović rázne odmietol porovnanie vstupu Chorvátska do EÚ so vstupom na palubu potápajúcej sa lode, hoci vláda v Záhrebe i európsky blok zápasia s podobnými ekonomickými problémami. Podpredsedníčka vlády Milanka Opačičová neskrýva problémy svojej krajiny, ale vstup do EÚ podľa nej otvára Chorvátsku nové príležitosti na ich vyriešenie.

Jeden z problémov sa ukázal len pár týždňov po vstupe Chorvátska do EÚ. V auguste sa práve vo Vukovare, ktorý je symbolom utrpenia, ale i víťazstva Chorvátov vo vojne za nezávislosť, ukázali nástrahy nevyrovnaných účtov. V meste a jeho okolí sa objavili oficiálne nápisy v srbskom jazyku a písme. Vzápätí vyšli do ulíc chorvátski veteráni vojny a pamätníci srbského obliehania i bombardovania Vukovaru. Zákon zo Záhrebu stanovil hranicu pre menšinové nápisy na tridsať percent obyvateľstva, a to Srbi v okolí mesta naplňujú. Za toto sme nebojovali, poslali veteráni odkaz svojej vláde. Tá im odkázala, aby sa správali ako občania EÚ a prikázala policii nastoliť poriadok.

■ RADOSŤ NEPRIATEĽA

Paradoxne najmä srbská menšina v Slavónsku sa tešila zo vstupu Chorvátska do Únie najviac, lebo v ňom videla záruku ochrany svojich práv. Takisto z Belehradu zazneli blahoprajné slová smerom k Záhrebu, lebo vstup Chorvátska čelí predstavitelia Srbska považujú za signál, že najbližšie by mohlo byť novým členom EÚ už aj

Srbsko. Chorvátske orgány pozastavili v noci 1. júla colnú kontrolu na všetkých hraničných priechodoch so susednými členskými štátmi Európskej únie. Na hraniciach so Srbskom i

AKTUÁLNE

s Bosnou a Hercegovinou boli v noci vztýčené značky s nápisom Európska únia a vlajky EÚ. A tým sa to začalo. Na hraničných priechodoch so Srbskom sa smerom z Chorvátska v priebehu niekoľkých hodín vytvorili kolóny dlhé aj šesť kilometrov. Kamióny čakali na vybavenie až tri dni. Srbskí colníci si dali záležať na tom, aby z nového štátu EÚ neprekázala do Srbska ani myška bez osobnej kontroly a prečlenia všetkého možného. Chorvátske orgány vyhlásili, že takto sa nespráva dobrý sused, ktorý bude potrebovať podporu pre svoj vstup do EÚ.

■ NAJDLHŠIA HRANICA

Ak Chorváti vstúpia do Schengenu, Chorvátsko bude musieť chrániť najdlhší úsek vonkajších hraníc EÚ v oblasti, ktorá je známa vysokým prílivom nelegálnych prisťahovalcov a ob-

Chorvátsky Zadar.

chodovaním s drogami či so zbraňami. Vyše tisíc metrov dlhé pásmo východných hraníc Chorvátska je súčasťou balkánskej trasy, ktorá sa začína v Turecku, prechádza cez Grécko, Macedónsko, Srbsko, Kosovo a Čiernu Horu.

V roku 2012 úrady zachytili okolo 6 500 migrantov smerujúcich cez chorvátske územie do západnej Európy. Vlni sa chorvátskym hraničným a colným orgánom podarilo zachytiť na štátnych hraniciach vyše 600 kilogramov drog a domáce úrady evidujú aj nárast obchodovania s odcudzenými vozidlami. Podľa chorvátskej polície je v súčasnosti do monitorovania hraníc s Čiernou Horou, so Srbskom i s Bosnou a Hercegovinou zapojených vyše šesť tisíc členov pohraničnej stráže, ale bolo by treba ešte aspoň ďalších päťsto.

Najnáročnejšie bude ustrážiť vyše tisíc kilometrové hranice s Bosnou a Hercegovinou. S týmto štátom má Chorvátsko navyše aj napätý vzťah, pretože diaľnica do Dubrovníka obide trinásť kilometrové pobrežie Bosny a Hercegoviny a povedie mostom na polostrov Pelješac. Nová realita môže byť nepriaznivá najmä pre vývozcov z Bosny a Hercegoviny, pre ktorých je chorvátsky trh prirodzeným odbytkom. Môže mať dokonca negatívny vplyv na proeurópske zmysľanie obyvateľov Bosny a Hercegoviny. Netreba zabúdať na to, že vyše dvadsať percent obyvateľov tejto multietnickej krajiny sa hlási k chorvátskemu pôvodu.

■ KOPA PROBLÉMOV

Ekonomika Chorvátska je už päť rokov v recesii a miera nezamestnanosti sa pohybuje na úrovni dvadsať percent. Štátne aj súkromné spoločnosti sa topia v dlhoch. Chorváti majú najväčšie obavy z ďalšieho rastu nezamestnanosti. Susedné Slovinsko, ktoré je ekonomicky rozvinutejšie, si aj po vstupe Chorvátska do EÚ chráni pracovný trh. Pre potenciálnych zamestnancov z Chorvátska naďalej platia obmedzenia.

Chorváti sa obávajú aj toho, že v segmente cestovného ruchu nemusí byť pre krajinu členstvo v EÚ automatickou výhrou. Podľa vízovej politiky EÚ musí Záhreb zaviesť vízovú povinnosť pre turistov z tretích krajín, čo sa dotkne najmä hostí z Ruska, Ukrajiny či Bosny a Hercegoviny. Injekciou na bolesti spôsobené nariadeniami z Bruselu majú byť eurofondy. Do konca roka by vraj Chorvátsko mohlo vyčerpať až 700 miliónov eur. Otázka je, či sa peniaze dostanú tam, kde pomôžu radovým občanom, alebo sa podobne ako v prípade iných porovnateľných štátov rozplynú v korupčných sieťach...

Zákerné útoky na vlastencov majú rôzne podoby Desať mesiacov, ktoré otriasli falošne obvineným

Dušan MIKOLAJ

Božie mlyny melú pomaly, ale isto, tak hovorí staré porekadlo o tom, že pravda napokon vždy vyjde na povrch. Pred Veľkou nocou v roku 2005 v bratislavskej evidencnej pomôcke Štátnej bezpečnosti, uloženej v Ústave pamäti národa, dva riadky pod významným a dodnes oceňovaným slovenským filmovým režisérom sa zrazu „objavil“ ako tajný spolupracovník vtedajší splnomocnenec vlády pre zahraničných Slovákov PhDr. Claude Baláž. Pritom je zaujímavé, že v pražských federálnych zväzkoch sa jeho meno neobjavilo, pristo na rozdiel od iných mien a priezvisk tam úplne chýba.

Claude Baláž pochádza z výtahovaleckej rodiny, narodil sa v Paríži a jeho otec sa počas druhej svetovej vojny aktívne zúčastnil na protifašistickom odboji vo Francúzsku.

■ SOL' V OČIACH

Pred štvrtoročím, v roku 1988, bol ako vedecký tajomník Odboru pre zahraničných Slovákov Matice slovenskej v Bratislave poverený koordináciou prípravy vedeckého sympózia k 125. výročiu založenia MS a 20. výročiu vzniku špecializovaného pracoviska pre výskum dejín a života zahraničných Slovákov s názvom Zahraniční Slováci a materinský jazyk. V predvečer pádu totality a v čase uvoľňovania politického napätia sa rozhodlo, že pozvú na sympóziu aj zahraničných Slovákov, ktorým predtým ako persona non grata nechceli udeliť vstupné vízum do vtedajšieho Československa (napr. L. Ďurovič zo Švédska, M. S. Ďurica z Talianska, E. Bosak a M. M. Stolarik z Kanady, J. M. Biros, J. C. Matlon, J. Šimko, L. B. Hammer, E. A. Tuleya, P. R. Tuhy, J. Bolchazy z USA a ďalší). Bolo potrebné prekonať nielen odpor a nesúhlas vtedajšieho vedenia MS v Martine a niektorých inštitúcií v Prahe, ale získať aj súhlas vtedajších rozhodujúcich politických činiteľov a orgánov. Väčšina ľudí očakávala

skorý pád totality, ale ešte stále sa obávala prípadných osobných postihov, a tak sa v tejto záležitosti nechcela angažovať. Napokon v záujme veci paradoxne C. Baláž ako neustraní musel ísť na Ústredný výbor Komunistickej strany Slovenska vysvetľovať a presvedčať o potrebe pozvania a udelenia vstupných víz pre navrhované osoby. Schválenie bolo podmienené aj prevzatím osobných záruk, že nevyužijú priestor sympózia na kritické vystúpenie proti vtedajšej vládnucej komunistickej ideológii.

■ NOVÍ KÁDROVNÍCI

Po opakovaných pokusoch o jeho odvolanie sa konečne našla dostatočná zámienka a funkcie likvidátora sa ujal vtedajší minister spravodlivosti a podpredseda vlády Daniel Lipšic. Nezaujímala ho prezumpcia nevinoty, ani vecné argumenty, ŠTB bola dôveryhodnejšia a na rokovanie vlády predložil návrh na odvolanie z funkcie splnomocnenca vlády toho, ktorého predtým z funkcie riaditeľa Domu zahraničných Slovákov odvolal minister kultúry Milan Kňažko za to, že vraj „udelil“ profesorovi Milanovi Ďuricovi vyznamenanie. Aby potom síce pracoval ako splnomocnenec vlády, ale bezplatne a skoro rok musel žiť z podpory v nezamestnanosti. Teraz je opäť nezamestnaný, ostal mu už len nútený odchod do dôchodku.

Proti odvolaniu Clauda Baláža protestovalo Svetové združenie Slovákov v zahraničí (okrem jeho súčasného predsedu Vladimíra Skalského) a mnohé krajské organizácie v zahraničí (Združenie Slovákov vo Švajčiarsku, Slovensko-nemecká únia, Slovenská katolícka misia v Mníchove, Spolok Slovensko z Francúzska, Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku, Obce Slovákov v Českej republike, Slovenská liga v Amerike, Kanadská Slovenská liga, Kanadská základina pre umenie a divadlo, Celoštátna slovenská samospráva v Austrálii a mnohí individuálne z Austrálie, Švédska, Talianska, Veľkej Británie, Slovenskej republiky a ďalších štátov). Nepomohlo to. V nasledujúcom období bol vystavený nenávisťnej permanentnej mediálnej štvani, neporovnateľnej s inými osobami vedenými vo zväzkoch ŠTB. Sledovala jeho očierňovanie bez akýchkoľvek relevantných dôkazov. Stal sa obľúbeným terčom všetkých, ktorí si chcú bez trestne kopnúť do človeka, čo nemá možnosť inej obrany ako podania na súd. Jeho najbližší rodinní príslušníci i blízki priatelia sa obávali, že v spojitosti s jeho osobou by mohli byť kompromitovaní, následne prísť o spoločenské postavenie a možno i zamestnanie, a preto viacerí s ním prerušili osob-

né styky. Išlo nielen o psychickú traumu, ale aj o nesmiernu občiansku, spoločenskú, morálnu, zdravotnú, finančnú i rodinnú ujmu. Málokoho zaujímalo, čo robil skoro sedemdesiat rokov, „v hre“ bolo len sporných desať mesiacov, keď ho v inkriminovaných zväzkoch evidovali ako tajného spolupracovníka štátnej bezpečnosti.

■ NEOPRÁVNENE EVIDOVANÝ

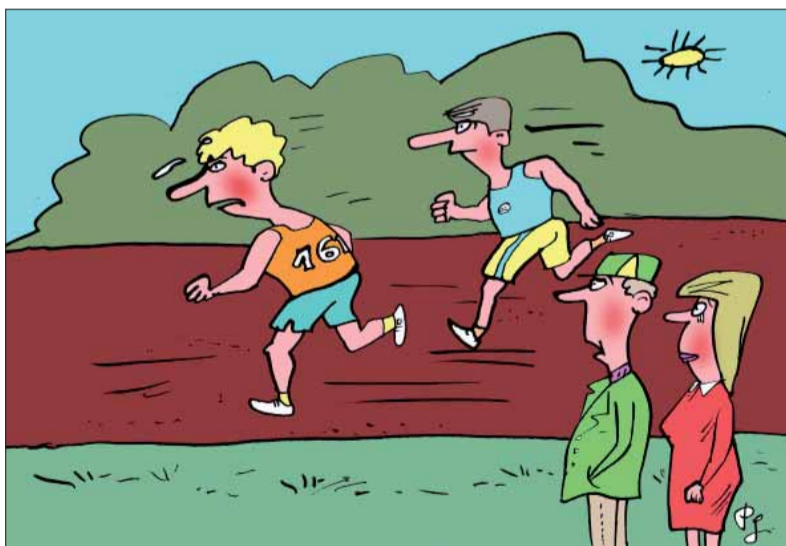
Claude Baláž je autorom mnohých článkov, vedeckých štúdií, výstavných scenárov, monografií, spoluzostavovateľom vedeckých zborníkov k problematike dejín Bratislavy, zahraničného odboja, povstaleckej armády v SNP, slovenského výtahovalectva a života Slovákov vo svete, dlhoročným spolupracovníkom Dokumentačnej zbierky deponovanej v Krajskom múzeu, autorom projektov Domu zahraničných Slovákov, Dní zahraničných Slovákov v Slovenskej republike, Správy Slovenskej republiky o zahraničných Slovákoch pre Benátsku komisiu Rady Európy, Správy o slovenskej diaspóre pre splnomocnenú organizáciu Európskej únie Európania vo svete, spoluzostavovateľom Národnej rady Slovenskej republiky o Slovákoch v zahraničí, iniciátorom článku 7/a Ústavy Slovenskej republiky týkajúcej sa Slovákov v zahraničí, spoluautorom Deklarácie Slovenskej národnej rady k Slovákom žijúcim v zahraničí, iniciátorom vzniku Stálej konferencie k otázkam vzájomných vzťahov a spolupráce Slovenskej republiky a zahraniční Slováci, tvorcom a predkladateľom vládnych materiálov týkajúcich sa Slovákov v zahraničí.

Božie mlyny melú pomaly, ale isto. Okresný súd Bratislava I. 28. mája 2013 rozhodol, že PhDr. Claude Baláž je neoprávnene evidovaný v registračných zoznamoch bývalej Štátnej bezpečnosti ako jej tajný spolupracovník.

O aktivitách a činnosti krajanov v zahraničí slovenské médiá mlčia Krajské volanie po zjednotení

Dušan MIKOLAJ – Karikatúra: Peter GOSSÁNYI

Ján Vrtielka je z tisícov Slovákov, ktorí emigrovali zo svojej vlasti po okupácii Československa vojskami Varšavskej zmluvy. V auguste 1968 ešte nemal vek dospelosti, ale agresívny nočný vpád sovietskej veľmoci a jej medzinárodných prisluhovačov ho zasiahol ako neospravedliteľné osobné poníženie. S ním sa doteraz vyrovnáva vo vzdialenej Austrálii, kde sa vytrvalo zaujíma o život tamojších komunít, knižne publikoval o Slovákoch žijúcich vo viacerých európskych štátoch a doteraz udržiava kontakty so Slovenskom.

Aj zápas s neprajníkmi Matice je behom na dlhé trate.

Ján Vrtielka sa nedávno obrátil mailom na predsedu Matice slovenskej a Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSZZ), aby upozornil, že správy o Slovákoch v zahraničí, o ich činnosti a aktivitách sú dnes málo prezentované v slovenskej tlači a v médiách.

Píše: Mali sme časopis Slovenské zahraničie, ktorý odborné začal veľmi dobre, aj keď nekvalitne po grafickej a tlačovej úprave. Potom sa hodne zlepšil, ale o

tých aktivitách písal stále menej. Nakoniec zanikol. Časopis Matice Slovensko tiež prešiel svojou kalváriou. Najprv vychádzal ako mesačník, potom šesťkrát ročne a nakoniec len štyrikrát ročne. Je to primárne na to, aby mohol venovať dostatok pozornosti aj krajanom a ich aktivitám po celom svete. Preto navrhujem, aby ÚSZZ našiel v spolupráci s MS redaktora, ktorý sa bude venovať v časopise Slovenské (zahraničie) len životu

a činnosti Slovákov v zahraničí. Zároveň s tým by sa Slovensko malo znova rozšíriť na časopis vydávaný šesťkrát do roka. S tým, že tie dve čísla, ako aj plat redaktora budú dotované ÚSZZ. Samozrejme nechce, aby sa venovali

HLAS Z VONKU

výlučne Slovákom v zahraničí, ale chce, aby vo všetkých číslach im bol venovaný dostatok pozornosti.

■ POHNŮTKY NA PONOSU

Aké pohnútky ho viedli na napísanie týchto riadkov? Všíma si najnovšiu slovenskú emigráciu a argumentuje: Len v Anglicku ju tvorí deväťdesiat tisíc Slovákov, majú svoje slovenské katolícke misie v mestách ako Manchester a Birmingham. Podobne je to v Írsku, kde je Slovákov asi štyridsať tisíc. Usudzuje, že je smutné, ako o nich nevieme vôbec nič, a zdá sa mu, že dnešná slovenská vláda sa ku svojim krajanom správa ako kedysi za maďarizácie. Neberme mu jeho názor, všimnime si to, že by sa rád dozvedel o živote Slovákov a o ich činnosti od Írska až po Cyprus aj v zámorí – Kanada, USA, Južná Afrika, Argentína, Austrália – o ich histórii aj o ich súčasnosti.

Najmä dvom spomenutým adresátom kladie otázky: Koľko tisíc

Slovákov z najnovšej emigrácie žije v konkrétnych štátoch? Za výdatný zdroj považuje portál www.uszz.sk, zároveň však dodáva, že získať informácie odtiaľ je práčne a náročné, navyše ani osoba zaoberajúca sa portálom www.uszz.sk sa nevenuje dostatočne jeho aktualizácii. Ilustruje to vlastnou skúsenosťou, keď naň asi pred rokom poslal email a kontakt na portál Slovenského klubu v južnej Austrálii, no ten do dnes nebol na stránke uvedený.

■ ZASPATÝ PORTÁL

Nežiada sa mi pátrať na internetovej stránke spomínaného úradu, ktorého súčasťou je portál Slovenské zahraničie, čo mal nahraďiť zrušený časopis s rovnakým názvom. Ba nechal by som ho celkom mimo zreteľa, keby som nebol osobne pri jeho obsahovom formovaní a začiatočnom naplnení. Keď som bol od tejto činnosti oslobodený v deň nástupu nového predsedu ÚSZZ, nádej som sa, že hlavným dôvodom bolo kvalitatívne zlepšenie portálu a jeho každodenná aktualizácia. Žiaľ, mediálna stránka činnosti úradu nepatrí medzi prioritné. Na prvom mieste boli od jeho vzniku a zostávajú dodnes vládne dotácie. Podľa ich posledného rozdeľovania vzniká dojem, akoby informačné povinnosti zveroval úrad do externého prostredia. Navyše znovu veľkoryso podporuje širokospektrálneho funkcionára „celosvetového“ krajského združenia s pasívnym portálom.

A keďže sa pán Vrtielka dovoľáva spolupráce ÚSZZ a MS pri vydávaní časopisov, patrí sa mi ešte dodať priamo za seba: že som bol krátko šéfredaktorom v Slovenskom zahraničí, externe redigujem Slovensko, a tak mi je prívolavané volanie po súčinnosti osobne blízke. Nepatrí sa mi preto dopredu vypytovať, či jej nebudú brániť neprekonateľné prekážky výsostne objektívneho charakteru.

AKTIVITY KRAJANOV

Predsedníctvo Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania (ECAV) v Českej republike navštívilo 9. 7. 2013 Bratislavu a na Generálnom biskupskom úrade ECAV na Slovensku podpísali partnerskú zmluvu, ktorá právne zakotvuje rámec úzkej spolupráce oboch cirkví.

V čase spolupatričnosti

Tohoročné Slovenské národné slávnosti sa uskutočnili 2. – 4. 8. 2013 tradične v Báčskom Petrovci. V dňoch 2. – 4. 8. 2013 sa v skanzene Rožnov pod Radhoštěm konal XV. ročník Medzinárodného festivalu slovenského folklóru Jánošíkov dukát.

Rakúsko-slovenský spolok zorganizoval v štúdiom a kongresovom centre ČĎV UK v Modre-Harmónii od 4. do 9. 8. 2013 Letný jazykový tábor pre slovenskú mládež od 15 do 18 rokov. V dňoch 12. – 17. 8. 2013 v miestnostiach divadla Janka Čemana z Pivnice prebiehal štvrtý ročník seminára Pišeš? Pišem!. Seminár pre umeleckých vedúcich tanečných a hudobných súborov, ktorého organizátorom je Výbor pre kultúru NR SNM prebiehal od 14. do 17. 8. 2013 v Báčskom Petrovci. V dňoch 16. – 19. 8. 2013 sa uskutočnil Letný medzinárodný seminár pre stredoškolských pedagógov a študentov k X. pražskej medzinárodnej konferencii slovenských stredoškôlkov a ich hostí.

Slovenská samospráva v Čabasabady a spolok Za Čabasabady zorganizovali 16. – 18. 8. 2013 tradičné Jablkové dni. Podujatie sa uskutočnilo na námestí Beliczeyovcov a bolo zároveň oslavou 295. výročia príchodu Slovákov na Dolnú zem a 20. výročia osamostatnenia obce.

Obecná a Slovenská samospráva v Kétsoproni v spolupráci so Spolkom na zachovávanie slovenských tradícií Horenka usporiadali 19. 8. 2013 Folklórny festival.

Organizácia komlôšských Slovákov, Slovenské regionálne kultúrne centrum a slovenská samospráva v meste zorganizovali 19. 8. 2013 už tradičný Gastronomický deň. Na dvore slovenskej školy čakali záujemcov sa ukázkami priprav tradičných slovenských jedál.

Spolok gerendášských Slovákov a slovenská samospráva usporiadali 31. 8. 2013 tradičné oberačkové slávnosti.

Bratislavský pomocný biskup Jozef Halko, ktorého konferencia biskupov Slovenska poverila pastoračiou pre Slovákov v zahraničí, navštívil v polovici augusta 2013 USA a Kanadu.

Letné kultúrne programy Slovákov v Chorvátsku: 4. 8.: Dani Slovaka u Soljanima – Soljani; 17. – 18. 8.: 9. Dni Slovákov v Jelisavci – Jelisavac; 24. – 25. 8.: Hlocké leto – Ilok; 29. 8. – 1. 9.: XIII. dni slovenskej kultúry – Rijeka

St. Saviour Church na Dominick Street, Dublin 1 je miestom stretávania sa slovenskej kresťanskej komunity v Dubline.

(cb)

POZNÁMKA

Správna cesta je pôvodný, no médiami takmer nepoužívaný názov „rómskej reformy“. Jej smola spočíva v tom, že v jej viac medializovanom názve navodzuje povrchný dojem, ako by išlo iba o jedno etnikum, jednu národnostnú menšinu. V radoch siedmej veľmoci si doteraz nikto akosi nestíhol uviesť, že podľa Ústavy Slovenskej republiky sa na Slovensku nemôže tvoriť legislatíva vychádzajúca z princípu etnicity.

Správna cesta

„Rómska reforma obsahuje opatrenia, ktoré sa budú týkať všetkých, ale aj vecí, ktoré sa budú dotýkať prevažne Rómov, či už je to výkup pozemkov alebo povinné škôlky. Rómska reforma je to preto, lebo všetci to vnímajú ako rómske problémy a nechcú sa to skrývať,“ vysvetľuje už túto prvú nezrovnalosť splnomocnenec vlády pre „rómsku problematiku“ Peter Pollák. Ak si dovoľme mierne odbočiť od témy, tento princíp nazerania na tvorbu zákonov by mali prevziať všetci predstavitelia menšín na Slovensku. Dokonca by sa mohli najmä inšpirovať Pollákovým výrokom: „Som ‚Róm‘, ale som aj ‚biely‘.“ Lenže žiadať až takúto lojalnosť k vlasti alebo teda k štátu, na ktorého území žijem a pracujem, nie je zrejme možné od tých, ktorí sa hanbia verejne priznať, aké občianstvo vlastne majú. To je však naozaj iná téma.

Momentálne je dôležité, že Slovensko sa nachádza na historickom rázcestí. Slovensko ako jeho vláda, Slovensko ako jeho parlament, ale aj Slovensko ako súhrn verejnej mienky jeho občanov, prevažne výrazne negatívne orientovanej práve príslušníkom menšiny Rómov. Čiastočne si za to časť rómskeho etnika môže sama. Polláková reforma však vychádza z toho, že v sociálnom systéme nemožno rozdeľovať ľudí podľa príslušnosti k etniku, ale podľa toho, do akej miery majú snahu a ochotu správať sa zodpovedne či nezodpovedne. V prvom rade nielen nám, ale aj Rómom dáva akýsi návod, ako sa vlastne vzájomne nazývať a vnímať, ak antropologicky máme rovnaký indoeurópsky pôvod. A toto verejne doteraz nikto ani v bývalom Československu, ani na súčasnom Slovensku nepovedal. Korektné je totiž nehovoriť o bielych a čiernych, nájdime si už konečne aj iné slovo. Je pravda, že niektoré pomenovania nie sú šťastné. Je zrejme, že aj pomenovanie Neróm môže dráždiť, rovnako ako nás dráždi pojem biely alebo gadžo. Správne by teda bolo začať a v budúcnosti obomi stranami používať označenia majorita a rómska komunita. Tak to v podstate nenásilne a nenápadne vnáša do povedomia Peter Pollák v takmer v každom zo svojich mediálnych vystúpení.

Negatívom ešte nedávnej minulosti však bolo aj zatváranie očí pred očividnými problémami. Nikto trebárs nesmel robiť a zverejňovať štatistiky o tom, ako je to vlastne so základnými etnickými dátami, ak ide o Rómov na Slovensku, nikto nebol schopný poskytnúť dokonca ani vládám informácie, koľko pozemkov je nevyrovnaných, koľko Rómov je nezamestnaných, koľko detí je v špeciálnych školách, koľko ľudí v osadách nemá pitnú vodu a podobne.

Peter Pollák sa vydáva na správnu cestu a jeho snahou je, aby po nej kráčalo čoraz viac tých Rómov, ktorí majú úprimný záujem žiť ako majorita, mať prístup k práci ako majorita, k vzdelaniu, k civilizovanému životu. A pre nástup na takú cestu platí jediný, no výrazne zrozumiteľný princíp – princíp rovnosti šancí, ale aj povinností. Našťastie, dnes už takéto konštatovanie asi nikto neoznačí za prejav rasizmu. Dopustil by sa minimálne ohovárania, a to už je záležitosť pre orgány činné v trestnom konaní. Aj za to asi treba za majoritu poďakovať práve Rómovi Petrovi Pollákovi.

Ján ČERNÝ

Rómska reforma má podporu starostov obcí so zmiešanou populáciou Aj železnú košelu treba skúsiť prekonať

Ivan BROŽÍK – Foto: archív SNN

Peter Pollák

Popri predstavovaní navrhovanej legislatívy P. Pollák okrem iného aj rezolútne vyhlásil: „Ľudia nebudú mať koláče bez práce. Ak deti sociálne odkázaných rodičov budú ubližovať svojím spolužiakom a učiteľom, príspevok za dochádzku do školy ich rodičia nedostanú.“ Pollák má odvahu. Jeho reformu kritizuje OSN, je znepokojená,

Centrum pre výskum etnicity a kultúry dosiahnuť zabetónovanie chudobných ľudí, a teda aj obyvateľov najchudobnejších rómskych komunít na okraji spoločnosti, čím prispieva k stupňovaniu napätia medzi majoritou a Rómami.“ Takto triafa klínce priamo po hlavičke. Podľa splnomocnenca vlády teoretizovanie problémom chudoby

„Pred necelým rokom sme predstavili desať pilierov rómskej reformy s názvom Správna cesta a sľúbili sme, že spravíme všetko pre to, aby sme vyriešili najzávažnejšiu otázku tejto spoločnosti. Svoje sľuby plníme a dnes je v parlamente návrh zákona o hmotnej núdzi, ktorý naplní tri kľúčové piliere,“ hrdo konštatoval v septembri Peter POLLÁK, splnomocnenec vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity.

že ak rómska reforma zavedie povinné predškolské vzdelávanie pre deti z rodín postihnutých sociálnym vylúčením, povedie to k ďalšej diskriminácii a segregácii. Kritizuje ho opozícia najmä za v praxi neuskutočniteľné zrušenie priestupkovej imunity. A napokon, ako sa dalo čakať, svoje si museli vyrečniť aj mimovládky. Aj tu Peter Pollák na naše pomery neobvykle odvážne oponuje: „Skôr sa obávam toho, že spochybňovaním reformy chce

nevyrieši. Napriek tomu alebo práve preto SNN Petrovi Pollákovi položili niekoľko otázok a aj napriek svadobnému vikendu splnomocnenca sme na ne pomerne promptne dostali odpovede.

Reforma podstatne mení doterajšie stereotypy. Zvládne ju tá časť neprispôsobivých občanov, ktorí nemali nikdy záujem živiť sa prácou?

Je pravda, že zvyk je železná košela, a časť sociálne odkázaných občanov, ktorá si zvykla na to, že jej stačí žiť z pravidelnej mesačnej sociálnej dávky, prispôbila tomu aj svoje nároky na život a vzdala sa akýchkoľvek ambícií. Sociálne dávky dnes nie sú prepojené na zodpovednosť, čo nepovažujem za spravodlivé. Systém by mal ľudí motivovať a ukázať im perspektívu, že byť aktívnym sa oplatí. Ale nemyslím si, že na Slovensku je veľká skupina občanov v hmotnej núdzi, ktorí nemajú záujem pracovať. V súčasnosti napravujeme chyby sociálneho systému, ktoré spôsobili ľudia, ktorí tento systém nastavovali za uplynulých dvadsať rokov.

Pokrivenia tohto systému mnohé zakazovali zverejňovať,

Hrozba veľkého sociálneho výbuchu tlie dlho Neprispôsobivá masa je časovaná bomba

Spracoval: Ivan BROŽÍK – Foto: autor

Pred samotnou redakčnou besedou si pripomeňme, ako sa doteraz bez väčších zmien, a najmä zmien k lepšiemu, žije obyvateľom mesta Partizánske a obce Plavecký Štvrtok. Tým obyvateľom, ktorí platia dane, dodržiujú všeobecne záväzné nariadenia a základné normy občianskeho spoluzitia. Mestom Partizánske nie tak dávno, aby sme si to nepamätali, pochodovalo takmer tritisíc ľudí, aby vyjadrili svoj postoj k neprispôsobivým občanom. Na čele pochodu stál sám primátor mesta Jozef Božík.

Ivan Slezák

Podľa neho treba zmeniť legislatívu, pretože je neúnosné, aby z najomného bytu nemohol vyhodit občana, ktorý neplatí nájomné, poškodzuje majetok, a to len preto, že má maloleté dieťa do šesť rokov. Dodal, že bol na viacerých akademických debatách v Bratislave, a každá vláda sa tomuto prob-

lému vyhýba a nerieši ho. Otázka spolunažívania je podľa Božíka časovaná bomba a tento pochod bol upozornením. To všetko sa udialo vlani...

■ NAPOSPAS OSUDU

Starosta obce Plavecký Štvrtok Ivan Slezák ešte pred dvomi rokmi

BESEDA

na otázky istého denníka odpovedal takto: „Áno, je pravda, že hlavne deti napádajú starších občanov, oplzlo im nadávajú a v niektorých prípadoch došlo aj k fyzickému násiliu. Stav je taký, že ani štátna polícia nedokáže riešiť také množstvo prípadov, z ktorých mnohé ani občania z pochopiteľných dôvodov nenahlásia. Právne vedomie ľudí z osady je natoľko vysoké, že veria, že ich deti chráni zákon. Obávam sa, že skutočne sa tento konflikt môže vyhrotiť až do tragických následkov.“

Slovenské národné noviny si na redakčnú besedu pozvali obidvoch menovaných – primátora Jozefa Božíka a starostu Ivana Slezáka.

■ Nateraz známe body takzvanej Pollákovskej reformy stavajú na zásluhovosti – všetko si treba zaslúžiť aspoň prejavom nejakej snahy. Je podľa vás možné predstaviť si, že aspoň časť

Jozef Božík

rómskeho obyvateľstva bude ju chápať a akceptovať?

Jozef BOŽÍK: Chcem tomu veriť. Myslím si, že by bolo správne, aby kroky vlády, a tým aj splnomocnenca vlády boli pochopené občianskou verejnosťou a zároveň aj dôsledne realizované.

Ivan SLEZÁK: Podľa vše-

odnes vlastne len málokto vie, koľko akých finančných zdrojov na podporu života občanov Rómskej komunity sa dostalo k adresátom a koľko sa rozplynulo na financovanie niečoho – povedzme mierne – zahmleného. Finančné toky, štatistiky, evidencia, to všetko bude na základe vašej reformy teraz transparentnejšie, mnohé prejedy z obcí na úrady práce a na sociálku. Lenže čo ak to časť sociálne odkázaných neakceptuje? Čo ak bude proti aj časť starostov, najmä tých z radov Rómov?

V súčasnosti závisí od rozhodnutia starostu, koho do aktívnych prác zapojí a koho nie. Aktívnych prác je nedostatok a sociálne odkázaní občania majú o ne záujem. Táto skutočnosť vytvára priestor na korupciu. So starostami po celom Slovensku sa stretávam pri rôznych príležitostiach a nezaznamenávam nesúhlas s týmto opatrením. Myslím si, že aj samotní Rómovia uvítajú prehľadnosť inančných tokov a odstránenie klientelizmu na miestnej úrovni.

Na predstaviteľov samospráv čaká veľmi ťažký oriešok, ten nie je predmetom vašej reformy, aj keď je v podstate jej zásadnou podmienkou. Rieši ho stavebný zákon a ide v podstate o to, že ak štát bude trvať na búraní ilegálnych stavieb na vlastnícky nezodkladovateľných pozemkoch, budú musieť následne obce ponúknuť iné pozemky na odpredaj. Lenže kde ich majú vziať a prečo by mali mať túto povinnosť?

Rómske osady nevznikli na Slovensku náhodne. Štát spôsobil tento stav, a preto musí nájsť spôsob, ako odškodniť majiteľov pozemkov. V tejto krajine nikto nič nedostáva zadarmo a aj Rómovia si pozemky budú musieť riadne odkúpiť.

obecného názoru väčšiny ľudí je to jedna z možných ciest, ako príviesť Rómov k poznaniu, že skutočne nič nemôže byť zadarmo. Medzi samotnými Rómami bude však časť takých, ktorí budú hľadať dôvody, prečo nemôžu pracovať. V mnohých prípadoch môže nastať to, že obetujú sociálne dávky a budú pracovať načierno za väčší peniaz alebo budú hľadať iné cesty, ako prísť k „zárobku“. Myslím si, že väčšinou budú nadávať na systém, ktorý im krivdí.

■ Poriadok by mal nastať aj v školách. Podarí sa hrozbou sankcií a straty dávok zvýšiť rešpekt k vzdelaniu, rešpekt voči povinnostiam a autoritám už v školskom veku?

Jozef BOŽÍK: Mám pocit, že snahou splnomocnenca a vlády je riešiť postavenie rómskeho etnika v kontexte uvedomovania si vlastnej zodpovednosti už v detskom veku. Je to podľa mňa správna cesta. Nebude jednoduchá a som presvedčený, že bude trnitá. Na druhej strane, pokiaľ sa nám podarí, efekt bude nezvratný a veľmi pozitívny pre budúcnosť našej krajiny.

Ivan SLEZÁK: Pravdepodobne sa zníži záškoláctvo, ale do školy budú chodiť len preto, aby neprišli o peniaze, ale nie že sa chcú vzdelávať. Vzťah k povinnostiam a autoritám sa asi nezmení.

■ Obce by mali byť do istej miery odbremenené odovzdaním časti agendy na „sociálne úrady“. Ako vnímate takéto odbúranie kompetencií?

Jozef BOŽÍK: Dnes ešte nie je jasná predstava, ako budú tieto kompetencie realizované v praxi, takže vyjadrovať sa k tomu je predčasné.

Ivan SLEZÁK: Vôbec nám nebude prekážať, keď prideme o také „významné“ kompetencie. Súčasná legislatíva ich na plecia aj tak nakladá viac, než je únosné.

Artikulárny kostol v Kežmarku má výnimočné technické parametre

Láka výtvarnou výzdobou aj finesami

Text a foto: Eva KRÁLOVÁ, Ivana LISICKÁ

Drevený kostol v Kežmarku patrí do historicky i významovo zvláštnej skupiny evanjelických kostolov augsburského vyznania (a. v.), ktoré sa nazývajú artikulárne. Prívlastok „artikulárny“ znamená, že kostol bol postavený v súlade so zákonnými článkami (artikulmi) c. XXV a XXVI, prijatými na zasadnutí uhorského snemu v meste Šopron (Sopron, dnešné Maďarsko) v roku 1681.

Artikuly platili len na území Horného Uhorska počas celých sto rokov. Tieto – v podstate obmedzenia – zrušil až Tolerančný patent cisára Jozefa II. (1781). Artikuly stanovovali špecifické podmienky na stavbu nových kostolov pre komunitu protestantských vyznání. Počet takýchto kostolov bol limitovaný. Mohli sa postaviť len v slobodných kráľovských a bankských mestách, ale len za mestskými hradbami a po dva kostoly na celú stolicu s tým, že miesto vybrala komisia cisárskych úradníkov. Práve títo komisári mohli určiť ďalšie podmienky výstavby konkrétnym kostolom. Napríklad stavebný materiál, z ktorého musel byť postavený kostol (drevo), čas výstavby (zvyčajne jeden rok), výšku kamenného základu a pod.

■ REKORDNÉ TEMPO

Takto tiež určila cisárska komisia Kežmarku miesto na postavenie artikulárneho kostola – za hradbami, hneď za mestskou Vyšnou bránou pri starom kamennom hostinci. K stavbe kostola sa prikrčilo po definitívnej porážke Tökölyho povstania v roku 1687. Nie je známe, ako vyzeral prvý artikulárny kostol. Vzhľadom na počet protestantov v Kežmarku a okolí však nemal dostatočnú kapacitu, preto bol len dočasným provizóriom. So stavbou nového kostola sa začalo po hospodárskej i politickej konsolidácii pomerov v krajine v 2. decéniu 18. storočia stále za platných podmienok podľa šopronských artikulov. Stavebné práce mali neuveriteľne rýchle tempo – s prípravou stavby sa začalo v apríli 1717 a 15. augusta toho istého roku bol už kostol posvätený. Krátkosť času výstavby podporuje domnienku, že šlo o rekonštrukciu (nadstavbu, možno rozšírenie) pôvodného kostola, nie o úplne novú výstavbu. Stavbu kostola darovali viaceré bohaté rodiny z mesta a okolia, aj veriaci z krajín severnej Európy. Stavbu zverili majstrovi J. Müttermannovi z Popradu. Je postavený na spôsob

kazateľských protestantských kostolov. Má centrálnu kompozíciu na pôdoryse takmer rovnomerného gréckeho kríža. Na styku dvoch ramien je umiestnená kazateľnica, ktorú zo všetkých miest vidieť a dobre je od nej všade počuť. Konštrukcia obvodových stien je zrubová, zhotovená z brvien červeného smreka. Steny sú z vnútornej strany obložené doskovým obkladom. V exteriéri sú omietnuté hlinenou omietkou a vybielené vápnom. Do hladkých štitových fasád sú pod rímsou osadené vo dvojiciach vysoké obdĺžnikové okná, prizemie osvetľujú v našom prostredí nezvyčajné kruhové okná. Fasády sú ozdobené jednoduchým, no elegantným sgrafitovým ornamentom. Vysoká šindľová sedlová strecha kopíruje pôdorysnú schému chrámu, čím opticky člení mohutný objem strechy. Jednotlivé ramená chrámu kryje strecha so zapustenými štípmi s podlomenicou na spôsob spišských meštianskych domov. Vnútorň priestor je rozľahlý a monumentálny (dĺžka 34,68 m, šírka 30,31 m, výška vrcholu klenby 15 m).

■ BOHATÁ VÝZDOBA

Výzdoba interiéru kostola je výtvarne i motívmi bohatá, a tým podporuje vieroučné poslanie chrámu. Na klenbe nad oltárom sú postavy štyroch evanjelistov a na klenbe lode postavy dvanástich apoštolov. V interiéru kostola scény zo Starého a Nového zákona maľoval levočský maliar Mayer. V roku 1743 ich opravil a doplnil maliar J. G. Kramer. Ranobarokový drevený vyrezávaný polychrómovaný oltár z roku 1727 je dielom rezbára Jána Lercha, rovnako ako aj renesančno-ranobaroková kazateľnica z roku 1718 a organová skriňa. Oltárna architektúra s točenými stĺpkami, rozetami a akantovými listami lemujúce ústredný motív oltára – skupinu obrazov kalvárie s maľovaným pozadím, po stranách so sochami Árona a Mojžiša. V oltárnom nadstavci je Svätá Trojica. Kazateľ-

nicu s baldachýnom bohato zdobia sochy evanjelistov, prorokov a anjelov, doplnené polychrómovanou drevorezbou. V závere všetkých ramien kostola sú vyvýšené empyry (nazývané chóry), ktoré zvyšujú kapacitu miest na sedenie až na 1 500. Parapety všetkých chórov sú zdobené polychrómiou a rezbou. Dvanásťregistrový organ zhotovil Lorentz (Vavrinec) Čajkovský z Levoče v rokoch 1719 až 1720. V roku 1727 Martin Korabinský vsadil do chóru ešte jeden organ – šesťregistrový, a tieto dva samostatné organy spojil do jedného celku. Dostal má vynikajúci zvuk, preto sa využíva aj na koncertné ciele. V kostole je dobre zachovaný pôvodný mobiliár, ku ktorému patrí renesančná krstiteľnica z roku 1690, barokové vyrezávané polychrómované stallum z 2. polovice 18. storočia a lavice s kľáčadlami. Kostol v minulosti viac ráz opravovali a aj v súčasnosti sa postupne opravujú a reštaurujú časti budovy i mobiliára. Na tieto práce finančne prispeli rôzne inštitúcie, domáci aj zahraniční darovia, cirkevné zbory zo Slovenska i zo zahraničia.

Drevený kostol v Kežmarku okrem príslušnosti k limitovanej skupine artikulárnych protestantských chrámov je výnimočný technickými parametrami a konštrukčným zvládnutím obostavania a prekrytia veľkorozmerných rozponov chrámovej lode. Postavenie takejto stavby by bolo pozoruhodným výkonom aj pri použití dnešných technológií. Ďalej je to rekordný čas výstavby a v neposlednom rade účelnosť a vysoká kvalita výtvarného riešenia stavby aj mobiliára, na ktorých sú zachované zreteľné stopy vplyvu rôznych slohov i kultúr. Kostol dosiaľ aktívne plní svoju pôvodnú funkciu – pravidelne sa v ňom konajú bohoslužby, cirkevné obrady a príležitostne aj koncerty. V čase mimo bohoslužieb a počas koncertov je prístupný ostatným návštevníkom, čím podporuje šírenie medzikultúrnych kontaktov a tolerance medzi krajinami a etnikami.

Tok stredného Hrona sa končí v skalnom prielome, vyhĺbenom cez posledný výbežok pásu Štiavnických vrchov pri dávnej rybárskej a poľnohospodárskej obci Tlmače. Je to stará Porta Slovenica – Slovenská brána, za ktorou sa už začína ozajstný Tekov a Požitavie.

Nezvyčajné potulky po krajine zlata, striebra a medi VI.

Tancovala huta s baňou...

Milan AUGUSTÍN

Tento chotár bol opísaný a zdokumentovaný v roku 1075, keď benediktínske opátstvo v Svätom Beňadiku získalo svoje práva, a najmä rozsiahle pozemky, poľnosti, lesy a obce, v ktorých okrem roľníkov a remeselníkov žili a pracovali napočudovanie aj zlatníci, ale i ochrancovia tohto pohraničného priestoru, ktorý politicky vygradoval na vojvodstvo – DUX, kde vládol uhorský vojvoda, obyčajne brat vláduceho kráľa, ktorý dokonca razil vlastné strieborné denárové mince.

■ TWIN A HLINIENKY

Pred Slovenskou bránou leží v toku Hrona oddávna ostrov, ktorý údajne nebol vždy osamotený, ako je to dnes. Pred rokmi mi tento kraj učaroval, pripomínajúc mi legendárnu Mississippi s ostrovom, na ktorom žil Hucklebery Finn zo slávneho románu Marka Twaina. Ten koncom 19. storočia precestoval z Viedne do Budapešti cez Bratislavu, Galantu a Nové Zámky. Na novozámockom peróne ho privítala cigánska muzika, hrajúca Radeckého marš. Tam si aj kúpil slávne štiavnické „hlinienky“ – povestné štiavnické fajky – a odchádzal v ústrety Budapešti s pocitom, že uvidel ojedinelú európsku krajinu, kde žije plno šťastných ľudí...

Neďaleko odtiaľ sú Kozárovce, ktorých etnický základ tvorili Chazarí, usadení v tejto oblasti. Ale ani osada Psiare nebola iná. Tu žili Psohlavci, ako sa v tom čase nazývali Pečenegovia, ktorí utekali pred rozmáhajúcim sa mongolským panstvom ďalej na západ, do v tom čase mladého Uhorského kráľovstva. Neskôr sa takto na západnej hranici Uhorska usadili skupiny Búrov a Plavcov, ktorí dali základ príslušne nazvaným obciam v oblasti Záhoria.

Po toku Hrona bolo neriedko plti, ktoré až z Horehronia splavovali stavebné drevo, šindle a ďalšie produkty. Plte mali svoje prístavy a platili sa poplatky za plavbu, ale aj za udržiavanie toku rieky a prístavov. Potom pokračovali po toku Dunaja do Ostrihomu a Pešti. Tam boli trhy na drevo, skladištia, ako aj tesárske a píliarske dielne. Veď vtedajší Budín a Pešť boli veľkými mestami, v ktorých žilo obrovské množstvo Slovákov.

■ NAJMLADŠIA SOPKA

O kus vyššie, pri ohybe toku Hrona sa týči nevysoký kopec so skoseným vrchom. Ani nie pred tridsiatimi rokmi sa zistilo, že ide o najmladšiu „sopôčku“, ktorá zúrivó soptila pred vyše stotisíc rokmi. Na jej temene stál kedysi strážny hrad Tekov. Keď stratil svoj význam, tak zub času spolu s ľuďmi ho rozobrali takmer dostratena. Odtiaľto teda viedla hranica Tekovskej stolice, ktorej hlavnou ozdobou bol Svätobeňadický kláštor a opátstvo. Treba však pripomenúť, že v staršej veľkomoravskej dobe bol právnym sídlom župy Tekov, dnes Starý Tekov, ležiaci ďalej na juhozápad. V tejto oblasti sa rozvetvovali cesty vedúce do banického kraja Baka bane (Pukanca), z ktorého sa prospektori preniesli do údolia

Hrona a založili Novú Baňu, no skúmali aj výstupy „dračích žíl“ a podzemie v dolinách Rudna a Voznice. Vtedy vznikla aj stará a prakticky neznáma pieseň:

Tancovala huta s baňou
a Beňadik cup, cup za ňou...
A Psáre (Psiare) sa čudovali!
Orovnica, Breznica, Rudno,
Baňa, Voznica...

Položme si otázku, aký veľký bol hospodársky význam vtedajšieho Slovenska, kde sa ťažili a hutnícky spracovávali železné rudy a farebné a drahé kovy. Tu sa razili mince v slávnej Kremnickej mincovni a odlievali ingoty zlata ako banková rezerva vtedajšieho štátu. Akoby sme zabudli v novej modernej uponáhľanej dobe, že územie Slovenska je ešte stále bonanzou, ktorá svojim deťom dokáže poskytnúť obživu, ako aj možnosti solídneho prežitia následných generácií. Neveríte? Zabudli sme, čím sme boli, a čo nám dal doterajší vývoj. Nadávali sme na monarchiu, na prvú Česko-Slovenskú republiku, Slovenský štát a potom prišli komunisti. Tí síce násilne, ale v rámci možnosti funkčne vybudovali samostatnú sebestačnú republiku, ktorá musela ešte dávať nielen do spoločného, ale aj do krajín tretieho sveta. Bola to totalita, ale práve tí, čo na nej najviac profitovali, nám dnes ukazujú to „zlo“, aké tu bolo, a berú za to ešte judášsky obolus.

■ OTÁZKA NAD BUDÚCNOSŤOU

Neplačeme za tým, čo bolo a čo sa minulo. Uráža ma len to, že sme akoby ľudia inej kasty, jediaci doslova dobre či menej dobre zabalené odpadky. Kde je potravinová bezpečnosť? Ako majú zdravo vyrásť nastupujúce generácie? Poučenia z dávnej či nedávnej minulosti prehlúšuje internet a skresľované správy, ako aj doslova vymyslené nepravdy. Koho to však zaujíma? Tok Hrona preklenujú nové malé priehrady, na ktoré dávajú povolenie aj tí, čo na to nemajú právo. Rieka sa stáva stokou a okolité hory sa rúbu hlava-nehlava. Kam teda smeruje naše ekologické myslenie, ale najmä naše činy, ktoré nám pomaly, ale isto vráti matka príroda, možno aj drahými úrokmi. Sme pripravení niesť následky našich činov? Alebo budeme len omieľať všetky druhy fráz a potom si sadneme k nič nehovoriacemu programu TV. A Hron spolu s inými riekami pomaly plynie, podobne ako plynie aj čas našej existencie bez toho, aby sme si to uvedomovali. náš svet sa veľmi zmenil, zmenila sa a výrazne sa mení aj príroda, ktorá nás zatiaľ obklopuje. Rozprávky a báje sa stali nemoderými, ani naša história nás akosi nezaujima. No čo dodať? Vďaka dávny novozámockým Cigánom a ich kapele sa americký spisovateľ Mark Twain presvedčil, že tu žije „šťastný uhorský národ“ tešiaci sa z muziky a možno, či najmä, aj na americké doláre či všetko pohlcujúce eurá... Je to však len moja smutná úvaha. Úvaha, v ktorej je však aj viera, že cez opar minulosti príde svetlejšia budúcnosť.

NA MARGO

Pavol Barabáš, autor horských a cestopisných filmov o ľuďoch v extrémnych podmienkach, sa narodil 13. septembra 1959 v Trenčíne. Svojich vyše tridsať filmov nakrúcal v neprístupnej divočine, na ľadových štítach i v hlbokých jaskyniach ďaleko od civilizácie.

(K)roky s krásou

Dokumentárne zobrazuje príbehy, v ktorých človek ide až na hranicu svojich možností. Jeho filmy sú o tom, ako by sa človek mal správať k tejto zemi. Vyžarujú lásku a úctu k prírode, obrovskú duševnú silu a morálne vedomie. Má za sebou niekoľko objavných expedícií – od nájdenia civilizácie nedotknutých ľudí kamennej doby v pralesoch v Novej Guiney, cez jaskyne na stolovej hore Chimantá až po absolvovanie prvého prechodu Ellsworthovho pohoria v Antarktíde. Atraktívne sú aj jeho dokumenty z prostredia slovenských hôr. Je viceprezident Slovenskej filmovej a televíznej akadémie.

Za svoje filmy dostal vyše sto päťdesiat ocenení doma i v zahraničí. V roku 2006 mu udelili Cenu Únie slovenských televíznych tvorcov a Literárneho fondu za dlhodobý prínos k audiovizuálnej tvorbe s environmentálnou tematikou. V roku 2006 na festivale Spotkania s filmem górskim v Poľsku získal za film Premeny Cenu publika – Grand Prix, a zároveň aj Cenu riaditeľa Tatranského národného parku za prírodné hodnoty. V roku 2006 na piatom ročníku Medzinárodného festivalu dobrodružného filmu v Montreale mu odborná porota udelila hlavnú cenu v kategórii Človek a životné prostredie za film Pururambo.

V roku 2007 získal Cenu prezidenta SR za film Tepuy – Cesta do hĺbín Zeme na festivale Ekotopfilm. V tom istom roku uspel so svojimi snímkami aj na dvoch medzinárodných filmových festivaloch. S poetickým filmom Premeny Tatier získal špeciálnu cenu poroty na 7. ročníku Medzinárodného festivalu horských filmov v bulharskom Banske. Film Tepuy – Cesta do hĺbín Zeme bol úspešný na 5. ročníku Medzinárodného festivalu outdoorových filmov v Českej republike. V kategórii Dobrodružný a extrémny športový film získal 1. cenu. V roku 2007 získal Cenu ministra kultúry za film Vysoké Tatry – divočina zamrznutá v čase.

Filmografia:

1994: *Tatranské memento*, 1995: *Karakoram highway*, 1996: *Cez divoký Baltistan*, 1996: *Budhistický Ladakh*, 1997: *80 metrov pod vrcholom*, 1998: *Keď sa ti život obráti chrbtom*, 1998: *Pod Kančendžongu je ich domov*, 1998: *Budhizmus na streche sveta*, 1998: *118 dní v zajatí ľadu*, 1999: *Za hranicami tmy*, 2000: *Tajomné Mamberamo*, 2001: *Expedícia Sibír*, 2001: *Mustang*, 2002: *OMO – Cesta do praveku*, 2003: *Tatry mystérium*, 2004: *Amazonia vertical*, 2005: *Putovanie Slovenskom*, 2005: *Pururambo*, 2006: *Premeny Tatier*, 2006: *Tepuy – Cesta do hĺbín Zeme*, 2007: *Vysoké Tatry – Divočina zamrznutá v čase*, 2007: *Neznáma Antarktída*, 2008: *Carstensz – siedma hora*, 2008: *Bhután, hľadanie šťastia*, 2008: *Everest, Juzek Psočka*, 2009: *Ticho nad oblakmi*, 2010: *Mongolsko, V tieni Džingischána*, 2010: *Volanie prírody*, 2011: *Trou de Fer*, 2011: *Pygmejovia, Deti džungle*.

(rkh)

Pavol Barabáš: Pre človeka je šťastie, keď vie, kam na zemi patrí Tých, čo chceli pokoriť hory, sú plné cintoríny

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Foto: autor

Byť horským nosičom, horolezcom a cestovateľom, prežiť časť života v extrémnych podmienkach a všetko to zachytiť filmovou kamerou, aby sa aj diváci mohli pozrieť za hranice každodennosti, to si vyžaduje nemalú schopnosť. Športových, organizačných, technických i umeleckých. Pavol BARABÁŠ ich v sebe má, čo dokazuje každým svojim novým filmom.

• **Motivácia mladého človeka vybrať sa kamsi ďaleko za hranice rodného chotára býva rôznorodá. Ako to bolo vo vašom prípade?**

U mňa to bola túžba vidieť vysoké ázijské hory Himaláje, Karakoram, Hindukúš či Pamír. Chcel som prežiť s priateľmi tú silu a krásu vysokých hôr a potom i zdokumentovať často nadľudské výkony, ktoré môžu oslovovať aj iných ľudí, aby v sebe našli silu urobiť viac, než si sami mysleli, že dokážu. Každá naša cesta do hôr viedla aj cez horské osady plné domorodých ľudí, ktorých ťažký život v extrémnych podmienkach upútal aj moju kameru. Tí ľudia sú silní najmä svojou budhistickou filozofiou života. Vďaka nej veria, že sa môžu stať lepšími. Veria, že človek prekoná zlobu iného človeka láskou. To sú ich hlavné zbrane na ceste k osvieteniu. V tomto duchu už vychovávajú aj malé deti. Napríklad správanie medzi súrodencami naznačuje, že ich duchovná úroveň je v mnohom oveľa vyššia ako tá naša. Odmalička im je vštepaná obrovská úcta nielen ku každej ľudskej bytosti, ale i ku všetkému živému.

• **Znie to dobre, ale je to dosť vzdialené tejto takzvanej západnej civilizácii. Veď my akoby sme už nevedeli alebo ani nechceli porozumieť našej planéte Zem. Stali sme sa jej skutočnými vládcami?**

Stále a vždy ma prekvapuje a zarmucuje, že arogancia nášho rodu homo sapiens k tejto planéte, ktorú zdieľame spolu s inými živočíšnymi druhmi, je až neveriteľná. Pozorujem realitu z odstupu a spoza kamery a často mi pripadá náš živočíšny druh ako nekontrolovateľný vírus, čo napáda všetko okolo seba. Bránim sa podvedome tomuto prirovnaniu, ale pozerajúc okolo seba usudujem, že v rámci západnej civilizácie sa v prevažnej väčšine usilujeme len o to, aby sme sa stali materiálne bohatšími rok po roku bez ohľadu na to, čo z toho vzide pre našu planétu. So smútkom pozorujem tú našu zem, všetky na nej žijúce zvieratá, rastliny aj hmyz, a pritom si uvedomujem, že mnohým druhom sme svojim egoizmom pomohli opustiť tento svet, dokonca skôr ako sme ich vôbec poznali.

• **To znie dosť pesimisticky...**

Vidina západného „pokroku“ získala nadvládu nad duchovnými hodnotami. Aj na svojich cestách ohromene pozorujem, ako je nezadržateľne exportovaná do každého kúta našej zeme. Nie je zrejme ani trochu nádeje, aby sa zem ubránila pred vyše šiestimi miliardami ľudí, ktorí pomaly prepádajú tejto materialistickej fantasmagórii tak, ako sme jej prepádli my... Nuž, myslím si a dúfam, že v budúcnosti ľudstvo bude podvedome čoraz častejšie hľadať odpovede na otázky, ako sa vymaniť z celého tohto materiálneho zmatku.

• **Na svojich cestách ste sa k tomuto presvedčeniu iste prepracovali na základe konkrétnych skúseností. Spomeniete aspoň jednu?**

Keď sme po niekoľkotýždňovom pochode neporušenou džungľou schádzali z najvyššieho bodu Novej Guiney, ostali sme ako obarení. Pred nami sa objavili zábery akoby z Marsu. Gigantická povrchová baňa na zlato a meď, ktorá zaberala mnoho štvorcových kilometrov. Údaje je najväčšia na našej planéte. Obrovské lanovky, železnice a najmodernejšie

mamutie rýpadlá, ktoré menia vzácny ekosystém horského pralesa na sivú púšť. Ja viem, je to od nás tak ďaleko, že sa nás to vlastne ani netýka. Citlivý človek sa tu však nutne musí zamyslieť nad našim ľudským konaním na zemi. Uvedomí si, že naša planéta začína byť chorá a tou chorobou sme my. Ako mikróby v napadnutom organizme sa rozliezame a ničíme, žeríme a pozeráme bezohľadne všetko naokolo. A ak sa náhodou ocitneme v ohrození, trochu nás to zmení, nie však v záujme našej hostiteľskej planéty, ale iba v krátkodobom záujme nášho konzumného systému.

• **Podľa prognostikov už v neďalekej budúcnosti sa pravdepodobne dočkáme poškodenia termoregulačného systému zeme, spôsobeného našou ľudskou materiálnou snahou mať toho čo najviac.**

V nekonečnom vesmírnom priestore je naša zem so svojimi unikátnymi systémami, umožňujúcimi život, ovládaná nepochopiteľnými energiami, ktoré sú pre nás životodarné, oživujúce a obohacujúce. Jej krásy sú prameňom sily na celý život, refrénom hudby prírody, ktorá vlieva vieru v niečo nádherné a potešujúce. Pri schopnosti načúvať jej si každý človek môže uvedomiť, že platíme príliš vysokú cenu za to, čomu dnes hovoríme technický pokrok. Takzvaný vyspelý svet sa mení na jeden veľký hypermarket „prepotrebných“ vecí. Aký to bude mať ďalší dosah na našu zem a všetko živé na nej? Náš vlastný blahobyt a stúpajúce požiadavky sa odzrkadľujú aj na povrchu zeme. Neustále preteky o zisk idú ruka v ruke s pokrytectvom a neznášanlivosťou. Všetci sa však tvárime, že to nevidíme, že je to niečo, čo sa nás netýka, čo my vlastne nedokážeme ovplyvniť.

• **Myslíte si, že harmonické vzťahy civilizácie a prírody sme odsunuli nabok ako prekážku ďalšiemu ekonomickému rastu?**

Kolotoč, ktorý sme aj my svojimi materialistickými nárokmi a vidinami pomáhali postaviť, sa stáva rýchlejšim, hlučnejším, stále viac špinavým a nebezpečným. Neustále sme však podnecovaní rečami ekonómov, povznesených nad tento svet, ktorí nerozoznávajú hruď zeme od kusa betónu. Je až do plaču, keď si uvedomíme, že pár jednotlivcov obetuje dlhodobé záujmy ľudstva na tejto zemi svojmu krátkodobému zisku. A možno by nezaškodilo, aby sa za všetky každý z nás pozrel do zrkadla a zamyslel sa nad tým, ako k tomu všetci prispievame...

• **Čo hovoríte na reči o trvalo udržateľnom rozvoji?**

k nim priťahovalo, boli vlastne ľudia, ktorí v nich žijú. Tí ovplyvňujú vaše vnímanie horského sveta, do ktorého ste vošli. Ak je úcta k horám hlboko zakorenená v tradíciách, tak aj my ich cez ňu vnímame.

• **V horách sa však dejú aj dramatické a tragické udalosti.**

Koncom júna 1979 som mal devätnásť rokov a bola to moja druhá nosičská sezóna na Zbojničkej chate. Nálada v celých Vysokých Tatrách bola však veľmi pochmúrna. V závere Mlynickej doliny havaroval záchranný vrtník, ktorý išiel na pomoc nemeckej turistke. Piaty členovia horskej služby zahynuli. Nešťastie bolo témou každého rozhovoru. Ľudia z hôr prežívali naozaj truchlivé obdobie. Sezóna vo Veľkej Studenej doline sa pomaly rozbiehala. Prichádzali ďalší zo stabilnej partie nosičov. Celý rok som sa tešil nielen na nich, ale aj na akcie, ktoré boli súčasťou života na Zbojničke. Či to bola lyžovačka na Buzáku, vynášky, horolezecké túry, večerné behy do Prielomu, jazdy na kajaku po Dlhom plese alebo nekonečné nočné dialógy pri petrolejových lampách. V to leto však bol všadeprítomný aj smútok z veľkej tragédie.

• **V mladosti ste radi robili vysokohorského nosiča. Bol to základ pre fyzickú kondíciu, ktorú dodnes potrebujete pri práci?**

Prvý týždeň nosenia je pre každého vždy veľmi ťažký. Bolia plecia, nohy, chrbát. Treba sa „roznosiť“. Nie je problém vynieť prvý náklad, ale ísť na vynášku aj na druhý a tretí deň. Pamätám si, že som slúbil napísať list svojej vtedajšej priateľke hneď po príchode na chatu. Každý večer som pri petrolejke dokázal zosmoliť iba pár viet a unavený som hneď zaspal. Keď som si po týždni prečítal napísané vety, musel som ten nesúvislý list roztrhať. Po týždni trápenia s vynáškami si pomaly zvyknete na námahu a po dvoch týždňoch, ak ste to neprepálili, sa začínate na pochod s nákladom dokonca tešiť. Každý nosič potvrdí, že je to najlepšia „čistička“ hlavy. Sústreďujete sa na dych, na to, kam stúpate, koľko krokov vám chýba na ďalší štand. Na nič iné netreba myslieť. Je to akýsi stav meditácie. Paradoxne pociťte určitú ľahkosť v duši, ktorej je v tom trojrozmernom svete hôr zrazu akosi dobre. Rád som chodil na vynášky zavčasu ráno, keď bola dolina prázdna. Pozeráte sa na stokrát videné štíty, ktoré sú zakaždým iné. Objavujete ich nové tvary. Rámujete si obrazy známych hôr hlboko do podvedomia, aby ste potom mali tam v doline po celý rok vnútorne z čoho žiť...

• **Podme na Slovensko, kam sa vždy radi vraciate. Čo vás najviac priťahuje v rodnej krajine?**

Poviem to na konkrétnom príklade. Na konci jari sa stretávajú goralí v Roháčoch na vrchu Lúčna. S hrdosťou sem prichádzajú po trojhodinovej túre v krojoch. Nesú husle, basu, čerstvý syr, žinčicu, voňavý chlieb i slivovicu. Ich spev sa nesie ponad Tatry. Cez hranicu prebehujú aj poľskí goralí, aby sa pridali. Aj oni prišli na horskú omšu v krojoch. V rukách nesú husle i pálenku. Všade je plno detí, takisto v tradičnom oblečení. Mladé páry ich sem vzali, aby precítili silu toho spontánneho stretnutia a okolitých hôr. Aby si zapamätali pohľady na hlboké doliny, v ktorých vyrastali ich dedovia. Aby sa im vryla do pamäti úcta a láska rodičov ku kraju, v ktorom sa narodili.

• **Aj vy to v sebe nosíte na cestách po svete?**

Pre človeka je šťastím, keď vie, kam na tejto zemi patrí. Práve na dlhších potulkách svetom si človek najviac uvedomuje hodnoty, ktoré má doma. Krásne lesy, čisté horské pramene, skalné hory, popretkávané dokonalým turistickým značením, nie sú až takou samozrejmosťou v treťom svete. Hory boli vždy moje útočisko. Miesto, kam som sa rád vracal. Až neskôr som si uvedomil, že to, čo ma

• **Veľa ľudí sa vás pýtalo, prečo sa tak trápíte pod nákladom?**

Aby ste mohli robiť toto remeslo, musíte byť schopný zamilovať si námahu, bolesť i samotu. Náklad vám nepomôže vynieť nadutosť, konto v banke, ani titul. Nič z toho v horách neplatí. Len keď sa pred nimi budete cítiť ako trpaslík, môžete v sebe objaviť jednu zo vzácných ľudských vlastností – pokoru. To ona je potrebná k zážitku jednoduchého šťastia. Vtedy som vlastnil iba pár prepotečných tričiek, vibrámy a horolezecký materiál. Isto som si však myslel, že som najšťastnejší človek pod slnkom. Nosičský život ma naučil ešte niečo: Čo si človek naloží na chrbát, musí aj doniesť do cieľa...

• **Je to však možno aj o osobnom návrate k prírode?**

Civilizácia nás oberá o kontakt s prírodou. Ale z nej sme predsa všetci vyšli. Pomaly, no stále viac zabúdame na jej zákonitosti. Odtrhli sme sa od nej, a preto jej prestávame rozumieť. Príroda sa pre nás stáva neznámom. Porušujeme jej zákony a ona nám vie dať veľmi rýchlo po prstoch. Treba ju počúvať, vnímať, sledovať, chodiť do hôr. Neexistujú na to knižky s návodmi, treba mať len otvorené srdce. Pýcha ani peniaze v horách nikomu nepomôžu. Odvážlivcov, ktorí chceli pokoriť prírodu, sú plné cintoríny.

Svoje obeť si nevyberá len príroda, ale aj nebezpeční vrahovia v ľudskej koži

Horory v horách sú až príliš reálne

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Foto: Horská záchranná služba

Každý návrat do hôr je ako návrat k pomyselným materským prsníkom, z ktorých sa dá nasávať nekonečná prírodná energia. Kopce týčiace sa strmo dohora až kamsi k nebu, to sú večne tvrdé prsia matky zeme. Často zahalené závojom oblakov, občas sa cudne ukrývajúce v hmlistom opare, inokedy celkom odhalené a vystavené na obdiv, láskané slnečným kúpeľom sú rovnako márnivé a tajomné ako najkrajšie dievčenské vlny. Hory vedľa mnohého sľúbiť, môžu veľa dať, ale aj všetko zobrať, vrátane samotného života. Cesta z poetiky v blízkosti nebies do pekla tvrdej reality býva až príliš prozaická, ba často aj krutá.

Nielen slovenské hory sú krásne v obdobiach prebúdajúcej sa jari, v horúcom lete, v jeseni vymalovanej všetkými farbami i v krištáľovo bielej zime. Aj preto sú navštevované v každom ročnom období a aj zo štatistik vyplýva, že k nešťastiam v horskom a vo vysokohorskom teréne dochádza počas celého roka.

Známe slovenské príslovie hovorí, že nešťastie nechodí po horách. Niekdedy sa k tomu na vysvetlenie dodáva, že chodí po ľuďoch, čo potvrdzujú aj štatistiky úrazov a úmrtí. Nešťastiam v horách sa často dá predísť, ak sa človek dokáže správať v súlade s overenými pravidlami a má v sebe pokoru k silám prírodných živlov. No i keď človek má bohaté skúsenosti, fyzické aj psychické danosti a nezahráva sa s vlastným životom, často sám nedokáže odvrátiť ranu, ktorá ho kdesi ďaleko od jeho blízkych postretnie. Sú cesty, z ktorých niet návratu.

■ VYBOČILI Z TRASY

V júni tohto roka sa v chorvátskej televízii objavila správa o smrti mladého Slováka v pohorí Velebit. V krásnom prostredí kaňonu Velika Paklenica, neďaleko mesta Zadar, sa stratil dvadsaťpäťročný športovec z východného Slovenska. Horská služba v Paklenici sa to dozvedela od rodičov strateného muža. Prešovský nadšenec vytrvalostnej atletiky Ladislav Maras zišiel z trasy v kaňone, v ktorom sa pripravoval na ultramaratón. Keď mu prišlo zle, zavolať svojej mame na Slovensko. Prečo nevolal priamo horským záchranárom v Chorvátsku, to sa dá iba dedukovať, zrejme nemal na nich číslo. Záchranári ho podľa indícií od Ladislavových rodičov zo Slovenska našli, až keď už bolo neskoro...

Iná tragédia, ktorá je priam z kategórie filmových hororov, sa odohrala pred rokmi v ďalšom chorvátskom pohorí Biokovo nad Makarskou riviérou. Skupina českých horolezcov sa vybrala na prechod hrebeňa, no napriek varovaniu horskej služby športovci zišli z vopred ohlásenej trasy. Všetci zahynuli, keď sa nedokázali ubrániť pred mimoriadne útočnými hadmi. Jeden z horolezcov ešte zavolať na horskú službu, že okolo skupiny sa pohybuje nezvyčajne veľa plazov a nevedia, ako sa ich majú zbaviť. Prudko jedovaté zmiže ich dohrýzli a záchranári po niekoľkých hodinách našli už len mŕtve telá piatich obetí.

Tieto dve tragické udalosti z Chorvátska, týkajúce sa aj slovenských športovcov, sú smutnými príkladmi krutosti hôr, keď ľudia v nich buď precenili svoje sily, alebo sa nedržali trasy, po ktorej sa mali pohybovať, a stáli ich to život.

■ BEZ ZAVINENIA

Stávajú sa však aj tragédie, ktoré sa odohrajú bez vplyvu človeka. Príroda si často bez varovania dokáže vybrať veľmi tvrdú daň od tých, ktorí ju milujú a obdivujú. Zoznam tragédií, dotýkajúcich sa aj slovenských horolezcov, by bol veľmi dlhý. Tie najväčšie katastrofy či už podľa počtu obetí alebo podľa stôp, ktoré zanechali, sú však navždy v kolektívnej pamäti slovenskej verejnosti, ktorá si ich so smútkom každoročne pripomína.

Jednou z nich bola aj prírodná katastrofa pod juhoamerickou horou Huascarán. Výprava československých horolezcov čakala v základnom tábore na presun do iného priestoru. Zem sa roztriasla 31. mája 1970. Silné zemetrasenie vyvolalo obrovské skalné lavíny, ktoré zničili všetko, čo bolo v ich dosahu. Tábor našich horolezcov zmizol pod niekoľkokmetrovou vrstvou kameňa, zeminy a ľadu – zahynuli všetci pätnásť. V neďalekom meste Yungay lavína zabila sedemdesiatpäť tisíc obyvateľov. Bola to najväčšia prírodná katastrofa, ktorá zasiahla aj slovenských športovcov.

Ďalší prípad lavínového nešťastia slovenských horolezcov mi osobne opísal môj nebohy strýko Juraj Kaliský. Aj jeho priatelia z Banskej Bystrice a zo Slovenskej Lupče sa zúčastnili na výprave pod Pik Lenina v kirgizskom Pamíre. Pod sedemtisícovou horou bolo vtedy v medzinárodnom tábore až štyridsaťpäť horolezcov. Piatok trinásteho júla 1990 sa im stal osudným. Z vedľajšej hory Pik Razdelnaja sa zrazu spustila obrovská lavína a zavalila celý tábor. Zahynulo štyridsaťtri horolezcov, medzi nimi šesť Slovákov. Jedným z dvoch, ktorí ten horor prežili, bol slovenský športovec Miroslav Brozman. Ten po návrate domov vedel pomerne presne opísať, čo sa stalo.

■ POD NAJVYŠŠÍM VRCHOM

O špičkových športovcov z veľmi úspešnej generácie slovenských horolezcov sme prišli aj pod najvyššou horou sveta. Mount Everest vtedy ešte nebol miestom komerčných turistických výprav, ktorých je pod ním v posledných rokoch až príliš veľa. Vyžiadal si od slovenských horolezcov až príliš veľa obetí. V roku 1984 pri zostupe z vrcholu, ktorý predtým zdolal, zahynul pri páde do hĺbiny Jozef Psoťka, zvaný Juzek, ktorý bol za svojho života a ostal aj po smrti legendou celého nášho športového hnutia.

O štyri roky neskôr, na jeseň v roku 1984 sa na Mount Everest vybrala ďalšia slovenská výprava. Jej štyria vybraní účastníci opäť úspešne zdolali vrchol, ale vrátiť sa do základného tábora sa im už nepodarilo. Du-

šan Becik, Peter Božík, Jaroslav Jaško a Jozef Just dokázali spolu vyjsť na južný vrchol, Jozef Just potom sám zdolal hlavný vrchol Mount Everestu. Pri návrate z vrcholu sa Jozef Just naposledy ozval vysielacovou, údajne kdesi v polovici zostupovej trasy. To bol posledný kontakt s vrcholovým družstvom. Štyria vynikajúci slovenskí horolezci sa navždy stratili pod vrcholom hory, ktorá predtým pochovala aj ich priateľa a učiteľa Juzeka Psoťku. Táto strata na dlhé roky poznačila celé slovenské horolezectvo.

Každý, kto tento šport miluje či aspoň uznáva, chápe, že v extrémnych podmienkach ide aj o veľké riziko. V prípade smrteľných tragédií však nemožno hovoriť o obetiach športu, ten za to nemôže. Obete si skôr vyberá príroda a nepredvídateľné okolnosti. Tie však môžu nastať aj vtedy, keď si príroda žiadne obeť nežiada.

■ VRAŽEDNÉ BESNENIE

Dôkazom toho je aj to, čo sa stalo dvom slovenským horolezcom v druhej polovici júna tohto roka. Nestali sa obeťmi prírodných živlov, peklo, v ktorom sa ocitli a z ktorého už živi nevyšli, rozpúťali dvojnohé bytosti obľebené do ľudských koží.

Peter Šperka a Anton Dobeš sa stali spolu s ďalšími horolezcami obeťmi teroristického útoku v Pakistane. Na základný tábor horolezcov pod horou Nanga Parbat zaútočili v noci zo soboty na nedeľu 23. 6. dôkladne vyzbrojení teroristi, ktorí zabili desať cudzincov a miestneho sprievodcu. Miestne úrady na útok zareagovali evakuáciou zvyšných štyridsiatich horolezcov z okolia hory Nanga Parbat a zrušením všetkých ďalších výstupov počas celej letnej sezóny. K útoku sa prihlásil pakistanský Taliban a mala to byť pomsta za zabitie jeho predstaviteľa americkými vojakmi.

Niekoľko hodín po besnení vrahov prehovorila svedkyňa, ktorá celý útok videla na vlastné oči. „Naposledy sme so základňou hovorili o deviatej večer. Všetko bolo v poriadku,“ opísala tridsaťjedenročná srbská horolezkyňa Kristína Nina Adjaninová osudnú noc pre srbské noviny. Bola v ten večer len pár stoviek metrov nad základňou a pripravovala sa s kolegami na výstup. Ostatní horolezci zatiaľ spali v základnom tábore. Útok ozbrojencov na základný tábor sa začal po desiatej večer. Podľa svedkyne Adjaninovej útočníci ťahali zo stanov spiacich ľudí, zrážali ich na zem a zväzovali im ruky. Zároveň ich bodali nožmi a mlátili pažbami svojich pušiek. Jednému z pakistanských sprievodcov sa podarilo vysielacovou spojiť s druhým táborem a Srbska rýchlo satelitným telefónom zalarmovala políciu. „Všade boli telá mojich zabitých priateľov, rozházané veci, krv. Medzitým Taliban zničil celý tábor, útočníci vzali peniaze aj elektroniku. Umučených horolezcov zastreli ranou do hlavy,“ uzavrela opis strašného krvavého besnenia horolezkyňa Adjaninová, ktorá potom v pakistanskom Islamabade čakala, kým jej pakistanské úrady dovolia opustiť krajinu.

Podľa Adjaninovej bolo zvláštne, že tri dni pred tragédiou základný tábor navštívili štyria muži, ktorí sa vydávali za učiteľov islamu. Prespali v tábore a opäť odišli. Podľa Srbsky to boli tí istí ľudia, ktorí zabili jej priateľov a do tábora prišli najprv na obhliadku. Pri útoku zahynuli traja Ukrajinci, dvaja Číňania, jeden Američan čínskeho pôvodu, jeden Litovčan, jeden Nepálčan a dvaja Slováci, ktorí boli členmi ukrajinskej expedície. Pakistanská polícia vzápätí zadržala v súvislosti s útokom dvadsať

podozrivých osôb. Vláda SR ostro odsúdila teroristický čin, ktorého obeťmi sa v Pakistane stali aj dvaja slovenskí horolezci Anton Dobeš a Peter Šperka, ktorých totožnosť po niekoľkých dňoch od tragédie oficiálne potvrdil konzul pôsobiaci v Iráne. „Slovensko nebolo nikdy také dotknuté terorizmom ako v prípade usmrtienia dvoch slovenských horolezcov,“ povedal premiér Fico.

■ PREPAD UŽ AJ PREDTÝM

Aj v minulosti sa už stalo, že členov našej horolezeckej expedície v Ázii napadli a dvoch z nich postrelili. V roku 1977 mala skupina slovenských a českých horolezcov za sebou úspešné výstupy v afganskej časti horstva Hindúkuš. Vtedy však nešlo o teroristický útok. Banda miestnych lupičov prepadla nákladné auto, v ktorom výprava prevážala materiál a výstroj. Vodiča Miroslava Pelca strelili do brucha a horolezkyňu Martu Špakulovú do stehna. Obaja zranení vtedy našťastie útok prežili.

■ SMÚTOK POD TATRAMI

V súvislosti s vraždami Antona Dobeša a Petra Šperku začala konať aj slovenská vláda. Zorganizovala letecký prevoz obetí na Slovensko. Premiér R. Fico povedal: „Uvažovali sme o okolnostiach, za ktorých došlo k tomuto teroristickému útoku. Dospeli sme k záveru, že Slovensko bolo reálne po prvýkrát dotknuté terorizmom so smrteľnými následkami pre našich občanov. Tento akt veľmi jasne a tvrdo odsudzujeme. Prejavom závažnosti toho, čo sa udialo, by mohlo byť organizovanie štátnych pohrebov pre obidve obeť.“ Dodal, že smrť horolezcov sa vymyká bežným okolnostiam, a Slovensko aj týmto spôsobom dá najavo váhu, akú tejto tragédii prikladá. Čo je zarážajúce, okamžite po tom, ako sa verejnosť dozvedela, že dvaja zavraždení horolezci boli prevezení na Slovensko vládny špeciálom a budú mať pohreby so spoluúčasťou štátnych orgánov, niektoré médiá a zopár politikov začali špekulovať, či je to správne. Bez ohľaduplnosti, bez piety, len tak, aby živili hlúpe konfabulácie...

Horolezec Peter Šperka kedysi povedal, že ak zomrie, nech jeho popol rozprášia z Gerlachovského štítu. Rozlúčka s ním bola 2. júla v Hornom Smokovci. Pohreb jeho priateľa Antona Dobeša bol 3. júla na cintoríne v Uhrovci.

Hory vedľa poskytovať veľkú radosť, ale aj obrovský smútok. Zodpovednosť však nenesie príroda, tá sa riadi svojimi zákonitosťami. Zodpovednosť nesie človek. Za svoj vlastný život, ale aj za životy iných ľudí.

Zaplatené túry

Vysokohorské túry v niektorých oblastiach Vysokých Tatier zrejme nebudú v blízkej budúcnosti celkom zadarmo. Štátni ochranári prírody navrhujú, aby sa za vstup do chránených území mohlo vybrať vstupné, o čom už informovali viaceré médiá. Ak by sa návrh podarilo presadiť, od nového roka by mali byť spolplatené turistické chodníky v niektorých častiach Vysokých Tatier a v rezervácii Pieniny.

Štátne orgány podľa prerozprávaného zámeru chcú týmto krokom dosiahnuť najmä lepšiu starostlivosť o chránené prírodné územia a horskú infraštruktúru. Podobne sú financie získavané a opätovne investované do ochrany prírody vo viacerých európskych štátoch, spomeňme Chorvátsko, Taliansko či Poľsko. Za príklad navrhovateľom poslúžila práve prax zo susedného Poľska, kde za vstup do niektorých území tamojšej časti Vysokých Tatier vyberajú vstupné poplatky už dvadsať rokov, pričom dospelá osoba za celodenný vstup zaplatí približne jedno euro. Inšpiráciou od poľských kolegov sa tatranskí ochranári netaja. Podľa riaditeľa Správy Tatranského národného parku Pavla Majka: „Príjem zo vstupného by išiel na údržbu chodníkov a do zlepšenia rôznych verejných služieb, napríklad do vybudovania nových odpadkových košov a toaliet, s ktorými máme problém.“ V Belianskych Tatrách sa ako precedens podarilo urbánnikom vybrať vstupné do Monkovej doliny, kde si súkromní majitelia pozemkov spolplátnajú vstup už dávnejšie. Nebolo to však podľa nariadenia štátnych orgánov, dialo sa to len s ich súhlasom.

Už dávnejšie sa vstupné do prírodnej rezervácie vyberá v Slovenskom raji. Výnosy však plynú okolitým obciam, nič z toho nejde ochranárom. Tí prišli s myšlienkou spolplatenia chránených území za podmienky, že vstupné vyberá od návštevníkov by muselo byť zmysluplne refundované do chránených území tak, aby sa peňazí mala prínos ochrana prírody a miestni obyvatelia. Ak by sa vybrané peniaze kotúčali smerom do Bratislavy, nebolo by to prínosom pre nikoho. Tak to bolo totiž doteraz, pretože podľa platných pravidiel príjmy zo vstupného by mali ochranári odvádzať do centrálného enviroföndu. Tam už strácali miestni ochranári kontrolu nad tým, ako sa peniaze reinvestovali, preto tvrdili, že za daných podmienok sa vstupné vyberať neoplatí. Po novom však peniaze vybrať od turistov majú ostať tam, kde ich ochranári vybrali.

Novela zákona o ochrane prírody by zároveň mala riešiť aj komplikované vlastnícke vzťahy v mnohých chránených územiach, v ktorých štát nie je stopercentným vlastníkom pozemkov. Štátna ochrana prírody musí často problematicky komunikovať s nešťastnými vlastníkmi, ktorými sú súkromní majitelia, urbárske spoločenstvá aj cirkevné organizácie. Až po dohode ochranárov so všetkými vlastníckymi subjektmi sa bude dať určiť, ktoré konkrétne časti chránených území budú spolplatené. Podľa zámeru zástupcov štátnej ochrany prírody by mohlo byť viac informácií známých do konca tohto roka. Ochránari by chceli v budúcnosti ponúknuť návštevníkom spolplatených území aj sprievodcovské služby a odborné výklady pre turistov, ktorí o takúto službu prejavia záujem.

(rkh)

Slovenský Jeruzalem je kultúrnym a duchovným bohatstvom národa Spiš je ešte stále tajomným regiónom

Eva Zelenayová

Levoča je nielen historickým klenotom Spiša. Niet dňa, aby sa neobjavila v dopravnom spravodajstve. Isteže v negatívnom zmysle. Keď sa v minulom storočí stavala Košicko-bohumínska železnica, Levočania nechceli vydať svoje pozemky, a tak hlavná trať Levoču obišla. Zostala im však hlavná cesta, spájajúca západ krajiny s východom, a súčasná diaľnica ju kopíruje. V ostatnom čase vzbudili pozornosť dve správy – keď sa zrušil diaľničný most, a keď nastal mimovoľný výbuch v tuneli. Obidve nehody si vyžiadali ľudské obete, obidve sa stali počas výstavby diaľnice blízko Levoče.

Spišský Jeruzalem a jeho kapitula.

„To nebude dobré, stavať cestu pod Šibenikom,“ zhodne tvrdia starí Levočania. Práve v tuneli pod ním sa stala nedávna tragická nehoda. Prečo by to nemalo byť dobré?

Výhľad z vrchu Šibeník, iba niekoľko vyše troch kilometrov vzdialeného od Košickej brány, jedného zo stredovekých vstupov do historického centra Levoče, je očarujúci. Žeby preto v dávnej minulosti vybrali práve toto miesto na postavenie šibenice? Vrchol kopca, kde kedysi stála, je dnes zarastený trnami, akoby sama príroda pripravila vinným či nevinným obetiam pamätník. Odtiaľ pri pohľade na Levoču sa na pravo od nej vyníma Mariánska hora, naľavo Vysoké Tatry a za chrbtom Spišský hrad so Spišskou Kapitulou. Toľko prírodnej a staviteľskej krásy z jedného miesta sa naskytne zraku len málokde.

Okolo vrchu Šibeník vedie stará hrhovská cesta, využívaná ešte aj dnes. Služi najmä ľuďom, ktorí si nemôžu dovoliť cestu autobusom. Strela som jedného 57-ročného muža, ktorý si chcel v levočskej banke vymeniť desať tuniských dinárov. Ktovie, kto mu za prácu zaplatil touto nekonvertibilnou menou. A tak cestu do Levoče meral zbytočne. A možno ani nie. Stal sa mi príjemným spoločníkom na iných ľuďmi opustenej ceste. Je vyznačená ako cyklotrasa, no zrejme veľa cyklistov po nej neprejde, aj keď prechádza atraktívnym územím s nádhernými panoramatickými výhľadmi. Len to stúpanie...

V ten augustový deň som stretla iba jedného cyklistu, ktorý mieril na Šibeník. Keď sa ozvali zvuky zbijáčky z rozostavaného tunela, z krovia na Šibeniku vyletel orol. Hoci sucho poznačilo aj Spiš, bahnenie diviakov na lúke nad tunelom bolo neprehliadnuteľné. Ináč sa nad krajinou rozprestieralo mučivé ticho.

■ ÚTEK Z LEVOČE

Na skok od Levoče sa nachádza Spišský Hrhov, najnovšia lokalita, do ktorej utekajú Levočania. V autobuse na Spišskú Kapitolu som si vypočula dôvody. Pozemky sú lacnejšie, Hrhov má kúpalisko, Levoča nie, je tam viac kultúry. Nuž, na zamyslenie, najmä preto, že z Levoče sa skutočne po zotmení stáva čierne mesto bez známk života. Stačí sa prejsť po uliciach historického centra. Mnohé domy zívajú prázdnotou. Historické jadro je mestskou pamiatkovou rezerváciou,

tu aj vzácna flóra. V roku 1979 vyhlásili Sivú bradu s rozlohou 19,5 hektára za Národnú prírodnú rezerváciu, čím sa dostala pod zákonnú ochranu.

Pažica predstavuje lúku s komplexom kaplniek a malými lesíkmi. Poskytuje krásne panoramatické pohľady na okolitú krajinu s dominantným Spišským hradom. Osamotené kaplnky na Pažici boli kedysi súčasťou kalvárie, ktorá sa začínala v Katedrále sv. Martina v Spišskej Kapitule a končila sa na Krížovej hore, dnes známej ako Sivá brada. Pažica však ukrýva jedno tajomstvo.

Archivár Ivan Chalupský hovorí, že kláštor na Pažici z XI. storočia objavili archeológovia, keď v 70. rokoch minulého storočia robili výskum na Spišskom hrade. Nebola to štátna objednávka, nútila ich profesionálna zvedavosť. Vraj skutočne našli jeho zvyšky aj nádherný travertínový kríž, ktorý sa však stratil. Vykopávky neboli oficiálne, tak miesto napokon zasypali. Dnes by ste márne hľadali aspoň nejaký náznak toho, že na tomto mieste stál významný objekt, dôkaz našej starobylej kultúry. Zato pri vstupe na Pažicu sa vyníma informačná tabuľa s textom: „Región Podbranisko, turistické trasy a cyklotrasy v území miestnej akčnej skupiny Levoča.“ Nič o tom, že sa nachádzate na historickom území, ktorého dejiny siahajú do počiatkov kresťanstva na Slovensku.

Keď sa Košice stali európskym mestom kultúry, Košický samosprávny kraj zadal objednávku na spracovanie urbanisticko-architektonickej štúdie religióznej krajiny s názvom Spišský Jeruzalem. A hoci štúdia je už niekoľko rokov na svete, nijaký pútač neinformuje o tejto jedinečnej lokalite, dokonca zapísanej do svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. Problém podľa domácich môže spôsobovať necitlivé rozdelenie Spiša do dvoch samosprávnych krajov – Košického a Prešovského. Kým Spišský hrad patrí do Košického VÚC, Spišská kapitula do Prešovského. A v Prešove azda dosiaľ nezbadali, čo dostali do daru.

■ GENIUS LOCI

„Sivá brada podľa legendy dostala meno po mnohých so sivou bradou,“ vysvetľuje Ľuboslav Hromják. Sivú bradu považuje za genius loci. Prečo? „Lebo sa tu snúbi symbolika krajiny so symbolikou náboženskou.“

„Na kopci Sivej brady, s pôvodným názvom Krížová hora, stál do roku 1675 iba kríž. Kaplnku Povýšenia sv. križa dal na tomto mieste v roku 1675 vybudovať spišský prepoš Juraj Báršoš. Sivá brada ako súčasť Spišského Jeruzalema predstavuje Golgotu. Z jej kopca vyteká liečivá minerálna voda. Z duchovného hľadiska liekom je kríž. Voda má však aj tvorivé schopnosti, rovnako ako kresťanstvo, ak je živé. Keďže je termálna, hreje. Ako Božia láska,“ delí sa o svoje pocity historik a kňaz Ľuboslav Hromják.

Aby Spišský Jeruzalem predstavoval kompletnú kalváriu, mali by ho doplniť o tri kaplnky na Sivej brade. Ibaže tie by mali stáť na súkromnom pozemku. Hoci už v listine z roku 1274 sa zachovali údaje o majetku Spišskej Kapituly, počas bývalého režimu prišla cirkev o mnohé z nich. Aj o Baldovské kúpele so Sivou bradou. Dostali sa podniku Kovohuty Krompachy. Podľa reštitučného zákona nemohli byť vrátené cirkvi, lebo išlo o národnú prírodnú rezerváciu. Ibaže Kovohutám nič nebránilo, aby rozpredali nadbytočný majetok, čím sa aj Sivá brada dostala do súkromných rúk. Nový majiteľ síce

ponúkol spišskému biskupstvu Sivú bradu na predaj, ibaže cena lokality chránená zákonom bola nad možnosťami biskupstva. V súčasnosti je územie Sivej brady zanedbané, parkovisko neprístupné, lebo ako tvrdí súčasný majiteľ, prináša mu iba trápenie. Podnikanie na chránenom území je vraj stratové. Čo znamená, že až do vyriešenia majetkových práv nemôže sa Sivá brada stať plnohodnotnou súčasťou Spišského Jeruzalema.

■ ČAS VZNIKU

Ľuboslav Hromják je presvedčený, že Spišský Jeruzalem vznikol v čase reformácie. Z tohto obdobia totiž pochádzajú kaplnky na Pažici.

„Štúdiu sa potvrdilo, že komplex kaplniek nie je náhodný. Má v sebe obrovskú silu, lebo predstavuje isté rozmery budov, ktoré môžu byť spájané s umučením Pána Ježiša,“ približuje tento fenomén krajiny. A dodáva: „Či vznikol za križiakov alebo neskôr, to môžeme nechať bokom, pretože nemáme na to jasné dôkazy.“

Chalupeckého hypotéza, že areál na Pažici založili križiáci, sa však ukazuje ako dosť pravdepodobná. Spomínanými archeológmi na Spišskom hrade boli Andrej Fiala a Adrian Vallašek. Vallašek dokonca zanechal opis odkrytých objektov na Pažici, kde skutočne vykopali kláštor sv. Martina. Nehľadali náhodne. Vallašek uvádza, že sa zachovala dohoda z roku 1274 medzi spišským prepoštom Muthmerom a Sasmi zo Spišského Podhradia, potvrdená spišským županom magistróm Rolandom o hraniciach majetkov Spišskej Kapituly. V tejto dohode sa spomína hradska, ktorá prechádza popri kláštore sv. Martina. Takže Vallašek s Fialom išli naisto.

„Už bežnou vizuálnou obľadkou tohto miesta bolo možné rozoznať pod súvislým trávnatým porastom teréne nerovnosti pripomínajúce zvyšky objektov. Následným výskumom sa podarilo odkryť jedinečný opevnený stavebný komplex, ktorý nepochybne súvisel so spomenutým kláštorom sv. Martina,“ napísali o tom.

■ VÝNIMOČNÝ KOMPLEX

V texte o kláštore sa dozvedáme, že múry opevnenia s hrúbkou 100 až 130 centimetrov sa miestami zachovali až do výšky 120 centimetrov. Ďalej sú tam podrobne opísané jednotlivé časti vnútorných stavieb aj spôsob ich využitia. Uzavretá časť vnútri opevnenia tvorila približne 2 000 štvorcových metrov. Vallašek potvrdil, že vo výplni múrov sa okrem lomových kameňov s ilovitou zeminou objavil väčší travertínový kríž s rozšírenými horizontálnymi ramenami a fragment travertínovej kruhovej sväteničky. A vyslovil názor, že kláštor pravdepodobne patril benediktínom, pochádza z 11. storočia, v 14. storočí ešte niektoré objekty jestvovali, ale v 15. storočí definitívne zanikol.

V súčasnosti teda niet po kláštore ani stopy. Keďže nešlo o oficiálny výskum, lokalitu zasypali. Bez miestneho sprievodcu nie je možné na mieste čo i len tušiť, že sa tam kedysi nachádzal výnimočný komplex, ktorý podľa Vallaška položil na severovýchodnom Slovensku základy kresťanstva, vzdelanosti a kultúry.

Spišský Jeruzalem znovu ožil v roku 2009. Klerici tu v predveľkonočnom čase organizujú pašie. Pažica je však prístupná širokej verejnosti v každom čase. Aj so Sivou bradou. V informačnom centre na Spišskej Kapitule sa dajú získať podrobné informácie o lokalite aj sprievodca, ak je oň záujem.

Paradoxne, trebárs Taliani vyhľadávajú Spišskú Kapitolu s okolím na základe domácich informácií o lokalitách UNESCO. A čo my? Neprekážajú nám billboardy s hlavami politikov a so stupidnými heslami, ale upozornenia na významnú lokalitu áno? A možno v prípade Sivej brady je to aj dobré. Veď ako vysvetlíte cudzincovi zanedbané územie chránenej prírodnej oblasti? Že ju vlastní súkromník? Peniaze z turistického ruchu nepotečú do štátnej kasy, ak si neurobíme doma poriadok. Vo všetkom.

Špeciálna ponuka

Sprisahanie proti republike

Aká je skutočná tvár maďarskej politiky voči Slovensku? Intrigy, podrazy, ...
242 s., 5,80 €, len 2,00 €

Občania proti maďarizácii

Viete, že aj dnes u nás prebieha násilné pomadžarčovanie Slovákov? Občania, bráňte sa!
120 s., 6,50 €, len 2,00 €

Sen môjho otca

Strhujúci životný príbeh nedočkateľa, kým ho nedočítate. Spomienky na to, ako žili predkovia na Dolnej zemi.
120 s., 7,50 €, len 2,00 €

Devín – božská perla Slovenska

Aká je história Devínu? Aký je význam tohto miesta pre Slovákov? Od najstarších čias až po dnešok.
134 s., 7,50 €, len 2,00 €

Stratený syn Slovenska

Bol svetoznámy skladateľ a klavírny virtuóz F. Liszt slovenského pôvodu?
192 s., 10,00 €, len 2,00 €

Zakázané zvony

Strhujúci príbeh podľa skutočných udalostí. O národnostnom útlaku Slovákov. Vďaka čomu náš národ pretrval a existuje?
272 s., 9,90 €, len 2,00 €

Hore hlavu Slováci

Kolko im ešte dovolíme? Dokedy budete trýzniť tento biedny národ? Ostrá kritika doteraj. politiky.
150 s., 6,90 €, len 2,00 €

Maďarské blúzenie

Kto a prečo falšuje slovenské dejiny? Bájky o 1000 ročnom Maďarsku. Celé „Maďarsko“ obývali Slováci.
160 s., 6,90 €, len 2,00 €

Vstávajú vlastenci

Stratili sme národnú hrdosť? Ako je to s našim národným povedomím? Aké sú úlohy, metódy, formy a ciele vlasteneckej výchovy?
192 s., 9,90 €, len 2,00 €

Vzbura proti maďarizácii

V rokoch 1906–1908 odsúdili maďarské úrady 379 uvedomelých Slovákov. Hrdinský príbeh obyvateľov, ktorí sa postavili na odpor.
140 s., 8,90 €, len 2,00 €

Po Štefánikových stopách

Veľmi pútavé a poučné čítanie. Po stopách generála Štefánika, výstup na Mont Blanc, cesta do Polynézie, farebne ilustrované.
136 s., 10,90 €, len 2,00 €

Kecy a fakty o tzv. demokracii

Ako je to vlastne s tzv. demokraciou a slobodou tlače? Ako sa robí mediálna kamufláž? Staneme sa iba novovekými otrokmi?
150 s., 5,90 €, len 2,00 €

Koniec alebo začiatok

Vo svete vládne chaos a zmätok. Civilizácia stráca smer a dych. Morálka ide dolu vodou. Čo sa s nami stane, atď.
214 s., 6,60 €, len 2,00 €

To je ono

Klamstvá a výmysly. Toto sa v novinách nedočítate! Aká je pravda o vývoji u nás po roku 1989?
160 s., 5,30 €, len 2,00 €

Svoju objednávku pošlite na adresu:
EKO-KONZULT, P.O. Box 61,
850 07 Bratislava 57
e-mail: eko-konzult@chassco.sk

Pripomínáme si 50. výročie našej najvýznamnejšej inštitúcie v zahraničí Jubileum Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda

Peter CABADAJ - Foto: archív autora

Do širokospektrálneho rámca 150. výročia príchodu solúnskych bratov na naše územie patrí aj päťdesiatročné jubileum založenia Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme. S jeho dlhodobou všestrannou činnosťou, o ktorej toho doma vieme stále žalostne málo, sú spojené životné príbehy a rozmanité dielo popredných osobností nášho duchovného, kultúrneho a vedeckého života v zahraničí (J. Heriban, P. M. Hnilica, D. Hrušovský, M. Lacko, L. Macák, Š. Náhalka, R. Ondruš, A. Pauliny, V. Pavlovský, K. Poláček, S. Polčin, Š. Porúbčan, J. Tomko, J. Vavrovič, Š. Vrablec, J. Zlatňanský, G. Zvonický a mnohí ďalší).

Slovenskí kňazi, ktorí vyštudovali v Ríme.

Slovenský náboženský, kultúrno-spoločenský a politický pohyb v Taliansku sa vždy koncentroval prevažne v Ríme. V období pred druhou svetovou vojnou tam žili Slováci trvalejšie len zriedkavo.

Išlo najmä o kňazov, seminaristov, rehoľníkov a rehoľníčky. Počas prvej Slovenskej republiky (1939 – 1945) bolo zriadené diplomatické zastupiteľstvo tak pri Talianskom kráľovstve, ako aj pri Svätej stolici.

V druhej polovici 40. a začiatkom 50. rokov minulého storočia prišli na základe rozhodnutia svojich predstavených do Ríma noví slovenskí diecezni i rehoľní kňazi a bohoslovci. Postupne sa začala rozvíjať intenzívna organizačná, publikačná a vydavateľská činnosť, ku ktorej sa od roku 1959 pridružila myšlienka akútnej potreby všestrannej výchovy kňazského dorastu. Práve táto dôležitá okolnosť nastolila požiadavku konštituovať Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme (SÚCM). Zriadeniu ústavu predchádzali zložité organizačné a technické prípravy, zabezpečovanie finančných zdrojov na výstavbu budovy, početné pracovné stretnutia s vplyvnými krajanými duchovnými autoritami v USA a Kanade (A. Grutka, T. J. Kojiš, F. Dubosh, J. J. Lach, M. K. Mlynarovič, M. Shuba, A. Pír a iní). Práve slovenskí náboženskí činitelia v Severnej Amerike rozhodujúcou mierou prispeli k uskutočneniu tohto výnimočného projektu.

■ KONŠTITUOVANIE ÚSTAVU

Pápež Ján XXIII. podpísal 13. mája 1963 na slávnostnej audiencii v Konzistoriálnej sále Apoštolského paláca vo Vatikáne apoštolský list Magnifici eventus, venovaný 100. výročiu príchodu slovenských apoštolov, svätých Cyril a Metoda na Veľkú Moravu. Pri tejto príležitosti posvätil základný kameň SÚCM. Oficiálne otvorenie ústavu sa konalo 15. 9. 1963 na sviatok Sedembolestnej Panny Márie – patrónky Slovenska. (Ústav posvätil kardinál E. Tisserant, ktorý svojím dekrétom z 8. 1. 1961 zohral významnú úlohu v procese presadzovania myšlienky jeho konštituovania.) Autorom umeleckého návrhu mozaiky hlavného oltára v kaplnke bol známy exilový výtvarník a kunsthistorik Jozef G. Cincik, niekdajší tajomník Matice slovenskej. K definitívnemu dobudovaniu

objektu SÚCM prišlo 2. 5. 1964 a ústav tak mohol začať plniť svoje mnohoročné poslanie; jeho prvým rektorom sa stal Štefan Náhalka.

Súčasťou celosvetových osláv 100. výročia príchodu byzantskej misie svätých Cyrila a Metoda na naše územie, ktoré sa konali v Ríme, bolo aj zakladajúce zhromaždenie inštitúcie krajaných vedeckých pracovníkov – Slovenského ústavu. Po vzájomnej dohode s členmi už existujúceho Slovenského ústavu v Clevelande (vznikol v septembri 1952) sa prijalo toto rozhodnutie: „Slovenský ústav ako ustanovizeň slovenských vedeckých pracovníkov v zahraničí bude mať dve samostatné zložky – Slovenský ústav v Clevelande a Slovenský ústav v Ríme, pričom opäť Opátstva sv. Andreja-Svorada v Clevelande bude protektorom Slovenského ústavu v Ríme... Pod egidou Slovenského ústavu sa sústredila predovšetkým vydavateľská činnosť v cudzích jazykoch, pretože výsledky výskumnej činnosti slovenských vedeckých pracovníkov bolo potrebné predstavovať na medzinárodných fórach v hlavných svetových rečiach.“

■ DVADSAŤ EDIČNÝCH SÉRIÍ

O bohatých edičných aktivitách našich najvýznamnejších inštitúcií v zahraničí – SÚCM a Slovenského ústavu so sídlom v Ríme – podal ucelené svedectvo exilový literárny historik a bibliograf Jozef M. Rydlo. V prehľadnej a obsahovo vyčerpávajúcej publikácii Vydavateľské dielo Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme 1963 – 1988 predostrel komplexný bibliografický súpis edičnej činnosti, nechýba ani fundovaná vstupná štúdiá a rozsiahly poznámkový aparát.

Knižné vydania SÚCM odrážajú šesť tematických okruhov: filozofické diela, teologickú produkciu, Sväté písmo a liturgické texty, modlitebné knihy a katechetickú literatúru, cirkevné dejiny a životopisy svätých a krásnu literatúru (poézia, próza).

Knižná produkcia ústavu sa realizovala v rámci dvadsiatich edičných sérií (uvádzame v ich abecednom poradí).

Biblica (diela a príručky vedeckého alebo vedecko-náučného charakteru pre štúdium Svätého písma);

Homiletika (komentáre k biblickým čítaniam a homílie na rozličné liturgické

slávenie, homiletické príručky a príklady);

Hudba (skladby slovenských autorov a zhudobnené liturgické texty);

Jar (zábavno-výchovné knihy pre deti);

Katechéza (katechizmy pre rozličné vekové skupiny a teoreticko-praktické príručky pre katechizáciu);

Krásne slovo (pôvodná próza slovenských autorov a slovenské preklady prózy z iných jazykov);

Kresťanská výchova (diela a príručky pre rodičov a vychovávateľov o výchove detí a mládeže rôznych vekových skupín);

Logos (filozofické diela a príručky pre štúdium filozofie);

Lux et vita (diela a príručky z odboru teologických vied);

Liturgia (úradné liturgické knihy a texty schválené pre slovenskú rečovú oblasť, liturgické texty s teologicko-katechetickým komentárom);

Lýra (pôvodná poézia slovenských autorov a slovenské preklady poézie z iných jazykov);

Magistérium (dokumenty učiteľského úradu Cirkvi – koncilové a pápežské dokumenty, dokumenty úradov Svätej stolice a pod.);

Mária (náučné a pastorálne diela a spisy s mariánskou tematikou);

Meditácie (praktické príručky pre duchovný život a zbierky rozjímaní o rôznych témach kresťanského života);

Mladosť (výchovné a poučné diela a spisy pre rôzne kategórie mládeže);

Modlitby (modlitebníky a spevníky pre rôzne vekové skupiny, pričom sa vo všeobecnosti zachovávala jednotnosť s textami používanými na Slovensku);

Obzory (diela a spisy s náboženskou tematikou, slúžiace na prehĺbenie kresťanského svetonázoru);

Pramene (diela a spisy dotýkajúce sa kresťanskej minulosti Slovenska);

Sväté písmo (slovenské preklady Svätého písma Starého a Nového zákona – súborné vydania a vydania jednotlivých spisov);

Svetlá (životopisné diela o svätciach a svätcoch a o známejších hrdinských kresťanoch).

„V edičnom programe Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda nemožno nájsť dajaký presne ustálený plán. Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že vo vydavateľskej činnosti bolo viac improvizá-

cie než systematického plánovania. Treba však vziať do úvahy, že základným kritériom edičnej činnosti bolo vyjsť v ústrety najnaliehavejším potrebám slovenských čitateľov. Preto vychádzali diela, po ktorých bol najväčší dopyt alebo o ktorých sa myslelo, že sú najpotrebnejšie.“ (J. M. Rydlo, 1989)

■ Z LÁSKY K BÁSNICKÉMU PREJAVU

V stručnosti sa zmienime o edícii Lýra, ktorá bola z pohľadu počtu vydaných titulov (42) štvrtou najväčšou knižnou sériou SÚCM – po edíciách Liturgia, Meditácie a Obzory. Počas svojej vyše 25-ročnej existencie prezentovala básnické dielo našich popredných exilových tvorcov (R. Dilong, J. L. Doránsky J. Milučký, K. Strmeň, M. Šprinc, G. Zvonický, A. Žarnov). Z proskribovaných poetov, ktorí žili na Slovensku, sú zastúpení Janko Silan a Julio Zborovjan.

Iným dôležitým aspektom záujmu edície Lýra boli prekladateľské aktivity. V jej rámci vyšlo niekoľko pozoruhodných diel, ktoré svojou kvalitou významne obohatili celkový slovenský literárny aj kultúrny kontext. Na tomto mieste pripomenieme aspoň Strmeňovu monumentálnu dvojzväzkovú antológiu svetovej lyriky Návštevy (1972), Žarnovove preklady Wildeovej Váženskej balady (1976) či poézie Karola Wojtyly alias pápeža Jána Pavla II. – Profily (1979)...

Edícia Lýra, ktorá bola taktiež založená v pamätnom jubilejnom cyrilo-metodskom roku 1963, predstavuje najvýznamnejšiu knižnú sériu našej exilovej umeleckej spisby. Stalo sa tak nielen zásluhou veľkorysosti vedenia SÚCM, ale aj neúnavného úsilia, obetavosti a rozhladenosti jej výkonného redaktora – básnika, esejistu a prekladateľa Gorazda Zvonického. V tejto súvislosti známy exilový spisovateľ a publicista Imrich Kružliak pred časom uviedol, že Lýra sa „zrodila z lásky k básnickému prejavu, ale rovnako aj z kultúrnych potrieb exilu, zo záľuby i v zahraničí chcieť čítať poéziu sloven-

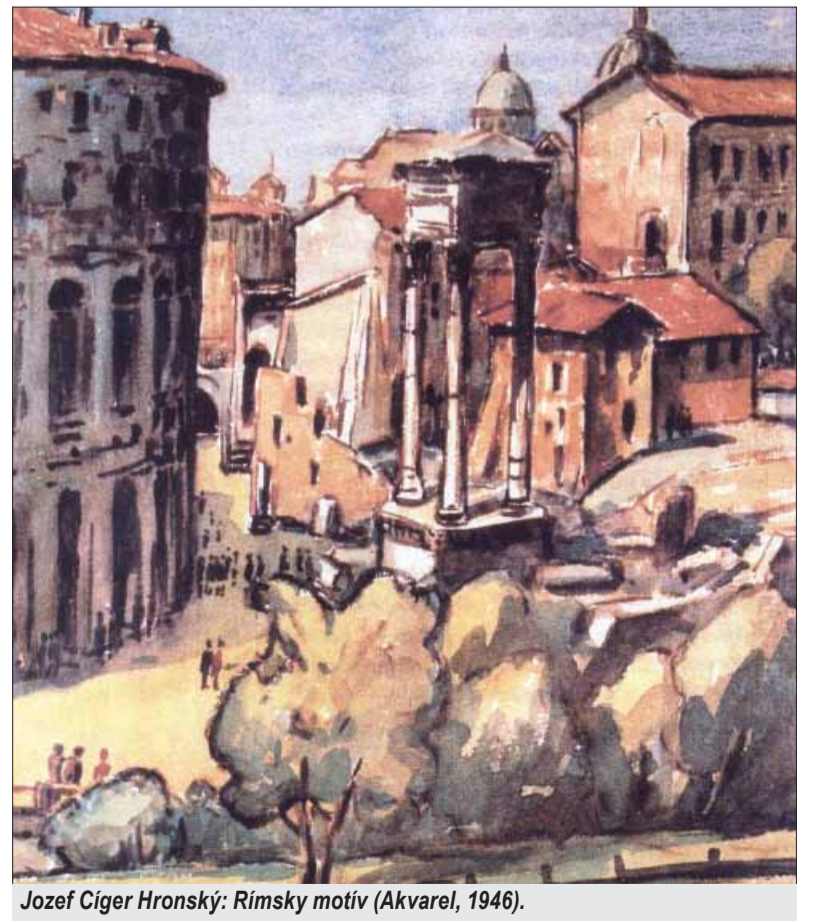
ských básnikov. Jedno, či už pôvodnú alebo cudzie poetické výtvy v slovenskom prebásnení. To sú dostatočné dôkazy, že Slováci v zahraničí vytvorili kultúrne slovenské prostredie, v ktorom chcú žiť plným kultúrnym životom... Vyšli tu knihy nanajvýš náročné už podľa poetickéj zákonitosti, vyšli tu poémy, lyrické prózy, reflexívna i osobná lyrika, meditatívne verše, výžinok z celoživotnej tvorby i náročné preklady zo svetovej poézie. Prúdy, akými kráča svetová poézia, odrážali sa aj v tvorbe slovenských exilových básnikov... Ak exil mohol niečím trvalým dokumentovať svoju duchovnú vyspelosť, tak predovšetkým tvorbou svojich básnikov. Aj tým podielom, mimoriadne záslužným a veľmi cenným, ktorý vyšiel v sérii Lýra.“ (1973)

■ PÁPEŽSKÁ INŠTITÚCIA

V roku 1981 navštívil SÚCM pápež Ján Pavol II., ktorý neskôr (1998) túto nábožensko-kultúrnu inštitúciu povýšil na Pápežský ústav a zriadil v ňom Pápežské slovenské kolégium sv. Cyrila a Metoda. Týmto rozhodnutím ocenila hlava katolíckej cirkvi dovtedajšiu rozmanitú činnosť a dosiahnuté výsledky SÚCM. Obidve spomínané pápežské inštitúcie pokračujú v súčasných podmienkach a podľa svojich možností v zveľadovaní náboženského, duchovného, národného a kultúrneho dedičstva Slovákov doma i v zahraničí.

Dnešné Pápežské slovenské kolégium sv. Cyrila a Metoda v Ríme je cirkevnou ustanovizňou, pričom na základe dekrétu prezidenta Talianskej republiky má štatút právnickej osoby. Pokiaľ ide o jeho aktuálnu činnosť a zameranie, okrem iného poskytuje kňazom zo slovenských diecéz možnosť bývať vo večnom meste, navštevovať pápežské univerzity a iné, cirkevne schválené inštitúty.

Pri príležitosti 50. výročia SÚCM sa v priestoroch Pápežského slovenského kolégia sv. Cyrila a Metoda v Ríme konala 17. – 18. mája 2013 medzinárodná vedecká konferencia. Podujatie otvoril spoluzakladateľ ústavu kardinál Jozef Tomko, ktorý pútavo objasnil pozadie, okolnosti a zaujímavé súvislosti jeho vzniku. Potom nasledovali vystúpenia popredných domácich i zahraničných odborníkov, reflektujúce všetky relevantné aspekty širokospektrálnej činnosti a aktív Slovenského ústavu sv. Cyrila Metoda v Ríme.

Jozef Ciger Hronský: Rimsky motív (Akwarel, 1946).

Nesmrtelný príbeh lásky a smrti v nových baletných podobách

Rómeo a Júlia na prvej divadelnej scéne

Text a foto: Dagmar JORDOVÁ

Keď sa opýtali talianskeho choreografa a tanečníka Massima Moriconeho, aké je poslanstvo Prokofievovho baletu Rómeo a Júlia pre dnešné publikum, odpovedal: „Jednoznačne láska. Tá nakoniec nad všetkým zvíťazí. V každej dobe by sme mali viac myslieť na lásku a menej na boj.“ Riaditeľ Baletu SND Jozef Dolinský ml. v úvode tejto divadelnej sezóny pripomenul úspešné hostovanie baletu na letnom Shakespearovskom festivale v Divadle Globe v Ríme, kde s baletom Rómeo a Júlia, ktorého premiéra bola v apríli tohto roku v SND, sa predstavil v piatich predstaveniach a videlo ich vyše päťtisíc divákov.

Po augustovom úspešnom hostovaní zavíta Balet SND opäť do Talianska v januári, kde bude účinkovať v ďalších mestách s baletnými inscenáciami Onegin, Rómeo a Júlia a baletným galavečerom.

■ SHAKESPEAROVE TRAGÉDIE

William Shakespeare sa narodil v roku 1564 v Stratforde, ale väčšinu života prežil v Londýne, kde napísal takmer všetky svoje diela – tragédie, historické hry, komédie, poémy a sonety. Nesmrtelný príbeh mladých

smrteľníkov Rómea a Júlie patrí do jeho stredného tvorivého obdobia, keď vznikli aj ďalšie známe tragédie ako Othello, Kráľ Lear, Hamlet alebo Macbeth, ktoré sa stali libretom svetoznámych Verdiho oper. Na pozadí nenávisť otcov dvoch rozhevaných rodov sa odvíja najznámejší príbeh milencov z Verony, končiaci ich oslobodzujúcou smrťou, ktorou sa rozhodnú spečať svoju lásku. Emocionálny náboj príbehu oslovuje mladých aj starých celé storočia. Dramatický silný námet tragického

príbehu motivoval skladateľa Sergeja Prokofieva (1891 – 1953) na vytvorenie modernej hudobnej koncepcie baletu.

Počas svojho plodného tvorivého života podnikal Prokofiev cesty do cudziny a od roku 1918 pôsobil najskôr v New Yorku, neskôr v Nemecku a Paríži, kde sa usiloval ako skladateľ presadiť. V Londýne už v roku 1913 začal spolupracovať so Sergejom Ďagilevom a s jeho Ruským baletom. Na Západe sa stretol s úspechom aj neúspechom, zvlášť po parížskom fiasku s dielom Na Dnepri sa v roku 1936 definitívne rozhodol vrátiť do svojej rodnej krajiny. Tu, ovplyvnený Londýnom a Shakespearom, píše partitúru baletu Rómeo a Júlia. Dielo sa mu nepodarilo naštudovať s baletom v Leningrade a ani v Moskve. Na počudovanie, prvé uvedenie baletu Rómeo a Júlia sa uskutočnilo v Brne 30. decembra 1938 v Divadle Na hradbách – v dnešnom Mahenovom divadle v spolupráci s tanečníkom a choreografom Ivom Váňom Psotom.

V Leningrade bola prvá premiéra tohto baletu 11. januára 1940. Aj ruskí kritici napriek modernej a pre nich na ten čas nie veľmi zrozumiteľnej kompozícii uznali výnimočnosť diela. A naozaj, balet Rómeo a Júlia je ozdobou všetkých svetových divadelných scén. Medzi ďalšie známe Prokofievove balety patrí aj Popoluška. Z opier vyniká Vojna a mier. Prokofiev písal i filmovú hudbu do Eizenštejnových filmových eposov. Na sklonku života ešte dokončil baletnú Rozprávku o kamennom kvietku. Paradoxne zomrel v ten istý deň a rok ako Stalin.

■ MILENCI NA SLOVENSKU

Prvé naštudovanie baletu o nesmrtelných milencoch z Verony v choreografii, réžii a kostýmoch Stanislava Remara a hudobnom naštudovaní Tibora Andrašovana v SND sa zapísalo do dejín rokom 1949. Terajšie naštudovanie baletu nesie výrazný rukopis choreografa, tanečníka a herca Massima Moriconeho. Umelec sa narodil v roku 1958. Študoval v Ríme a v Bruseli, spolupracoval s celým radom významných choreografov a tancoval v tanečných filmoch. V súčasnosti spolupracuje s mnohými európskymi a so svetovými baletnými scénami, účinkuje na Bienále Benátky a Trienále tanca v Tokiu. V roku 1991 dostal ponuku

od riaditeľa Northern Ballet Theatre, aby urobil choreografiu pre Prokofievov balet Rómeo a Júlia. Predstavenie sa stalo hitom sezóny a získalo aj Hudobnú cenu Kráľovskej filharmonie a nomináciu na Cenu Laurencea Oliviera. Táto choreografia sa stala základom aj pre choreografiu rovnomenného baletu v SND. Bratislavská verzia je však oproti Northern Ballet Theatre situovaná do Londýna do divadla Globe a koncentrovaná na osobnosť Shakespeara a nie na taliansku Veronu, ako to bolo v prvom prípade. Choreografia zostala pôvodná. Scénografiu navrhol Peter Jankú a hudobný sprievod s orchestrom SND naštudoval Rastislav Štúr. Kostýmy v duchu alžbétinského divadla navrhol taliansky výtvarník Luca Dall'Alpi. Príbeh sa skoncentroval do troch dejstiev so slovenským aj s medzinárodným obsadením. Od aprílovej premiéry je po každý raz predstavenie vypredané, aj to posledné 20. septembra. To hovorí za všetko. Balet SND dostal príležitosť pre budúci rok s predstavením hosťovať práve v slávnom divadle Globe v Londýne, čo by znamenalo pre slovenský súbor veľký úspech.

Múdre mudrovanie o živote

Viera Švenková: Počúvaj vietor, Vydavateľstvo SSS, 2013

KNIHA TÝŽDŇA

Nemáte kde publikovať, píšete knihy, odporúčal svojho času slovenským novinárom a publicistom francúzsky kolega. Najnovšia knižka Viery Švenkovej Počúvaj vietor je akoby naplnená tohto odporúčania. Cez životné osudy hlavných hrdinov sprostredkúva svoje názory na súčasnosť i do zabudnutia plynúce skúsenosti predchádzajúcich generácií, ktoré nedokážu konkurovať moderným výtvarným umením umožňujúcim pohodlnejší život.

Dalo by sa povedať, že ide o angažovanú tvorbu, no odporovalo by to jemnému vkusu autorky. Ibaže ona skutočne angažovaná je. Hoci akoby len tak, mimochodom. No priam mrazivo, keď sa v príbehu objaví osud mnohodetnej rodiny, ktorá prišla nešťastnou náhodou o otca.

„Peňazí nie! Deti často sedia doma, nechodia do školy, vyhovám sa, že sú choré. Po novom roku zdrazil autobus, čo robiť, keď nemám na žiacke lístky? Tí starší sa už učia klamať, cestujú načierno. Čo z nich bude?“ žaluje sa hrdinka príbehu priateľke učiteľke, ktorá „podobné príbehy sleduje v škole deň čo deň“.

Nie, knižka nie je o smutných osudoch, skôr o láske, o živote ľudí v najrôznejších povolaniach a v rozličnom veku. Stretáme tu úspešnú podnikateľku i takmer deväťdesiatročnú tetku, zosobňujúcu múdrosť predkov. Autorka sa v knižke prejavila ako citlivá zberateľka ľudových tradícií a kritická hodnotiteľka moderných trendov, nezlučiteľných s udržateľným rozvojom ľudstva. Pripomína, ako sa ochudobňujeme, keď nevnímame rady starších, prameniace zo stáročných skúseností generácií predkov. Kriticky sa vyjadruje k úrovni kultúry, ktorá už dosiahla štádium, že ľudí vyháňa z divadiel. „To najlepšie, čo tento stánok kultúry ponúka, je bufet,“ hovorí jedna z protagonistiek o divadelnom predstavení.

Švenkovej knižka je ako jemný letný vánok. Prijemná, poteší, no aj poučí. Toho, kto sa poučiť dá. Súčasne zanecháva budúcim generáciám svedectvo doby od autorky s vysokou erudíciou a prenikavým intelektom.

Eva ZELENAYOVÁ

NEKROLÓG

Ak pred rokom zomrel majster Karol Kállay, nikto netušil, že slovenskú fotografiu postihne po roku ďalšia strata. V stredu 11. septembra v skorých ranných hodinách zomrel vo veku šesťdesiatjeden rokov ďalší z výrazných tvorcov fotografie Tibor Huszár. Je zrejme, že jedna z dôležitých kapitol umenia transformovaného do citlivých políčok filmu sa uzatvára.

Objektív plný človečiny

Tibor Huszár sa narodil 16. júna 1952 v obci Reča. Po absolvovaní gymnázia v Pezinku vyštudoval Filmovú fakultu Akadémie múzických umení v Prahe.

Vzápätí pôsobil za morom v New Yorku ako hosťujúci umelec, aby sa po návrate na Slovensko naplno oddal svojmu milovanému fotografovaniu. Neskôr sa venoval aj pedagogickej práci. V roku 2003 prednášal na Univerzite sv. Cyrila a Metoda v Trnave a v roku 2004 učil na Akadémii dramatických umení v Banskej Bystrici predmet Dokumentárna fotografia, pričom sa v roku 2006 habilitoval na docenta.

Tibor Huszár bol neprehliadnuteľný postavou i tvorbou, slobodne si vyberal témy a slobodne tvoril pozoruhodné hodnotné knihy. Z jeho voľnej tvorby je známy cyklus Cigáni. Fotografovaním tohto etnika sa zaoberal viac ako pätnásť rokov. Venoval sa aj portrétovaniu osobností svetového umenia a kultúry a tiež slovenským spisovateľom. Absolvoval študijné fotografické cesty v Japonsku, Číne, v bývalom Sovietskom zväze. Fotografoval vzbury v slovenských väzniciach – v Leopoldove, Ilave, Novej Dubnici. Pochádzajú od neho aj cykly New York, Indiáni, Drevené kostoly. Okrem voľnej tvorby tvoril aj v oblasti dokumentárnej fotografie, napríklad v roku 1990 zdokumentoval cesty vtedajšieho prezidenta ČSFR Václava Havla a v roku 1998 fotograficky zdokumentoval predvolebnú kampaň HZDS. Tibor Huszár získal množstvo ocenení na Slovensku aj vo svete a hoci zákejná choroba predčasne urobila bodku za jeho tvorbu, fotografie ostávajú ako dokument o nevyššom talente tvorivého človeka. (mab)

HUMORESKA

Nesmierna je sila tlačenej slova! Nedávno sme v našich novinách písali na tomto mieste o poslaneckej pasovačke. A hľa! Ani veľa vody Laborcom nepretieklo a výsledky sa dostavili. Keď predtým išlo len o poslaneckú strkanicu, pri ktorej boli natrhnuté iba jedny nohavice, po našom článku už bola natrhnutá pera, ľudovo povedané huba istého nášho zákonného zástupcu. Na túto potešujúcu správu ihneď zareagoval kolektív z Lunika IX., ktorý sa chystá zaslať na hradný vrchok zdravicu. V nej zablahoželá poslancom k výraznému po-

kroku, lebo o čo sme horší ako japonský, juhokórejský či filipínsky parlament, kde to občas skutočne lieta ako na turnaji v bojových športoch. Samozrejme, že naši zákonodarcovia majú ešte rezervy. Kopanec do hlavy z obrátky ešte nezvlá-

ciatívna poslanecká žalobaba našla v smetnom kontajneri. Dovoľujú si len pripomenúť, že prevaha fliaš od vína poukazuje na nedostatočnú odbornú prípravu súčasných. Aj malé dieťa z tréningového strediska Letanovský mlyn vie, že

sa nám však aj ďalší odborníci, napríklad z krčmy U zdechlého koňa. Na jednej strane uznávajú, že naši parlamentní borci majú sťažnú situáciu kvôli bezpečnostným rámom, pre ktoré ich ignorantská ochranka s britvou, nehovoriac o mačete,

Po týchto veľmi prajných ohlasoch sme sa obrátili aj na známeho politológa, ktorý si nepraje byť menovaný, kým nebude vymenovaný. Tento znalec našej politickej scény konštatoval, že veci sa vyvíjajú správnym smerom. Poslanci sa zdokonaľujú v bojových umeniach a prípadná vkusná a dobre zariadená aréna, trébars aj v priestoroch podzemného parkoviska, je už pomaly nevyhnutnosť. Daňový poplatník ju iste rád zafinancuje, keďže je tu nádej, že po získaní bojových zručností sa poslanci rukou i nohou nerozdielnou začnú biť za lepší život Slováka. Ak nie, tak nám Pán Boh pomôhaj... Marek DANKO

Inšpiratívna poslanecká pasovačka II.

dajú, ale majstrovstvo sa rodi pomaly v pote tváre na jednotlivých zasadnutiach. Zároveň občianske združenie Lakatoš, dcéry a synovia, spoločnosť s ručením neobmedzeným s uspokojením prijali správu o prázdných fľašiach od alkoholických nápojov, ktoré ini-

po sociálnych dávkach dávajú jednotlivým bojovníkom nebyvalú rancáciu najmä nápoje o niekoľko stupňov tvrdšie, ako je víno, bárs by bolo aj fajnové jablčnô. Borovička či vodka, vhodne doplnená rumom, vybudí bojovníkov k skutočne reprezentačným výkonom. Ozvali

do budovy parlamentu nepustiť. Lenže bojovník so skutočným srdcom si musí vedieť poradiť. Stolička, noha zo stola, ťažšia váza – to sú všetko bojové pomôcky na nezaplatenie. V najhoršom prípade dobre posluží aj vidlička či príborový nožik z parlamentného bufetu.

Svätí Cyril a Metod – kultúrni diplomati moderného Slovenska

A preto čujte, Sloveni, slovo od Boha....

Dušan D. KERNÝ – Foto: archív autora

V ruskom meste Astrachán, ležiacom nielen na brehu mohutného toku Volgy, ale aj v rozsiahlej delte impozantného toku, čakali dohovorení sprievodcovia, kým sa skončila letné horúčavy a nastane prijateľné jesenné počasie. Čakali na jedného Slováka. Čakali na fotografa, ktorý má prísť z takmer tisíc päťsto kilometrov vzdialenej Moskvy... Astrachán je mesto čulých obchodných stykov takrečeno s celým svetom, vrátane Slovenska, povestné je jesetermi, čiernym zlatom – ropou, no najmä čiernym kaviárom. Ale muž, ktorého návštevu v horúcom lete odložili, sa ani tak nezaujímal o mesto ako o mnoho kilometrov vzdialené miesto s názvom Itil – o jeho archeologické vykopávky a objavy.

Vlastne ani tieto vykopávky sami osebe neboli prvoradým predmetom jeho záujmu – išlo mu najmä o to, aby vyfotografoval miesta a pokiaľ možno aj pamiatky na časy, keď tam pred vyše tisícročím boli dvaja muži z Byzancie – Konštantínopolu...

■ V DELTE VOLGY

Volali sa Konštantín a Metod. Boli tu v roku 861 – 862 a hlavným cieľom ich misie bolo získať obyvateľov vtedajšej Chazarskej ríše pre kresťanstvo. V tejto misii išlo o to, aby Chazari, vlastne ich vládnucu vrstva, opustili judaizmus a prešli na kresťanstvo. Chazari boli pôvodne kočovný, neskôr polokočovný turkický národ nejasného pôvodu, ktorý obýval strednú Áziu. Postupne ako jeho príslušníci bohatli z kontroly tranzitného obchodu medzi európskym severom a Orientom, stále viac prechádzali na usadlý spôsob života. Ich najdôležitejším obchodným strediskom a zároveň panovníckou rezidenciou sa stala novozaložená pevnosť Itil, ktorého presná poloha nie je známa, no leží v delte Volgy. Časť z nich v roku 895 spolu so starými Maďarmi zaútočila na Karpatskú kotlinu, usadili sa pravdepodobne v dolnom Potisí, kde postupne splynuli s ostatnými obyvateľstvom. Chazarskú ríšu zničili v roku 965 kyjevské knieža Sviatoslav I. Igorevič.

Treba si uvedomiť, čo to je hľadať v delte rieky Volgy – najväčšej riečnej delty v Európe – na priestore niekoľko tisíc štvorcových kilometrov. Fotografický životopis tejto časti života sv. Cyrila a Metoda doteraz nemáme. Bude to výnimočná cesta, vlastne taký fotografický životopis miesta, kde naši svätci boli, a zároveň zviditeľnenie toho, aký významní misionári, diplomati to boli, akými významnými úlohami ich Byzantská ríša a jej cisár poverovali. To všetko dáva do širších súvislostí a podtrhuje význam tej misie, ktorú urobili na územie Veľkej Moravy, teda aj na územie dnešného Slovenska.

■ TRI VÝPRAVY

„Boli to významní predstavitelia, ktorých poverovali najvýznamnejšími úlohami Byzantskej ríše,“ povedal pre SNN autor výnimočného projektu Pavol Demeš. Fotografie z bájneho a dlho neznámeho mesta Itil mu chýbajú na doplnenie fotografického životopisu, súčasťou trojročného projektu Po stopách sv. Cyrila a Metoda. Cesta po stopách chazarskej misie by mala nadväzovať na výstavu v Slovenskom inštitúte v Moskve, napokon pri ceste mu bude veľvyslanectvo nápomocné.

„Práve tak ako v Rusku chceme svoju výstavu predstaviť v Grécku, v USA, v Nemecku – a samozrejme by som bol rád, keby sa dostala aj do slovenských miest,“ vysvetľoval podstatu svojho zámeru pre náš týždenník.

Tak by sa mala začať aj púť ojedinelej fotografickej výstavy Pavla Demeša v zahraničí ako súčasť kultúrnej diplomacie Slovenskej republiky v roku významného výročia. Demeš s nadšením a so zaujatím vyrozprával pre SNN svoje povznášajúce pocity, keď pri príležitosti pripomenutia si 1 150. výročia príchodu sv. Cyrila a Metoda na územie Veľkej Moravy mohol v spolupráci

Viliam Turčány (zľava) a Pavol Demeš

s Ministerstvom zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky usporiadať v priestoroch chýrneho rímskokatolíckeho kostola v Devíne podujatie Fotografický životopis patrónov Európy. Bolo určené pre diplomatický zbor akreditovaný v Slovenskej republike. Sv. Cyrila a Metoda vyhlásil pápež Ján Pavol II. v roku 1980 za spolupatrónov Európy.

■ DEVÍNSKY KOSTOL

„Bolo to mimoriadne podujatie a atmosféra v devínskom kostole, keď sme mohli poukázať na to, že napriek odstupu vyše tisíc rokov to pre nás nie sú len symboly, cyrilometodská tradícia u nás nielen spája, ale dokonca určovala mnohé udalosti v našich dejinách, udalosti, ktoré smerovali, viedli k našej emancipácii a neskôr k našej suverénnej štátnosti. To podujatie a záujem diplomatického zboru pod klenbou devínskeho kostola pre mňa ostane nadlho v pamäti,“ konštatoval P. Demeš.

„Najsilnejším zážitkom pre mňa bolo aj polnočné aténske stretnutie so speváckym gréckokatolíckym zborom Kyrillomethodion z Bratislavy. Prídete zaspievať aj na otvorenie mojej výstavy na Bratislavskom hrade, spýtal som sa napoly si myslieť, že to je priveľmi odvážna žiadosť – zbor je veľký a má svoje termíny. Prekvapila ma odpoveď, rýchla a jednoznačná: Samozrejme prídeme!“ Prečo je pre P. Demeša ono polnočné stretnutie a sľub pod Akropolou také nezabudnuteľné?

Veľvyslanectvo Slovenskej republiky v Grécku pripravilo totiž pri príležitosti 1 150. výročia príchodu sv. Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu a územie dnešného Slovenska sériu vystúpení katedrálneho zboru, ktorý už viac ako sedemdesiat rokov nesie vo svojom názve mená sv. Cyrila a Metoda. Prvý koncert sa symbolicky konal v Solúne, rodisku vierozvestcov. Druhý, veľmi úspešný koncert bol v pravoslávnom Chráme sv. Paraskevi v Aténach. Toto vystúpenie usporiadalo slovenské veľvyslanectvo s archimandritom pravoslávneho Chrámu sv. Paraskevi Dionysiosom Katerinasom. Na vystúpení, ktoré

uchvátilo početné miestne publikum, sa zúčastnil metropolita Atén Damaskinos, starosta aténskej štvrte sv. Paraskevi i viceguvernér regiónu Atiky Maniatis Konstantinos. Katedrálny zbor je nesporným dôkazom zachovávaní a šírenia kultúrneho odkazu, ktorý Cyril a Metod zanechali Slovákom, Slovanom i celej Európe. Zbor zveľaduje a popularizuje skladby významných skladateľov v pôvodnom staroslovanskom (cirkevno-slovanskom) jazyku.

Koncertmi vyjadřilo veľvyslanectvo i zbor nielen vďaka národu, z ktorého vzišli títo dvaja šíritelia viery a pokroku, ale sa nimi opätovne pozitívne zviditeľnila Slovenská republika. V priestoroch Radnice mesta Solún otvorili výstavu pod názvom 1 150. výročie príchodu sv. Cyrila a Metoda na územie dnešného Slovenska. Pripravilo ju Slovenské národné múzeum (Historické múzeum) v spolupráci s Ministerstvom zahraničných vecí a európskych záležitostí SR a uvidí ju široká grécka verejnosť, diplomati a slovenská komunita žijúca v Solúne. Slovenský veľvyslanec spoločne s primátorom Solúna v susedstve Chrámu sv. Cyrila a Metoda slávnostne otvorili aj Park Slovenska, odhalili pamätnú tabuľu venovanú týmto významným solúnskym rodákmi a zasadili dva duby ako výraz vďaka slovenského národa.

■ SPEV V STAROSLOVENČINE

A tak sa zbor Kyrillomethodion stal aj jedným zo zlatých klincov otvorenia výstavy Pavla Demeša na Bratislavskom hrade, kde v jeho vystúpení zaznel staroslovanský jazyk, staroslovanský Otčenáš, spevokol všetkých preniesol v duchu do doby, keď sa týmto jazykom hovorilo. Ako to povedal sám autor: „Považujem za poctu, že výstava sa uskutočnila vďaka Historickému múzeu Slovenského národného múzea na Bratislavskom hrade, teda na miestach bývalého veľkomoravského hradiska s bazilikou, reálne spojených s cyrilometodským dedičstvom. Pre moje trojročné putovanie inšpiráciou bolo najmä dielo profesora Marsinu Metodov boj a okrem toho som aj objavil a publiku pri otvorení výstavy som predstavil – okrem zboru – ďalší do-

slova poklad, o ktorom som dlho nevedel – doktora Viliama Turčányho, rodáka zo Sučej nad Parnou, ktorý podľa prekladu prof. Paulinyho prebásnil Proglas. Pre mňa to bol objav a pre prítomných zážitok – pán doktor Turčány predniesol báseň Proglas najprv v staroslovenčine a potom vo svojom slovenskom preklade sýtim, zvučný hlasom, ktorý sa rozliehal po historických priestoroch Bratislavského hrada – bolo to nesmierne pôsobivé...

„A preto čujte, čujte toto, Sloveni: dar tento drahý je vám daný od Boha...“

Doktor Turčány recitoval Proglas, Predslov k svätému evanjeliu, porozprával nám, ako sa ním zaoberá od roku 1964, veď napokon, ako uviedol, samotný objav textu zo siedmeho storočia siaha len do roku 1858. Pri recitácii, prednese v origináli a v slovenskom preklade, sme si všetci uvedomili silu tohto textu, priamu osudovosť toho, že sv. Cyril a Metod prišli práve na jednej z troch rozhodujúcich misií – k Chazarom, k Arabom práve k nám. Ako povedal doktor Turčány, zasiali semeno, ktoré dodnes dáva plody a ktoré už nikto, verme, nevyňičí. Môj skromný podiel je len v tom, že som prešiel miesta, kde pôsobili, urobil som všetko pre to, aby som to zachytil objektívom, a tým pre každého viditeľne zasadil do súvislostí. Veď z mapy vidno, ako cesta v tých časoch a podmienkach na cestovanie obsiahla obrovské územie medzi Volgou, Eufratom a Dunajom. Môžem bez preháňania povedať, že to je výkon aj dnes, keď som v irackej Samare fotografoval stavbu, špirálovitú vežu, ktorá stála v čase, keď tam boli sv. Cyril a Metod. Ochranná nepriestrelná vesta, ktorú som mal stále oblečenú, ako aj to, že ma nesprevádzala, na rozdiel od iných ciest, manželka, bolo akoby symbolom náročnosti a nebezpečnosti putovania v tejto oblasti. Na druhej strane zasa si človek uvedomí civilizáciu silu tradície, keď vidí pred sídlom OSN v New Yorku dielo nášho sochára Rudavského, ktoré vzniklo práve z nesmiernej sily posolstva Cyrila a Metoda, zatiaľ čo v moravských Mikulčiciach som fotografoval súsošie oboch, ktoré tam postavili Bulhari,“ povedal okrem iného pre SNN Pavol Demeš.

■ DEMEŠ – PŮTNIK

Pavol Demeš sa vlastne tiež stal pútnikom. Pretože ako povedal, začiatky jeho putovaní sú na miestach, kde bol sv. Pavol z Tarzu. Sebe vlastnou danosťou fotografa sledoval premenu Šavla na Pavla. Výstava vznikla pred niekoľkými rokmi a stala sa základom myšlienky urobiť to ešte raz a inak. Pri terajšom putovaní po slovenských pamiatkach v Ríme stretol vo Vatikáne gréckokatolíckeho duchovného Cyrila Vasila, ktorý ho inšpiroval svojím rozprávaním – a tak sa postupne v priebehu troch rokov pripravoval na tohtoročný cyrilometodský rok a jeho fotografické dielo o miestach, kde boli sv. Cyril a Metod, sa stalo súčasťou projektu výstav ako súčasť kultúrnej diplomacie Slovenskej republiky. Svätí Cyril a Metod sú tentoraz takpovediac kultúrnymi vyslancami moderného Slovenska, tradícií a duchovných koreňov, na ktorých tento moderný štát vznikol. Vlastne všetci mali možnosť pred tromi rokmi mať ten istý nápad, tú istú myšlienku – no len Pavol Demeš vedel ako na to, aby nápad neostal iba ideou. Ako mimoriadne výstižne povedala historička umenia Alena Piatrová: „Autor sa ponára do dejín vnímavými očami, oživuje historickú pamäť, posolstvo fotografií je čitateľné: je o hľadani identity, je o presvedčení, že misia svätých Cyrila a Metoda bola a je pre dejiny a prítomnosť Európy a Slovenska podstatná, Demeš vytvára dynamiku protikladov medzi historickou skutočnosťou a dnes rozšírenou tendenciou niektorých historikov redukovať cyrilometodský kult len na mýtus.“

POZNÁMKA

Jedným z najnovších či najmladších súsoší slovanských vierozvestcov sv. Cyrila a sv. Metoda je dielo mladého akademickeho sochára Romana Hřčku, ktoré slávnostne odhalili 5. júla 2011 v Nových Zámkoch. Nachádza sa v parkovom priestore za kláštorom rehole menších bratov františkánov v historickej časti mesta. V rôznych lokalitách našej vlasti sa stretávame s plastikami zakladateľov slovanského písomníctva a kultúry. Každé dielo má svoju históriu, svojho autora a vzniklo v inom období.

Z hlbín archívov...

Z archívnych materiálov sa dozvedáme aj o tom, ako vznikali najstaršie pamätníky solúnskym bratom na našom území. Skupinka slovanských národných buditeľov si takýto cieľ vytýčila pred sto päťdesiatimi rokmi v Nitre. Jedným z iniciátorov myšlienky bol nitriansky kanonik Juraj Tvrďý (1780 – 1865), ktorý k tisícročnému jubileu príchodu sv. Cyrila a Metoda doručil pešťbudínskym národovcom 1 050 zlatých. Keďže sa im nepodarilo získať povolenie vrchnosti na umiestnenie sochárskeho diela, darované peniaze presunul na základinu Spolku sv. Vojtecha.

O tejto skutočnosti sa dočítame v archívnych materiáloch či v dobovej tlači a približuje nám ju aj úryvok listu Jozefa Viktorina, adresovaného J. M. Hurbanovi 2. decembra 1858:

„Jurko Tvrďý, kanonik Nitriansky, čo na Spolok Vojtecha základinu 1 000 zlatých obetoval – ten samý Tvrďý i na vystavanie pomníka Cyrilla a Metoda v Nitre 1 000 zlatých zložiť sľúbil. Ja v takýchto veciach praktický, vybral som sa 4. okt. s Cabanom a Palárikom do Nitry, aby sa sľub uskutočnil. To sa i stalo. Náš šlachetný Jurko zložil 1 000 zlatých, ktoré už v Budínskej sporiteľni úroky donášajú. Na to sme 19. októbra Klempa, Barton, Radlinský, Palárik a ja podali rekurz na Vládu, v ktorom žiadame, aby sme na základe 1 000 zlatých už obetovaných verejnú zbierku ku vystavaniu pomníka Cyrilovi a Metodovi v Nitre zaprevadiť mohli. Až doteraz nemáme ešte odpovede...“ (List je uložený v ALU SNK Martin, pod č. 29 F 68.)

Odpoveď časom dostali, ale bola zamietavá. To však neubránilo chuť slovenským vlastencom na organizovanie rôznych ďalších podujatí na oslavu tisícročia slovanských vierozvestcov v roku 1863.

Helena RUSNÁKOVÁ

Súsošie v Nových Zámkoch

REFLEXIA

Z času na čas si zalistujem aj v Novom zákone a takmer vždy v ňom narazím na nejaké podobnosť, ktoré sa aj po stáročiach dokáže prihovoriť dnešnému človeku. Akoby evanjelisti, ktorí tieto podobnosti zozbierali, dovideli až do dnešných čias a vedeli, že aj nás bude zaujímať, o čom uvažovali naši predkovia, keď sa prechádzali v sandáloch a tunikách po horúcom piesku Izraela.

Ochoreli sme na závisť?

Viem si celkom dobre predstaviť, ako zareagovali napríklad obyčajní robotníci z vinohradov, keď im Ježiš z Nazaretu vyrozprával príbeh o hospodárovi, ktorý keď potreboval ich pracovité ruky, prišiel skoro ráno, len čo sa rozvidnelo, za nimi a najal si ich za jeden denár na deň. Pred obedom zohnal ďalších robotníkov a poslal ich tiež pracovať do vinice. O niekoľko hodín neskôr poslal za nimi ďalšiu skupinu. Keď všetci prácu ukončili, rozkázal svojmu správcovi, aby ich vyplatil. Každý dostal po jednom denári. Samozrejme, že to vyvolalo nespokojnosť v radoch tých, čo pracovali najdlhšie. Vtedy im hospodár povedal: „Vari sme sa nedohodli na jednom denári na deň? Vari si nemôžem na svojom robiť, čo sa mi zachce,“ spýtal sa nespokojencov. „Alebo snáď kvôli mojej štedrosti trpíte závisťou?“

Predpokladám, že netreba nikomu vysvetľovať náboženský zmysel tohto podobenstva, no mám taký dojem, že bývalý premiér v susednom Česku ho poznal iba povrchne a vzal si z neho iba svetské ponaučenie. Bol potom veľmi sklamaný, keď mu nebolo dovolené robiť si na svojom úrade, čo sa mu zachce. Vysvitlo, že bol príliš štedrým gavalierom v rozdávani odmien pre svojich najbližších. Napokon všetci ten prípad poznáme, netreba sa o ňom rozpisovať. Pani Nagyová sa však stala legendou v poberaní odmien, tak ako sa svojho času stali na Slovensku legendami pošťárka Hrdá, železničiar Kravec a ďalší, ktorých pažravosť nemala hranice. Odišli s hanbou, no tí, čo napríklad na železnici prepúšťali, odmeny schvaľovali a navrhovali, sa asi nepoučili. Nedávno tam musel prísť robiť poriadky minister Počiatek a zbaviť ich prepychových, novučkých a veľmi drahých limuzín, ktoré si dopriali napriek tomu, že je kríza a že sa muselo prepúšťať. Teraz sa vozia v lacnejších a o niečo menej luxusných tátošoch. Ktovie, kto sa v takýchto prípadoch stáva majiteľom vozidiel určených na odpis. Určite to nebude nejaký výhybkár.

Čo s týmto všetkým má spoločné závisť? Je to skutočne závisť, tak ako ju opisoval Cicero, Tacitus, Balzac..., ktorí ju považovali za chorobu chudobných a neúspešných? Niektoré známe osobnosti v Česku, keď vypukol spomínaný škandál, označili pobúrenie verejnosti za závisť lumpenproletariátu. Chorobu, akou trpia plebejci a luza. Ak teda poukážete na nespravodlivé plynutie verejnými prostriedkami, veľmi ľahko sa z vás stane chudák, ktorý závidí úspešnejším. To by sa možno dalo rozchodiť alebo prehltnúť, ale ak vás niekto označí za lumpenproletára alebo luza, tak to už je urážka. Do takejto skupiny ľudí svojho času zaraďovali Marx a Engels všelijakých podvodníkov, zlodějov, kriminálnikov... Dnes, ako vidno, sa do tejto society môže dostať aj človek, ktorého poburuje, ak vidí, na akých pilieroch stojí táto spoločnosť a čoho všetkého je schopná naša elita.

Rudolf SLEZÁK

Životné príbehy dvoch našich famózných huslistov Som len obyčajný slovenský Cigán!

II. časť

Text Ján ČOMAJ – Foto: Mág z Očovej, Perfekt 2008

Slovensko nikdy nemalo núdzu o skvelých muzikantov – v istom čase k tomu nechtiac prispeli aj Turci: šľachtici a zemepáni, čo pred nimi utekali na sever, so služobníctvom brali aj najlepšie cigánske kapely – tak sa tu usadili ďalší nositelia hudobných génov. Osudy slávnych ľudových muzikantov sústredil pred niekoľkými rokmi spisovateľ literatúry faktu Ivan Szabo v knihe Príbehy primášov (2008). V poslednom polstoročí v ľudovej muzike vynikali bratia Farkašovi, koncertný majster SLUK-u a husľový virtuóz klasickej hudby Rinaldo Oláh a mimoriadne obľúbený Rinaldov bratranec, na pohľad nenápadný muzikant, ktorý sa pred kapelou menil na čarodejníka: Ján Berky-Mrenica.

Neuveriteľný talent a s obdivuhodnou technikou. Vybrúsený hráč, ktorý ľahkosť hry získaval únavným každodenným cvičením. Dobráčisko od kostí, s večným úsmevom na perách, starostlivý manžel, obetavý otec, ktorý sa zamračil hádam len vtedy, keď mu niekto povedal, že je Róm. Vtedy slušne, ale tvrdo reagoval: „Ja nie som nijaký Róm, len obyčajný slovenský Cigán!“

■ MALÝ OČOVČAN

Pred vari desiatimi rokmi mi na otázku, prečo sa volá aj „Mrenica“ Janko Berky trochu okľukou, ale zaujímavo odpovedal: „Na malom vršku v centre Očovej stojí socha veľkého učenca z našej dediny Mateja Bela-Funtíka. Požíval úctu cisárov, dvora a viedenskej vedeckej generality, bol členom učenských spoločností od Londýna po Petrohrad a páni v Pešti mu dali titul Veľká ozdoba Uhorska. To je čo povedať – Slovákovi! Jedno cigánske príslovie hovorí, že ak chce Cigán byť uznávaný ako gadžo, musí byť stodvadsaťkrát usilovnejší. A boli roky, keď to platilo aj pre Slováka. A prečo do toho pletiem Mateja Bela? Lebo aj on mal tri mená ako ja: Matej, Bel a ešte Funtík. Jeho otec bol totiž pred tristo rokmi očovským mäsiarom a richtárom. A keďže Bielovcov (voľakedy sa tak písali, len to „i“ sa Matejovi voľakedy v Nemecku vytratilo z mena) bolo v Očovej viacero, tak mäsiarskej rodine dali prídome Funtíkovci – lebo keď Matejov otec vžil Očovčankám hovädzinku, bravčovinku, baraninku, každej sa opýtal: „A z kerého maska, susedka, dáme funtík?“ Tak zostal Funtíkom. Ja som zase už v detstve rád chodil na ryby. Lovil som na háčik, do čereňa, aj do ruky. V potoku i v jazere boli samé belice a mreny – tak

ma ľudia začali volať Mrenica. A keďže Berkovcov bolo v Očovej veľa, prischlo to celej rodine na odlišenie od iných. A kedy som začal hrať? Mám dojem, že som sa s husľami už narodil. Čo mi pamäť siaha, mal som ich pod bradou. Len čo prišla nedeľa alebo sviatočný deň, ak len nebol Veľký piatok alebo dušičky, strčil mi otec husle do rúk a šli sme po Očovej hrať. Z domu do domu. Ľudia si na nás zvykli, nebrali to ako žobranie. Radi nás videli, keby sme neprišli, možno by sa im ani nedeľa nerátala. Za muziku nás odmenili kúskom slaniny, klobáskou, koláčmi, v mlyne vreckom múky, u bohatších sme dostali aj papierový peniaz – doma na to čakalo deväť hladných krkov. Piaty sme boli my súrodenci, šiesta macocha a ešte jej tri deti... Mama nám totiž zahynula pár hodín po vojne. Náhodným výstrelom suseda, ktorý našiel na dvore pohodenú pušku. Najstarší brat Jožko mal desať rokov. Donedávna bol inžinierom v detvienských strojárňach...

■ DOSPIEVANIE S HUSLIČKAMI

Hoci Jankovo okolie prehováralo otca, aby po základnej škole dal chlapca študovať na konzervatórium, nepodvolil sa. Triednemu učiteľovi, susedom, dokonca aj richtárovi oponoval: Janko nie je sám. Doma je ešte sedem detí. Musí ísť do takej školy, kde sa oňho zadarmo postarajú, a nie kde treba platiť za bývanie, stravu, knihy, ba ešte aj husľičky! Tak Jankovi naklonení očovskí učители vybrali niekdajšiu Baťovu školu práce v Partizánskom, v tom čase už odborné učilište – a keďže mal malý muzikant aj technické sklony a rád sa babral so železom, vybrali mu zámočnícky odbor. Vychodil ho bez problémov, už na samom začiatku založil aj kapelu, ktorá

prešla všetkými kolami Súťaže tvorivosti mládeže v odbore učilišť, a o chlapcov bol záujem aj medzi organizátormi zábav a večierok v širokom okolí – Janko sa tak už v pätnástich stal samostatným človekom, ktorý sa vedel o seba postarať a ešte koľko-toľko pomôcť aj súrodencom. Majster odborného výcviku vo fabrike dával pri praxi veľký pozor, aby jeho obľúbenec Janko z Očovej držal správne nástroje a narábal s nimi opatrne, a ak sa mu niečo nevidelo, už kričal, že ho bolo počuť v celej dielni: „Dávaj pozor na prsty! Tie budú mať onedlho tisíckrát väčšiu cenu ako súčiastka, čo práve obrusuješ!“

Aj tak sa stalo. Po skončení učilišťa šiel konečne Janko Berky do školy, do ktorej patrili. Diaľkovo vyštudoval konzervatórium v Bratislave u profesora Albina Vrteľa. Pre mimoriadny talent, vynikajúci sluch a hudobnú pamäť absolvoval školu o dva roky skôr ako spolužiaci.

Bratranec zo Zvolenskej Slatiny, starší o desať rokov, Rinaldo mu už nachystal miesto v orchestri a ľudovej kapele SLUK-u. Stačilo urobiť konkurz. Bartolomej Urbanec sa raz pred rokmi v kaviarni Krym medzi redaktormi Smeny a Kultúrneho života nadchýnal: „Prišli sme do orchestra malého mága z Očovej. Volá sa Berky-Mrenica. Odnes máme dvoch Paganiniovcov: Rinalda Oláha a Janka Berkyho! Zapamätajte si, čo vám vravím.“

■ PO KAŠTIELI A PO SVETE

V Slovenskom ľudovom umelcom kolektíve prežil Janko tridsaťdva rokov a sto dní. Našiel si tu manželku – jeho Evička práve urobila konkurz do speváckeho zboru, keďže však do roka prišla na svet dcéra Anka, vzdala sa umeleckej kariéry. Vedela, že únavné skúšky a nekonečné zájazdy sa s materským dovolenkou si urobila zdravotnú školu a potom pôsobila ako zdravotná sestra v jasliach. Anka vychodila gymnázium, absolvovala s červeným diplomom filozofickú fakultu a verejnosť ju pozná z rokov, keď bola v slovenskej vláde zodpovedná za azda najzložitejšie otázky – za rómsku problematiku. Evička s manželom priviedli na svet ešte dve deti – Janka, vyštudovaného huslistu, koncertného majstra, ktorý po rokoch prevzal prvé husle v známej otcovej kapele, a najmladšiu Evičku, ktorá vyštudovala husle vo Viedni, tam sa aj vydala, bola profesorkou na viedenskom konzervatóriu, uznávanou koncertnou umelkyňou, žiaľ, mladá, krátko po štyridsiatke nedávno umrela.

Detstvo a dospievanie prežili mladí Berkovci v honosnom rusovskom kaštieli, kde SLUK voľakedy sídlil, v prostredí hudby, spevu a tanca, v nádhernom parku, ktorý však vinou nezaujmu štátu upadal, menil sa na divočinu, rovnako ako sa palác zmenil na ruinu.

■ DOMA NAJLEPŠIE

Otec zatiaľ behal po svete. S husľičkami prešiel päťdesiatimi krajinami, a to rátať štáty ako Sovietsky zväz, Juhosláviu..., teda po starom. Keby ich bol počítal podľa dnešného štátneho usporiadania, bolo by ich najmenej o desať viac.

Keď som pracoval na jeho životopisnej knihe Mág z Očovej a rozprával mi svoje zážitky (vyšli mu aj v jeho knižke Veselo s husľičkami po svete), obyčajne končil jedným a tým istým refrénom: „Aj tak je doma najlepšie!“

Pred rokmi si rodina postavila dom v Očovej, tam sa vždy na pár dní schoval po každom slávnosti, ale aj vyčerpávajúcom zájazde. Nikde si nevedel tak oddýchnuť ako v doline pod Poľanou, vo svete, ktorý mu bol najmilší. A keď sa aj tam niektorí ľudia naučili novým móresom a Cigána volali Róm, Janko – ako už vieme – sa prudko ohradil: „Ja nie som nijaký Róm! Ja som len obyčajný slovenský Cigán!“

So SLUK-om absolvoval päť veľkých turné po USA – v rokoch 1970, 1974, 1978, 1983 a 1986, neskôr bol so svojím orchestrom Diabolské husle v Indii, otváral slovenskú reštauráciu na Filipinách i Svetovú výstavu v Montreali, prešiel Kanadu, Austráliu, Japonsko, Čínu, Jordánsko, Taliansko, Nemecko, Rusko, Francúzsko..., ako kapela priniesli zlaté medaily z festivalov v sicílskom Agrigente i poľských Sopotách, v Grammy získal tri najvyššie ocenenia – Najlepší orchestr, Najlepší album, Najlepší interpret, Zlatú platňu za Gypsy Dance, vysoké štátne vyznamenanie Pribinov kríž, od redakcie niekdajšieho denníka REPUBLIKA titul Posol Slovenska, mal titul laureáta Slovak Gold a Krištáľového krídla...

■ VÄZBA NA MANŽELKU

V jeho živote bola očividná úžasná väzba na rodinu – bola mu všetkým, oporou, úľavou, cieľom jeho snaženia. Dojímavá bola najmä jeho upätosť na manželku, taká väzba naozaj nebýva zvykom ani v usporiadaných rodinách. Keď manželka začala chorľavieť, Janko Mrenica akoby strácal svoju obdivuhodnú vitalitu – približne vtedy ho postihla aj mozgová príhoda. S obdivuhodným úsilím sa snažil vrátiť k husľičkám, dokonca – istotne si to pamätáte – aj tak, že otec držal husle a prstoklad a za ním stojaci syn Janko ťahal sláčik, lebo pravú ruku mal ochrnutú.

Lekári by vám povedali, ako usilovne rehabilitoval a cvičil, aby sa mohol vrátiť na pódium. Na jar v roku 2008 sa však zdravotný stav manželky prudko zhoršil – a po niekoľkých dňoch aj skonala. Odpusťte za surovú vetu – to bol Jankov koniec. Zutekal do Očovej. Chcel byť v samote. Celé týždne pustil k sebe len jedného z bratov, ktorý žil nablízku. Tam aj dokončil – 12. októbra 2008.

Jeho hudba však stále znie, ostala na mnohých nosičoch, v mnohých archívoch, aj v synových husľach. V jeho knihe a v knihe o ňom – a istotne aj

v rozhlasových a televíznych rozhovoroch s ním – sa zachovalo aj veľa pekných myšlienok. Napríklad:

Slováci boli odjakživa ťažko skúšaní, ale hudba, ľudové umenie a odkazy predkov zdvihali našich ľudí zo zeme bez rozdielu, či to bol Slováč, Rusín, Róm... Dôležité je uvedomiť si, že každý človek si je rovný. A všetci sme tu na tejto zemi len na krátkej návšteve.

Ad: Prišiel čas reslovakizovať našu históriu, SNN č. 35 Odmietat' Veľkú Moravu je nepochopenie

Ferdinand VRÁBEL - Dobová pohľadnica Devína: autor

Chcel by som reagovať na článok Prišiel čas reslovakizovať našu históriu, uverejnený v 35. čísle tohtoročných Slovenských národných novín. Zaujatie jeho autora pre slovenskosť našich dejín je iste chvályhodné, ale treba si pritom uvedomiť aj isté úskalia, ktorým sa mu nepodarilo celkom vyhnúť. Je celkom možné, že – a ak mám správny odhad, je len otázkou času, kým sa tak stane – jeho článok posluží na nové kritiky a útoky proti Matici slovenskej a aj Slovenským národným novinám. Nie vždy musí platiť, že nový prístup či nový

pohľad sa viac priblížil k pravde alebo k lepšiemu poznaniu minulosti ako tie pohľady staršie. Je hlbokým nepochopením, nedorozumením a aj prejavom neznalosti dobových prameňov, ak niekto chápe termíny „Veľká Morava“, „veľkomoravský“ atď. ako niečo protislovenské. V prípade vedca či publicistu Slovák je to o to poľutovaniahodnejšie, že sa tým stavia priamo na pozície nepriateľské slovenským dejinám a slovenskému národu. Máme ešte všetci v čerstvej pamäti podobné vyjadrenia istého diplomata z krajiny na juh od Dunaja, čo sa muselo riešiť napokon aj jeho vyhlásením za persona non grata na Slovensku, čo je síce v diplomacii občas používaným nástrojom, ale v súčasnej Európe a medzi susednými krajinami je to opatrenie naozaj výnimočné.

Na internete som si prečítal názor na predsedu MS od jedného z kandidátov na túto funkciu. Dozvedel som sa o niekoľkých absurditách, ako to kandidát nazýval. Spočiatku som sa nazdával, že ide o akési nešťastné štýlistické spojenia, ale nie. V texte sa kopili absurdity aj problém nad problém. Alebo to boli pseu-doprotibý? Tak to býva, ak sa vstúpi do predvolebnej arény, ktorá nemusí byť ani politická.

Nebláznime, sme matičiari

Takýto štýl komunikácie bol však matičnej verejnosti neznámy. Rozpálené zlo sa teraz vylialo na hlavu predsedu MS. To nie sú úderu na protivníka, ale rovno na nepriateľa. V Matici a nepriateľa ...!

Ako radovému členovi MS mi vo vyjadreniach onoho kandidáta na predsedu MS chýbalo viac objektivitu, zreálnosti, nadhľadu, nielen dramatizovanie. Na povedané istotne odpovie druhá strana – predseda MS, ktorý iste že nemusí byť každému po chuti, môžu ho mať dokonca v zuboch (ako vidno, aj ho poniektorí majú), ale na valnom zhromaždení MS sa bude hodnotiť najmä práca a hádam pri troche nezaujatosti treba ju priznať aj terajšiemu predsedovi MS. V miestnych odboroch MS isto bola a dosť ich stihol aj osobne navštíviť. Povzbudzoval, ďakoval. Asi treba niektorým pre objektivitu osviežiť pamäť...

V Matici je napätie, lebo sa ju podarilo rozštípať. História učí, rozdelené zoslabne, ľahšie sa ovláda. K slovu sa dostáva iné, len nie skutočné poslanie MS, ktoré sa vždy odvíjalo v zmysle dobra a užitočnosti. Ako predpoklad dobra a užitočnosti bol na poslednom valnom zhromaždení MS zvolený nový predseda, ktorý, skutkami doložené, zachováva úctu k tradíciám. Len čo sa ujal naplňovania svojho programu, došlo akoby k móde politikov – obvinil ho. Isteže sa dopustil chyby s Hrnčiarom, to sa ťažko vyhovára a dôvod vraj pozná len on, ale ... PDSI a úspory stoviek matičiarov, státisícov slovenských korún zmizlo a kandidát na predsedu MS to odôvodní, že z kompetentných na tom nikto neprofitoval. Nuž čo, tiež stanovisko. Asi treba niektorým pre objektivitu osviežiť pamäť.

Na valnom zhromaždení MS by sme nemali tieskať, ale ani oplúvať sa, no premýšľať, ako zamedziť nenávisti, útočnej reči, aby nedostatok kultúrnosti nemal priestor pri rokovaní. Matica mala prirodzenú kultúrnost, objektívne posudzovanie, vnútorný duchovný imperatív dobra a slušnosti, oživme si ho v pamäti. Už pre tú objektivitu.

Otto GÁTA,
predseda MO MS

Ad.: Slovákovi chýba národné sebavedomie, SNN č. 34 Pravdivé riadky na hlbokú úvahu

Vítam také články, ako bol číslo 34 príspevok Milana S. Ďuricu Slovákovi chýba národné sebavedomie. Je to krutá pravda, ktorú nám aj celému svetu predostrelí výskumníci Chicagskej univerzity, že obyvatelia dnešného Slovenska majú najnižší stupeň národného vedomia a následne najmenej národnej hrdosti. Nad týmito riadkami by sa malo hlboko zamyslieť ministerstvo školstva a veľmi rýchlo sa usilovať o to, čo sa podarilo Fínom, ktorí na rozdiel nás investujú do školstva štyri percentá národného dôchodku, kým my len pol percenta. Práve táto investícia im priniesla veľký úspech v ich školských reformách. Ak naši politici pochopia, o čom nepochybujem, že učiteľ nemôže donekonečna byť na chvoste finančného docenenia, nemôžeme očakávať, že v školstve sa veľa zmení. Do škôl sa nedostávajú také publikácie, ktoré učia deti

poznať napríklad i našu matičnú ustanovizeň. Preto vítam také publikácie, ktoré sa mi dostali do rúk z Martina pod názvom

150 rokov Matice slovenskej pre najmenších od Mgr. Evy Lacovej, ktorá učí deti I. stupňa ZŠ hravou formou poznať štátne i matičné znaky.

Podobne je spracovaná ilustrovaná knižka 150 rokov Matice slovenskej, ktorá bola vhodnou pomôckou na II. stupni ZŠ práve v tomto výročnom roku Matice slovenskej. Je potrebné, aby sa takéto publikácie dostali do našich škôl, pretože aj málo môže byť prínosom pre výchovu národného vedomia detí. Čím skôr budeme vstúpiť do ich vedomia lásku k svojej rodnej zemi, tým skôr im nebude jedno, kde patria, kde je ich vlasť a kde majú svoje korene.

Kveta SLYŠKOVÁ

Modlitba za Maticu slovenskú

Večný Bože, Pán časov, Ty si doprial Matici slovenskej dožiť sa 150 rokov. Pri jej kolíske stáli duchovné osobnosti a jej práce sprevádzali modlitby mnohých. Napriek ťažkým skúškam obstála vo vernosti Tebe a v službe ubiedenému slovenskému národu.

Dobrý Otče, dožič ochrankyni nášho národného bytia aj do ďalších rokov pokoj, rozvoj, šťastie a dobrých vodcov, aby stále s čerstvými silami a optimizmom mohla plniť svoje poslanie.

Chráň ju pred útokmi neprajníkov a pred vnútorným rozkolom. Osvieť mysle synov a dcér v národe, čo ju úprimne milujú, aby jej svojim konaním vedome aj nevedome neškodili. Nech v jej radoch zavládne mier a bratská láska, odpustenie a tolerancia. Zahas plameň egoizmu, nelásky a nenávisti.

Na prahu ďalšieho matičného polstoročia dožič nám aj celému národu obrodu ducha, mravnosti a pravého poznania Teba.

Svätý Cyril a Metod, oslava vášho príchodu k našim slovenským predkom bola impulzom k zrodu Matice slovenskej, chráňte dielo vám zasvätené aj v dnešných časoch. So svätým Gorazdom a spoločníkmi aj všetkými nebeskými patrónmi nášho národa orodujte za nás!

Peter MULÍK

Ad: Výzva signatárov na odstúpenie predsedu M. Tkáča K ich postoju mám vážne výhrady

Andrej STRÝČEK

Považujem za veľmi prospešné, že redakcia SNN uverejnila rozsiahly materiál, týkajúci sa problematiky kandidatúry M. Tkáča na funkciu predsedu MS. Tak má vyzerat' konštruktívna polemika!

Doklad o údajnej vedomej spolupráci M. Tkáča s komunistickou tajnou políciou kríva na obi-

dve nohy. Hodnovernosť tohto dokladu spochybňujú dve negatívne lustračné osvedčenia FMV v Prahe s podpisom ministra Jána Langoša z januára – februára 1992. Spoločenská hodnota ministra J. Langoša nepochybne (i vzhľadom na dátum vydania) vysoko prevyšuje hodnotu dokladu podpísaného O. Krajňákom.

Lenže podstatou mojej výhrady je hlas môjho svedomia, moje vnútorné presvedčenie, že obviňovať niekoho zo spolupráce s ŠTB – pred viac ako dvadsiatimi rokmi – je anachronizmus. Je to hon na čarodejnice. Je to inkvizícia. Matica pre svoj zdravý vývoj a úspešné napredovanie nič také nepotrebuje. Odsudzujem takéto kroky!

Maticu spájam s duchom a dychom rodnej zeme

Jozef MORAVEC

Nielen ako člen, ale aj stredoškolský pedagóg som celé roky formoval svoj prirodzený vzťah k martinskej Matici. Každoročne v školských témach o období matičných rokov v slovenskom národnom živote a literatúre som vkladal do povedomia žiakov aj svoju synovskú lásku k tejto životodarnej moysesovsko-kuzmányovskej ustanovizni. Jej význam a pôsobnosť pre záchranu národného a kresťanského života Slovákov som vždy spájal s dychom a so spevom rodnej zeme – s našou kultúrou, keď som žiakom pripomínal mená mnohých slávnych matičiarov od jej vzniku v roku 1863 podnes. Takých ani vrtkavá doba nepomýlila, nepodľahli prenasledovaniu, verili životnému krédu, ktoré za všetkých vyjadril turčiansky rodák, básnik Izidor Žiak-Somolícký: „Bratia, rod môj

zotrieť nedajú,“ keď si ho dal aj vyryť na svojom náhrobnom kameni na cintoríne v Banskej Bystrici.

S úctou a vďakou som prežíval tohtoročné oslavy 150. výročia vzniku Matice slovenskej v Martine, ale aj v jednotlivých odboroch MS, ako o tom informovali aj informujú matičné Slovenské národné noviny s prílohou Orol tatranský. Tak ako iní rodáci nielen na Slovensku v tomto období slávneho výročia častejšie beriem do rúk spomenuté noviny, matičné kalendáre či vzácne knihy z Vydavateľstva Matice slovenskej, lebo ma inšpirujú a naplňujú hrdosťou. Sú svedectvom obetavých snáh matičiarov, ktorí na poli národného i duchovného života v ťažkých časoch dvíhali národné povedomie rodu, šíрили lubozvučnú slovenčinu slovom i písmom a najmä

horlili za národnú slobodu, práva a svoje autochtónne miesto medzi ostatnými národmi dnes už spoločnej Európy.

Za súčasnú slobodnú existenciu Slovenska v rodine slobodných európskych národov vďačíme aj Matici slovenskej, lebo v prepotrebných časoch živila a oživuje podnes zdravé národné povedomie Slovákov pripomínaním slávnych i ťažkých historických období našich predkov. To nás zaväzuje veriť v svoju budúcnosť, to nás dnes vyzýva k činnosti, osobnej zodpovednosti, morálnej sile, ľudskosti, rešpektovaniu spoložitosti národov, ale aj k láske k domovine, svojej rodnej reči i odkazu otcov.

Som rád, že na čele Matice slovenskej, tejto 150-ročnej ochrankyni Slovákov dnes stojí dôveryhodný matičiar Marián

Tkáč, ktorý oddane miluje Slovensko a dáva mu celé srdce i dušu, lebo inak by nebol napísal krásne knižky nielen o svojej rodnej dedine na východnom Slovensku, ale aj vzácne reprezentatívne knihy o Slovensku. Aj jeho nové aktivity a vzrast členskej základne i úspechy pri získavaní mladých do Matice hovoria za všetko.

Tiež sa teším z každého čísla Slovenských národných novín. O ich novinárskej kvalite a obsahovej zmysluplnosti hovorí nielen meno ich šéfredaktora, celej redakčnej rady, ale aj redaktorov a prispievateľov.

Matica slovenskej žičím množa ľuďmi, lebo v každom čase bola pre Slovensko potrebnou, aktuálnou a životodarnou silou. Jej pracovníkom a všetkým oddaným matičiarom, aby ich odrodilosť nikdy neskmásala. Iba vtedy ich horlivosť aj obetavosť spôsobí nárast potrebného a zdravého národného povedomia, ktoré povedie naše Slovensko k rozkvetu a očakávanej budúcnosti.

Ako vnímate postavenie Matice slovenskej v súčasnej spoločnosti? Vyberáme z názorov zaslaných do súťaže

Pripravila Eva LACOVÁ – Karikatúra: Peter GOSSÁNYI

V predchádzajúcom období, keď si Matica slovenská pripomenula významné 150. výročie vzniku, sme v spolupráci so Slovenskými národnými novinami zorganizovali zaujímavú súťaž. Tentoraz sme však nekladli súťažné otázky, ale zaujímal nás váš názor. Chceli sme, aby ste nám napísali, ako vnímate postavenie Matice slovenskej v súčasnej spoločnosti, aký je podľa vás jej prínos pre národ, kultúru a vedu. Prišli nám desiatky názorov, za ktoré vám srdečne ďakujeme. Keďže si ceníme váš čas, ktorý ste nám pri písaní svojich postrehov venovali, rozhodli sme sa odmeniť piatich z vás. Knižný titul Ochrankyňa národa s venovaním predsedu Matice slovenskej Mariána Tkáča posielame Pavlovi Ičovovi z Košíc, Ottovi Gáťovi, Jozefovi Havranovi z Banskej Bystrice, Kvetě SLYŠKOVÉJ z Bratislavy a Janke TOMÁNKOVÉJ.

Človeče, veď vy máte v zuboch Maticu!

■ NAJVZÁČNEJŠIE KLENOTY

Matica slovenská je tu predovšetkým pre tých, ktorí úprimne milujú slovenský národ, ctia si národnú históriu a vedľa, koľko krvi muselo pretiecť, kým sa obyvatelia Slovenska mohli začať nazývať Slováckmi.

Na druhej strane, jej široká náruč láka aj zlodejov, pseudovedcov a pokrytco. Ale taký je už úděl každej kultúrnej inštitúcie, otvorenej širokej verejnosti.

V poslednom čase sa v Matici začali diať veľké zmeny. Po dlhom období stagnácie začali maticári očisťovať svoje rady a Matica si na Slovensku pomalými krokmi vydobýja úctivejšiu a poprednejšiu pozíciu. V jej radoch sa objavuje čoraz viac ľudí nepoznačených pečatou bývalého režimu a oveľa menej extrémistov.

Vo svojej túžbe po nájdení pravdy v otázkach, čo dlhé roky traumatizujú slovenskú spoločnosť, akou je napríklad otázka Slovenského štátu či otázka takzvaného rómskeho problému, stáva sa čoraz otvorenejšou rôznorodým názorom. Popritom nezabúda ani na umelcov a intelektuálov, ktorým poskytuje priestor na prezentáciu tvorby a myšlienok nielen v rámci maticných podujatí, ale aj na stránkach maticných periodík.

Stredobodom maticných aktivít je podpora slovenskej vedy a umenia. A podporou týchto najvzácnejších klenotov ľudského umu Matica prispieva nielen k zveľadeniu slovenskej kultúry, ale i k osobnostnému rastu každého jedného Slováka.

Aj keď je postavenie Matice slovenskej v súčasnej spoločnosti kontroverzné a na jej adresu sa často znášajú vlny kritiky, nemožno poprieť, že Matica svojimi aktivitami nadväzuje na kultúrnu a národnú tradíciu rozvíjanú osobnosťami, akými boli Štefan Moyses, Ludovít Štúr či Karol Kuzmány. Vnímame Maticu slovenskej by však v očiach verejnosti mohol vylepšiť prílev „čerstvej krvi“ a odstránenie slovenského fenoménu hanby za vlastný národ.

Šírením slovenského umenia, národnej histórie a vedy Matica slovenská jednoznačne pomáha riešiť nefahkú úlohu zvýšenia národného sebadovedomia. Je na našom zväžení, či sa prikloníme na stranu jej odporcov alebo pridáme ruku k dielu a prispievame tomu, aby sa odkaz jej zakladateľov i naďalej naplňal.

Pavol IČOV, Košice

■ ZABÚDA SA

Postavenie Matice slovenskej v súčasnej spoločnosti je nenahradiiteľné. Nie je však možné k tomuto záveru dôjsť bez toho, aby sa nebrala do úvahy nedávna minulosť. Nie je možné nevidieť dlhoročný vplyv odstrkovania MS v spoločnosti po zrušení jej miestnych odborov a otupovanie jej činnosti v národe i u krajanov v zahraničí. Napriek tomu sa nevytratila zo spoločnosti a povedomia národa, no jej odstavenie zo spoločenského života zanechalo stopy nevedomosti u vtedajších generácií. To, žiaľ, pretrváva. Len formalitou sa naplnil pojem slovenský národ a rovnako pojem vlastenectvo. Práve náprava tohto deficitu potrebuje zodpovednejšie postavenie MS v spoločnosti. Kto iný, ak nie Matica! Po roku 1989 sa očakávala zmena, k čomu mali dopomôcť aj massmédiá. Kvanta mladých žurnalistov sa nasmerovali na senzácie, atrakcie, otvorila sa Európa a zabudlo sa, že doma sme tu na Slovensku. V súčasnosti sme svedkami, že do Matice si kdejaký žurnalista kopne, a žiaľ prispieva k tomu aj časť maticiarov, ktorá nehodnotí prácu pre Maticu, ale kto čím bol pred rokom 1989. Takže postavenie MS v súčasnej spoločnosti popri spomenutej nenahradiiteľnosti je aj boľavé a časť boľáčiek si maticári spôsobujú sami. Chýba jednotnosť. Varujú slová Svetozára Hurbana Vajanského, uverejnené v roku 1891 v Národných novinách (ročník XXII. č. 105): *Chráň sa vlastným bôľom sa unížiť!*

Sme malý národ, stáročia sa usilujúci o uznanie. Matica prebudila národné myšlienky a prvá povedala, že nie sme národom historicky nahým. Prínosom MS pre národ sú jej miestne odbory, život v nich, pestovanie národných a ľudových tradícií. Tí, ktorí ju zatracujú a lokalizujú ju len do 19. storočia, priskoro zabudli, že ich predkovia prostredníctvom Matice zachraňovali existenciu národa. V Matici krédo slovenského národa je nemenné, a to je jej značným prínosom, hoci bude stokrát znevážovaná a zosmiešňovaná.

Otto GÁŤA

■ OŽIVUJE DUCHA SLOVÁKOV

Lahostajnosť nečlenov MS voči nej sa po uplynulých majetkových kauzách MS prehĺbila až do podceňovania jej významu pre spoločnosť. Prispelo k tomu aj zotravné pestovanie matic-

ného dogmatizmu, prílišné zahľadanie sa do minulosti, pokúšenie kultu osobnosti a náklaza podnikateľskou horúčkou. Medzi členmi MS z uvedených dôvodov vzniklo rozčarovanie z prehlbujucej sa izolácie medzi funkcionármi a tzv. obyčajnými členmi. Informačná podvýživa členov, netransparentné hospodárenie odborov MS urobili z málo aktívnych členov „zbytočné duše“. Aj preto mnohé odbory ďalej evidujú členov trvale už neplatiacich povinné členské príspevky.

O prínose MS pre nadobudnutie samostatného štátu majoritným národom Slovákov pochybuje len ten, kto podlieha propagande odporcov samostatnosti. Posun k vlastnej republike bol dôležitý pre dozretie národa Slovákov k národnej dospelosti. MS v oblasti kultúry oživuje ducha Slovákov, náš národný život udržiavaním ľudových tradícií a publikačnou aktivitou. Pozitívne vnímam snahu SNN posilniť mienkotvorné hnutie medzi členmi MS. Ak MS začne viac dôverovať štátnym orgánom, štátnym a súkromným organizáciám, pôsobiacim vo vede a v kultúre mimo MS, potom môže odľahčiť svoju komplikovanú organizačnú štruktúru a značnú závislosť od dotácií. Vo vlastnom štáte, popri jeho otcovskom zástoji by MS mala oplývať priam materinskou starostlivosťou o ducha národa, o náš národný život. Jej druhé ťažiskové pôsobenie očakávam v lepšej kontrole a pripomienkovaní zákonodarných činností parlamentu SR. MS by mohla byť najspolahlivejšou sprostredkovateľkou medzi duchom národa a štátom v oboch smeroch. Transparentnosť hospodárenia MS s dotáciami a dostatok aktuálnych faktografických informácií, poskytovaných radovým členom, môže zvýšiť ich záujem o zodpovednú účasť na tvorení a realizácii plánov činnosti maticných odborov.

Jozef HAVRAN, Banská Bystrica

■ NAČO ŠTÚRA?!

Stopäťdesiat rokov existencie Matice slovenskej hovorí samo osebe, že táto ustanovizeň je nelysateľnou súčasťou slovenského národa. Mój názor na otázku Slovenských národných novin (postavenie Matice slovenskej v súčasnej spoločnosti) vnímam ako učiteľka, toho času na dôchodku, predovšetkým z pozície duše našich detí. Čo môžeme očakávať od súčasnej mladej generácie, ktorá o Matici nevie takmer nič okrem dátumu vzniku. Veď

učebnice jej nikdy nedávali zelenú na to, aby mladí ľudia poznali jej úsilie o svojbytnosť slovenského národa. Kto z učiteľov bol národne orientovaný, bol považovaný za nacionalistu, a tak učiteľ, ktorý vždy slúžil moci, sa nesaňal vo výchove presadzovať vlasteneckú výchovu. Nezabudnem na to, keď mi žiačka na hodine literatúry povedala, že načo sa učíme Štúra, veď sme Európania a musíme poznať v prvom rade dejiny Európy. Potom som sa ani nedivila, keď som prišla na strednú pedagogickú školu presviedčať žiakov pre vstup do Matice a viesť na cvičnej škole krúžok mladého maticiarika, že o vstup do členskej základne a o vedenie krúžku nebol takmer žiadny záujem. Počas troch rokov vedenia krúžku mladého maticiarika v ZŠ Beňovského sa mi podarilo v týchto deťoch prebudiť lásku k Slovensku, svojmu rodisku, i keď to nebolo ľahké a stálo ma to úsilie vymýšľať rôzne formy práce. Mala som radosť, keď sa mi prihlásila odchovankyňa krúžku, ktorá je ochotná vo svojej domovskej škole sa na túto prácu podujat'. Len dlhodobou a systematickou prácou možno zmeniť myslenie v mladých ľuďoch. Na to je potrebná výchova v rodine, ktorá sa v súčasnosti málo venuje výchove detí, a predovšetkým učiteľ, ktorý finančne nie je docenený, plní úlohu vychovávateľa, ale nie vlastenca, vychovávajúceho národne hrdého Slováka. Strela som bývalú žiačku žijúcu v Austrálii, a tam na inom kontinente hovorí o svojom národe. Som pyšná na to, že Darinka bola dobrou žiačkou, krásne štýlovala slohové práce a v ďalekej cudzine hovorí o nás Slováckoch ako o vlastencoch. Nezabudla na svoje korene, i keď vzápätí je smutná z toho, že Česi si viac dokážu presadiť svoje potreby pre národnú prácu v cudzine ako my Slováci. Je mi ľúto, že my Slováci nedokážeme zjednocovať svoje myslenie a úsilie o to, aby mnohé správne myšlienky, prezentované našou Maticou, boli podporované a nie znehodnocované žabomyšími vojnyami. Naše stále rozpory vnútri maticného vedenia rozdeľujú sily, znevážujú úsilie takmer tridsaťtisícovej základne maticiarov a dávajú nás do povedomia ostatného národa ako nejednotné hnutie, ktoré nevie, čo chce, a aký má cieľ. Ciele, ktoré už stopäťdesiat rokov hlása Matica slovenská v týchto slávnych výročiacich príchodu Cyrila a Metoda na naše územie a 20. výročie jestvovania Slovenskej republiky, treba upevniť a zjednotiť myslenie všetkých maticiarov, aby myšlienky prvého predsedu Matice slovenskej Štefana Moyses a Karola Kuzmányho pokračovali v národnom a vlasteneckom duchu maticného programu na roky 2011 – 2017. Len pevné postavenie Matice slovenskej v našom štáte pomôže v národnom duchu ovplyvniť politiku nášho štátu a nedopustenie zániku slovenského národa.

Kvetě SLYŠKOVÁ, Bratislava

■ PRÍNOS MATICE

Mediálne vymývanie mozgov vykresľuje Maticu slovenskú v zlom svetle. Ľudia veria tisíckrát opakovaným klamstvám. Opak je pravdou. Matica slovenská je srdcom Slovákov. Je jediná, ktorá si váži tradície náš Slovákov, ktorá nám ich dokáže predložiť tak, že nikdy na to nezaбудneme. Chodím na akcie Matice slovenskej. Konkrétne na Devine som bola aj na prvej a aj na druhej národnej slávnosti. Človeku chodil mráz po chrbte. Bola to neskutočná kráska. Som veľmi rada, že človek vďaka vám cítí to, že na Slovensku sú ľudia, ktorí milujú Slovensko, vážia si tradičné hodnoty a klenoty Slovákov. Máte môj obrovský rešpekt a úctu. Ak sa k vám niekto postaví chrbtom, urobí to len preto, že nedokáže zniesť lepšieho pri svojom boku. Prajem vám vydržať a nevnímať tých, ktorí nedokážu priznať to, že sú Slováci, a radšej sa postaví proti našim klenotom. A taký klenot je Matica slovenská.

Janka TOMÁNKOVÁ

Štedrý donor Matice slovenskej

Veľkoobchodné stredisko Metro veľkoobchod Košice patrí medzi štedrých sponzorov MS. Tri roky prispievalo na Nadáciu MS pomerne veľkými finančnými čiastkami, ktoré dosiahli výšku 5 300 eur, a podporuje aj krajské maticné festivaly, ktoré založil bývalý riaditeľ Domu MS v Košiciach a súčasný predseda MO MS v Košiciach-Myslave František Mrva. O krátky rozhovor sme požiadali jeho riaditeľa Petra MIKLOVIČA.

Prečo ste sa rozhodli finančne prispievať na Nadáciu MS?

Začalo sa to mojim predchodcom – riaditeľom Ing. Igorom Losmanom, ktorému sa veľmi zapáčila spolupráca s bývalým riaditeľom Domu MS v Košiciach a predsedom MO MS v Košiciach-Myslave F. Mrvom a táto spolupráca pokračuje doteraz. Je obojstranne výhodná. O pomoc Nadácii MS nás poprosil samotný riaditeľ František Mrva a my sme mu vyhovelí a poukázali financie na účet Nadácie MS.

Pomôžete Panslovenskej únii, ktorá 2 percentá výťažku daní z príjmu poukazuje Matici slovenskej?

Všetko závisí od spolupráce s novým vedením MS na čele so sympatickým predsedom Ing. Marianom Tkáčom, PhD., a predsedom MO MS v Košiciach-Myslave Ing. Františkom Mrvom a od jeho pomoci pre našu spoločnosť pri uskutočňovaní kultúrnych aktivít. Lebo staré vedenie sa napriek prosbám F. Mrvu nevedelo ani len jednou vetou poskytovateľom a jemu samotnému za jeho ústretovosť ani len poďakovať.

(fm)

SÚŤAŽ

Vážení čitatelia! Opäť sme pre vás pripravili súťaž, v ktorej môžete získať zaujímavé ceny!

SÚŤAŽNÁ OTÁZKA:

Tipnite si, koľko členov bude evidovať Matica slovenská k 30. 9. 2013?

Víťazom bude ten, ktorého tip bude najbližšie k skutočnosti. Víťaz vyhrá knihu z Vydavateľstva Matice slovenskej a ročné predplatné SNN. Vaše tipy posielajte do 30. 9. 2013 na emailovú adresu sutaz@matica.sk spolu s vašimi kontaktnými údajmi.

Štyridsať rokov unikátnej školy, ktorá pozdvihuje národné povedomie

Vážia si matičné a národné tradície

Text a foto: František MRVA

Len nedávno oslávila základná škola v Jasove štyridsať rokov od svojho vzniku. To, že si vedenie školy na čele s riaditeľkou PaedDr. Alžbetou Mačatovou váži našu najstaršiu národnú, kultúrnu a vedeckú ustanovizeň Maticu slovenskú, dokazuje, že vedenie školy privítalo ponuku bývalého riaditeľa Domu MS v Košiciach Františka Mrvu a začalo spolu s celým pedagogickým kolektívom a so žiakmi školy uskutočňovať matičné akcie slovenského slova, hudby, piesní, tanco a amatérskeho divadla.

V škole sa založili v spolupráci s Domom MS v Košiciach krajské matičné festivaly, na ktorých sa zúčastňujú stovky žiakov z celého Košického kraja. Spomeniem len niektoré. Jasovská matičná paráda, Jasovský zlatý slávik, Hronského Jasov alebo Vianočné matičné variácie i športové matičné aktivity, ktoré sú zatiaľ jediné na celom východe Slovenska, napríklad Jasovský matičný mini maratón mieru alebo Jasovské matičné ľahkoatletické hry. Dôležité však je,

že v tejto unikátnej škole bol založený MO MS, v ktorom je organizovaný

takmer celý pedagogický zbor. Školu pri príležitosti Jasovskej matičnej pa-

Rehabilitácie si chvália aj profesionálni vojaci z misií

Tridsaťpäť rokov výnimočného zariadenia

František MRVA

Kto by nepoznal vychýrené Bardejovské Kúpele. V dávnej minulosti tu boli kúpeľnými hosťami také slávne osobnosti ako ruský cár Alexander I., manželka slávneho francúzskeho cisára Napoleona Mária Lujza a manželka cisára rakúsko-uhorskej monarchie Františka Jozefa cisárovná Alžbeta, vo svete známa pod menom Sisi. Kúpeľno-liečebný ústav Ministerstva vnútra (KLÚ MV SR) Družba oslávil tohto roku tridsaťpäť rokov od svojho vzniku. Už viac ako dvadsať rokov okrem príslušníkov ozbrojených zborov MV SR prichyľuje pod svoju strechu aj našich profesionálnych vojakov a príslušníkov Záchraného a hasičského zboru SR.

Pred vjazdom do Bardejovských Kúpeľov si každý návštevník vpravo na kopci všimne honosné biele sídlo KLÚ MV SR Družba, ktoré svoju prevádzku otvorilo v roku 1978. Dnes poskytuje ubytovacie, stravovacie i liečebné služby na vysokej úrovni, o čom svedčí i množstvo neustále sa vracajúcich návštevníkov. Kúpeľno-liečebný ústav MV SR Družba má celoročnú prevádzku. Pod jednou strechou poskytuje ubytovanie, stravovanie a liečebné procedúry.

Základnou procedúrou je prírodná voda, vhodná na vonkajšiu a vnútornú balneoterapiu. Pitné kúry sú poskytované na kúpeľnej kolonáde z ôsmich rozličných prameňov. Priamo v budove sa nachádza liečebné oddelenie komplexne vybavené zdravotníckou technológiou vodoliečby, elektroliečby, teploliečby, inhalačnej liečby, svetloliečby, ďalej oddelenie pre podávanie podkožných plynových injekcií, oddelenie pre podávanie klasických masáží, reflexných

masáží a individuálnej rehabilitácie, ale aj telocvičňa a terénna liečba. KLÚ Družba má kapacitu 128 miest. Nachádzajú sa tu jednodôžkové, dvojľôžkové izby a nádherných sedem apartmánov. Kvalitná strava sa podáva priamo v tejto majestátnej budove. Skúsený obslužný kolektív rehabilitačných pracovníkov a pracovníkov obslužnej logistiky na čele s riaditeľom KLÚ Družba plk. MUDr. Martinom Tarcalom si v poslednom období veľmi obľúbili aj profesionálni

rády a Hronského Jasova navštívili mnohé osobnosti na čele so súčasným ministrom školstva SR doc. Dušanom Čaplovičom. Od roku 2011 táto pronárodné orientovaná škola organizuje s Obecným úradom v Jasove na čele s jeho starostom Ing. Gabrielom Nagyom spolu s MO MS v Košiciach-Myslave a v Jasove i s Magistrátom mesta Košice krajské matičné festivaly – Detské Košice Janka Uličianskeho, Ľudová pieseň košickej mládeže, Dobšinského Košice a Divadelné Košice Jula Zborovjana. Tieto festivaly na rok zaknihujú už svoj desiaty ročník. To, že na škole sa pravidelne konajú slávnostné akademie k významným matičným veľikánom a slovenským národovcom, je už roky samozrejmou súčasťou. Čo zaželať tejto výnimočnej škole do ďalších rokov? Aby aj naďalej rozvíjala krásnu matičnú činnosť, pozdvihovala u svojich žiakov národné povedomie a lásku k vlasti tak, ako vykonáva už mnoho rokov.

vojaci, ktorí bránia svetový mier na misiách v rôznych častiach sveta. „Sme veľmi šťastní, že kúpeľní hostia sú v našom KLÚ MV Družba veľmi spokojní. Robíme všetko pre to, aby sme im poskytli čo najkvalitnejšiu starostlivosť počas ich kúpeľnej liečby,“ povedala nám šarmantná sestrička Iveta Martičeková.

Čo dodať na záver. Prajeme tomuto výnimočnému rehabilitačnému zariadeniu do ďalších desaťročí len veľa úspechov. Aby aj naďalej liečili telo aj dušu našich príslušníkov Ozbrojených zborov MV SR, Ozbrojených síl Ministerstva obrany SR, ale aj príslušníkov Záchraného a hasičského zboru MV SR. Lebo tieto bezpečnostné zložky pre obranu a ochranu všetkých obyvateľov našej vlasti, ale aj mieru vo svete si túto zdravotnú starostlivosť, ktorú im poskytuje KLÚ Družba MV SR v Bardejovských kúpeľoch, plným právom zaslúžia.

SPOMIENKA

V septembri tohto roku sme si pripomenuli nedožité osemdesiate narodeniny klasika a legendy slovenskej novinárskej karikatúry Milana Vavra. Jeho meno je spojené najmä s populárnym a dnes už kultovým humoristicko-satirickým týždenníkom Roháč, ktorého bol výtvarným redaktorom štyri desaťročia a viac ako tri dekády aj hlavným výtvarným redaktorom.

Nezabudneme na Vavra

Začínal v ňom už ako pätnásťročný (v roku 1949) v spoločnosti takých osobností slovenského výtvarného života, ako boli Čunderlík, Hložník, Guderna, Bednár, Richter... Svoje švihové kresby signoval na bielej štvrtke vyše desaťtisíckrát...

Zastával zásadu, že humor a satira sa majú vyjadrovať v skratke a skratka nesmie byť povrchná. Základom práce výtvarníka neodmysliteľne je dokonalé zvládnutie realistickej kresby. Kritérium, ktoré uplatňoval na spoluautorov a spolupracovníkov Roháča – pravdivé výtvarnej kroniky doby, ktorú sme žili. Odrazu doby. Ale aj jej tvorcov.

Excelentný kresliar, neúnavný animátor, tvorca kreslených filmov, portrétista, ilustrátor a autor plagátov sa venoval popri karikatúre aj voľnej maliarskej tvorbe. Ako sám prezradil, voľná tvorba (po oleji neskôr postupne prešiel k nitrolaku a kombinovaným technikám) bola pre neho vždy sondou do vnútorného sveta a zároveň aj odpoveďou na základné otázky podstaty nášho života a ľudskej existencie. Za svoju karikatúrnickú tvorbu získal ocenenia doma i za hranicami – v Brazílii, Rusku, Juhoslávii či Turecku... V roku 1998 bol ocenený Cenou ministra kultúry SR. Vystavoval doma na vyše 200 výstavách (Bratislava, Košice, Trnava...) i v zahraničí na 140 výstavách (Česko, Turecko, Maďarsko, Rakúsko, Francúzsko, Belgicko...). V roku 1998 vydal knižný obrazový album rozhovorov nazvaný jednoducho Milan Vavra.

Málokto z generácie slovenských karikatúristov ostatného polstoročia sa dokázal vo svojej tvorbe smelo a s takou dravosťou zmocniť toho, čomu sa podvedome snažíme vyhýbať, lebo máme strach – z tragédie života, nášho života, proti ktorej sa skryto v závetrí búrime a zmietame v krutom zápase s obľudnou mašinériou dobovej moci pokúšajúcej sa nám nahovoriť také nezmysly, že jedni i druhí máme tu na zemi raz a navždy určené miesto. Čitateľa oslovoval silou svojho nadčasového posolstva. O jeho tvorbe sa pochvalne vyjadrovali aj rešpektovaní výtvarníci a karikatúristi, ako povedzme Česi Adolf Hoffmeister a Jiří Winter-Nepřakta či Francúzi Jean Effel a Guillermo Mordillo, ktorý osobne pricestoval za ním na Slovensko a navštívil ho vo Viničnom.

Výtvarnú štafetu po svojom otcovi prevzala už dávnejšie dcéra Katarína, akademická maliarka a popredná slovenská grafička, rešpektovaná aj za hranicami Slovenska.

Milan Vavra sa narodil v Bratislave 21. septembra 1933. Zomrel vo Vyšných Hágoch 9. decembra 2011 po krátkej chorobe. Posledné roky žil a tvoril vo Viničnom pri Pezinku.

Peter ZAVACKÝ

Horná Nitra

mojimi očami

3. ročník

fotografická súťaž

Súťažné témy:

1. Zvyky a tradície
2. Historické pamiatky a ľudová architektúra
3. Príroda

Vyhrajte rozprávkový pobyt v Kúpeľoch Bojnice a ďalšie skvelé ceny!

Uzávierka súťaže je 30. septembra 2013

2013
ROK VÝROČÍ MESTA
PRIEVIDZA
1113 - I. PRÍRODNÁ OCHRANA, 1980 - MESTSKÉ PRIVILEGIÁ

WWW.SNN.SK

ZO ŽIVOTA MATICE SLOVENSKEJ

28. september 2013

Dvadsať rokov Mladej Matice

Práve prebiehajúci rok 2013 je pre matičiarov a v širšom slova zmysle pre slovenských vlastencov výnimočný. Je plný významných národných výročí na udalosti, ktoré zmenili naše dejiny a sú milníkmi slovenského národného života. Popri tých prelomových, ako je 1 150. rokov od príchodu sv. Konštantína-Cyrila a Metoda na územie staroslovenskej Rastislavovej ríše, 150. výročie založenia našej najstaršej národnej a kultúrnej ustanovizne Matice slovenskej, 20. výročie vzniku Slovenskej republiky, sa k roku 2013 viaže aj to menšie – 20. výročie založenia mládežníckeho záujmového odboru.

Mládežnícky záujmový odbor vznikol v roku 1993 v Liptovskom Mikuláši, vývoj a podnety mladých matičiarov smerovali k postupnej zmene jeho názvu na Odbor mladých matičiarov v roku 1995 a neskôr k dnešnému názvu, ktorý je dynamickejší v duchu dnešnej doby – Mladá Matica, čo platí od konania celoštátneho snemu MS v Martine v roku 2011. Mladé matičné hnutie prešlo za dvadsať rokov svojím spôsobom pohnutú, ale dá sa konštatovať úspešnú cestu. Samozrejme ako pevnej súčasť Matice slovenskej sa ho výrazne dotkli všetky spoločenské a politické turbulencie minulých období.

K dnešnému dňu Mladá Matica dokázala naplniť základný cieľ – podchytiť mladú nastupujúcu generáciu, pritiahnúť ju k matičnej myšlienke a k národnému hnutiu, organizovať národné akcie v duchu nového tisícročia a formovať mladé vlastenecké osobnosti. Samostatná práca v MM a v jej jednotlivých odboroch umožňuje mladým matičným aktivistom zbierať organizačné skúsenosti, čím ich pripravuje na činnosť v miestnych odboroch a zároveň im dáva priestor realizovať svoje predstavy o národnej činnosti, čo je prirodzená zákonitosť generačného vývoja.

Zhodou okolností sa v tomto roku 14. septembra uskutočnilo aj 9. valné zhromaždenie záujmového odboru Mladej Matice v Liptovskom Mikuláši, teda v meste, kde aj pred dvadsiatimi rokmi vznikla. Skutočne symbolické! V Liptovskom Mikuláši sa teda stretlo takmer sto delegátov a hostí, ktorí rokovali o zásadných otázkach života Mladej Matice na najbližšie obdobie. Mladomatičné výročie bolo pripomenuté aj menej oficiálne 28. až 30. júna 2013 v Žiari, kde sa konal tradičný Národný zraz Mladej Matice, venovaný práve jej založeniu. Niekoľko zakladateľov malo možnosť stretnúť sa s dnešnou mladou matičnou generáciou.

Podujatia a témy mladých matičiarov môžeme vidieť častejšie aj na stránkach SNN, internete a facebooku. Mladí matičiari, resp. tí, čo vyšli z radov Mladej Matice, postupne omladzujú našu Maticu. Pracujú a vidno ich pôsobiť v regiónoch – v Domoch MS a oblastných pracoviskách, v okresných a krajských radách, ale aj na ústredí v Martine i v sídle predsedu MS v Bratislave.

Vzájomná medzigeneračná výmena skúseností a pohľadov na národné hnutie by mala prebiehať nepretržite a ak sa uskutoční dôsledne, bude znamenať zachovanie Matice slovenskej aj pre budúcnosť.

Marián GEŠPER
predseda Mladej Matice

Od našich matičných prispievateľov z celého Slovenska Spod spravodajského pera

■ PODZOBORSKÉ VINOBRANIE 2013

Nitriansky región je jednou z najstarších oblastí Slovenska, kde sa začalo pestovať hrozno. I „preto je jedným z cieľov Nitrianskej vínnej cesty vyrábať vína vzhľadom na ich regionálnu jedinečnosť a vyzdvihnúť tak ich špecifické vlastnosti“. Týmto slovami sa prihovril návštevníkom v Mestskom parku na Sihoti Pavol Mada, prezident Nitrianskej kráľovskej vínnej cesty. Spolu so županom Milanom Belicom slávnostne otvorili už tradičné Podzoborské vinobranie. Tento ročník popri hlavných organizátoroch Nitrianskej kráľovskej vínnej cesty a mesta Nitra spoluporganizoval spolu s Krajským osvetovým strediskom v Nitre i Dom Matice slovenskej v Nitre. Podujatie bolo venované aj 150. výročiu založenia Matice slovenskej, ktorá ho i finančne podporila. Podzoborské vinobranie však nie je iba o prezentácii vína či prvých vinárskych produktov v podobe výborného burčiaku a gastronomických špecialít. Vďaka Irenke Števkovej, predsedníčke MO MS Nitra-Chrenová, ktorá má na starosti kultúrny program, sa podujatie stáva akýmsi divadlom všetkého, čo si významne uctievali naši predkovia. Preto i dnešných vinohradníkov a vinárov tu zastúpili folklórne súbory, ktoré niesli v sprievode dary viníc a plodov zeme na požehnanie Mons. Pavlovi Brzému. S vďakou v náručí a s radosťou priniesli zdravé bobule hrozna, samotné víno, klasy či tradičný dožinkový veniec. Kultúrny program tekovskými piesňami a scénkami prekáračiek otvoril FS Senior – Matičiar Nitra. Vzápätí matičné piesne a piesne z oblasti Čakajovce predstavil FS Matičiari z Čakajoviec. Žartovné scénky obyvateľov dedinky Dražovce na sviatosť sv. Urbanka pobavili všetkých prítomných. Vo vystúpeniach FS Tradícia už tradične nechýbalo mnoho autentických rekvizít, typický zvuk mrmľáku či výborne vystavaný dej. Žatevné piesne predviedla folklórna skupina Čakanka z Čaky a potom Folklórna skupina Čeladice predstavila obaračkové zvyky vinohradníkov. Na záver folklórneho cyklu zavial prílev mladosti z nádhornej husľovej hudby a spe-

vy za sprievodu cimbalu a tancov v podaní folklórneho súboru Zobor z Nitry. Podujatie sa však ani zďaleka nekončilo. Pamätníkov určite potešili piesne Dušana Grúňa a do neskorých večerných hodín znejúca dychová hudba Lapášanka z Veľkého Lapáša. Sprievodným programom bola Výstava z truhlice starých materi, na ktorej sme mohli vidieť kroje a tkaniny z oblasti Hájske, Tekova, Čaky či Dražoviec. Výstavu pod vedením Gabiky Vargovej inštalovali členky MO MS Nitra-Chrenová. Mestský park sa týmto podujatím premenil na miesto, kde sa pri kvalitnom programe mohli stretnúť všetky generácie.

Veronika BILICOVÁ

■ POZVÁNKA NA SEMINÁR

Rímskokatolícka cirkev, Biskupstvo Spišské Podhradie, Teologický inštitút Spišské Podhradie, Teologická fakulta v Košiciach, Katolícka univerzita v Ružomberku, Kňazský seminár biskupa Jána Vojtášáka v Spišskom Podhradí v spolupráci s Maticou slovenskou, Domom Matice slovenskej v Spišskej Novej Vsi a Mladou Maticou dovoľujú si vás pozvať na odborný seminár a slávnostné podujatie v rámci 1 150. výročia príchodu sv. Cyrila a Metoda a 220. výročia narodenia spišského biskupa Ladislava Záborského. Seminár Ladislav Záborský a cyrilo-metodská tradícia sa uskutoční 27. septembra 2013 v Spišskej Kapitule. Zúčastneným sa prihovoria spišský diecézny biskup Štefan Sečka a predseda Matice slovenskej Marián Tkáč. S prednáškami vystúpia Pavol Parenička (Biografické súradnice Ladislava Záborského), Juraj Pavlis (Cyrilo-metodské slávnosti v roku 1863 na Spiši a Ladislav Záborský) a Peter Cabadaj (Cyrilo-metodská tematika v kontexte slovenskej umeleckej spisby). Súčasťou seminára bude aj prehliadka katedrály, krypty s kladeným vencov k hrobu L. Záborského, prehliadka biskupskej rezidencie, ako aj výstup na Spišský hrad.

■ OCENILI ZLATICU HALKOVÚ

V rámci osláv Dní mesta Rožňava odovzdali v Obradnej sieni mesta najvyššie mestské vyznamenania –

Ceny mesta a Cenu primátora. Podľa schváleného štatútu sa Cena mesta Rožňava udeľuje „jednotlivcom, resp. kolektívu za vynikajúce tvorivé výkony a významné výsledky vedeckej, technickej, umeleckej, publicistickej a verejno-prospešnej činnosti, činnosť osôb, ktoré sa významným spôsobom pričinili o hospodársky a kultúrny a športový rozvoj mesta, jeho propagáciu doma i v zahraničí alebo za činnosť osôb pri záchrane ľudských životov a majetku mesta a jeho občanov“. Cenu mesta, schválenú v zastupiteľstve, si prevzali Viktor Baláž, riaditeľ Obchodnej akadémie v Rožňave, a zástupcovia saleziánov dona Bosca, provinciál don Karol Maník a Pavol Piatrov. Našu pozornosť sme však upriamili na odovzdanie Ceny primátora, ktorú si okrem iných prevzala aj Zlatica Halková, riaditeľka Domu Matice slovenskej v Rožňave. Toto ocenenie je dôkazom nielen charakterových vlastností pani riaditeľky, ale aj dlhoročnej matičnej práce v našom regióne. Myslíme si, že toto ocenenie je v dobrých rukách a pevne dúfame, že bude hnacou motiváciou do ďalšej práce. Cenu primátora si prevzali: Zlatica Halková, riaditeľka Domu Matice slovenskej v Rožňave „za obetavú prácu, smerujúcu k upevňovaniu národného povedomia a pozdvihnutiu slovenskej hrdosti detí a mládeže na národnostne zmiešanom území“. Erszébet Füzék z Csemadoku „za dlhoročnú prácu na poli udržiavania a rozvíjania kultúry maďarskej národnostnej menšiny“, Ivan Nemčok „za vyhľadanie a znovuoživovanie tradícií slovenskej ľudovej kultúry“, Klub gemerských bedmintonistov 2010 Rožňava „za dlhoročnú prácu v oblasti športu, mimoriadne úspechy a vynikajúcu reprezentáciu Slovenska a mesta“, Karol Králik „za dlhoročnú prácu pri rozvoji rožňavskej dychovej hudby, za vedenie mladej generácie ku kladnému vzťahu k dychovým nástrojom a za celoživotné úsilie udržať banicku dychovú hudbu na vysokej úrovni a aj touto formou zachovať banické tradície“. Pani riaditeľke a všetkým ocenením srdečne blahozeláme!

Matej LADA

PRIPOMÍNAME SI

28. septembra

– pred osemdesiatimi rokmi zavraždili manželku uhorského kráľa Ondreja II. aj s časťou jej sprievodu, páchatelia boli z radov maďarských šovinistov, motívom bola ich nenávisť k panovníčke, ktorá mala nemecký pôvod, nikdy však ich nesúdili, nebolo proti nim dost dôkazov

– pred 165 rokmi (1848) na dunajskom moste medzi vtedajším Budínom a Pešťou zabili grófa Lambergu, ktorého cisár Ferdinand práve vymenoval za hlavného veliteľa vojsk v Uhorsku a poveril ho obnoviť v krajine poriadok po revolúcii

– pred 125 rokmi sa narodil významný slovenský sochár Július Bartfay (1888 – 1979), ktorý študoval v Ríme a Paríži a pred vojnou si otvoril ateliér v Nitre, kde vytvoril veľa skvelých diel (Beethoven, Manželkin portrét, Smetana, Nietzsche...), otec národného umelca sochára Tibora Bartfaya

– pred 95 rokmi (v roku 1918) Francúzsko oficiálne uznalo Česko-Slovensko za budúcu spojeneckú krajinu a v Paríži pracujúcu Čs. národnú radu za jeho reprezentanta

29. septembra

– v roku 1938 Poľsko predložilo vláde ČSR územné požiadavky: odovzdať im územie Tešínskej oblasti, niekoľko dedín a chotárov na Kysuciach, Orave a Spiši a presunúť hranice na hlavný hrebeň Vysokých Tatier

– pred 110 rokmi sa narodil Ján Paulinyi-Tóth (1903 – 1966), publicista a diplomat, v tridsiatych rokoch člen vedenia Slovenskej národnej strany a vydavateľ Slovenských národných novín; v roku 1939 odišiel do exilu a bol členom Benešovej štátnej rady v Londýne, po roku 1948 emigroval do Londýna znova, kde pôsobil ako redaktor a hlásateľ slovenského vysielania BBC

– pred 25 rokmi zomrel filozof Andrej Sirácky (1900 – 1988), zakladateľská osobnosť DAV-u

30. septembra

– vláda ČSR prijala v roku 1938 rozhodnutie mnichovskej konferencie štyroch veľmocí – Británie, Francúzska, Talianska a Nemecka – o odstúpení pohraničných oblastí Česka, obývaných Nemcami, susednej Nemeckej ríši; 75. výročie

3. októbra

– panovník Ferdinand V. rozpustil uhorský snem a v Uhorsku vyhlásil vojnový stav, pričom za veliteľa krajiny vymenoval Josipa Jelačića; snem rozhodnutie neprijal a moc prevzal výbor na obranu vlasti na čele s Ludovítom Košutom

– pred dvadsiatimi rokmi zomrel v Bratislave literárny vedec Július Noge (1931 – 1993)

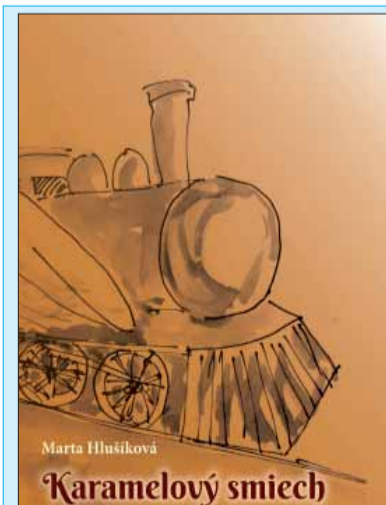
– spisovateľ Ján Beňo sa doživa osemdesiatin

4. októbra

– pred 290 rokmi sa vo Viedni narodil Mikuláš Poda, vynikajúci fyzik a prvý slovenský vysokoškolský profesor matematiky (1723 – 1789)

– v roku 1938 sa vytvorila druhá úradnícka vláda generála Syrového, Slovákov v nej zastupovali Vladimír Fajnor a Imrich Karvaš

(jč)

Marta Hlušíková: Karamelový smiech, cena: 6,90 eura. Ilustrácie Marian Lacko

WWW.VYDAVATEL.SK

043/490 68 72

objednavky@vydavatel.sk

Tomáš Winkler: Vrastanie do času, cena: 9,90 eura.

Týždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., IČO 00 179 027, IČO 36 418 404. Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupcovia šéfredaktora Michal BADÍN a Emil SE-MANCO. Sídlo: Mudroňova 1, 036 52 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535, 40 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Tel: 02/ 52 96 57 52. Administrácia: Matica slovenská, Mudroňova 1, 036 52 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535. Tlač Ultra print, Bratislava. Rozširuje PNS, Mediaprint Kapa a redakcia. Redakčná rada: Marián TKÁČ, Ján ČOMAJ, Ján JANKOVIČ, Jaroslav CHOVANEC, Drahoslav MACHALA, Andrej STRÝČEK, Štefan SUCHÝ, Jozef ŠIMONOVIC. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranicna.tlac@slpost.sk. Ročné predplatné 26 €, v ČR 530 Kč + 460 Kč poštovné, Európa 100€, ostatný svet 180USD. Neobjednané rukopisy a fotografie nevraciam. MČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.